

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

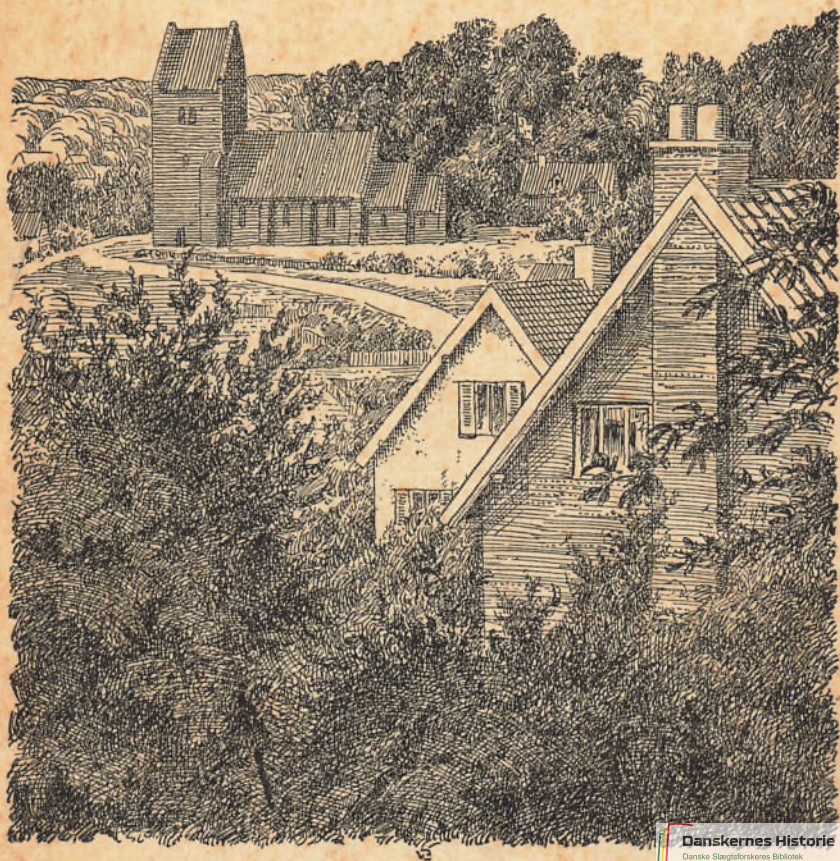
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

EMIL STEENVINKEL HJEMLIV OG TROSLIV

HJEMLIV OG TROSLIV
XIV

HJEMLIV OG TROSLIV

MINDEBLADE
FRA INDRE MISSIONS VAARTID
I DANMARK

XIV

SAMLEDE OG REDIGEREDE AF

EMIL STEENVINKEL
PROVST, SOGNEPRÆST I SØBORG

O. LOHSES FORLAG, EFTF.
FOR NORGE: LUTHERSTIFTELSENS BOKHANDEL - OSLO
KØBENHAVN MCMXLVI

**OMSLAGSTEGNING AF
*VIGGO BANG***

**MISSIONSTRYKKERIE T. KØBENHAVN V.
Ved A. SIEBUHR**

I N D H O L D

SIDE

Sognepræst R. W. Assens' Liv og Virke og Vækkelsen i Græsted. Af Sognepræst VILLADS CHRISTENSEN, Græsted	7
Fædrenes Tro. Af Pastor CHR. KRAG, Charlottenlund	90
Vækkelsen i Ikast i Halvfemserne. Af RASMUS LUND, Ikast, i Sam- arbejde med JENS LUND, Omø	117
Fra en Præstegerning paa Vesterbro i København. Af Pastor emer. N. C. HANSEN, Østermarie, Bornholm	139

SOGNEPRÆST R. W. ASSENS' LIV OG VIRKE OG VÆKKELSEN I GRÆSTED

AF SOGNEPRÆST VILLADS CHRISTENSEN,
GRÆSTED

Man kan egentlig ikke sige, at Pastor Assens i Græsted var nogen Forgrundsfigur blandt Præsterne herhjemme i den sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede. Han var ikke nogen landskendt Mand, selvom hans Navn var agtet og respekteret baade i Nordsjælland og Vestjylland som en Førerskikkelse paa de Egne, hvor han fik sin Gerning. Men det hørte til hans Ejendommeligheder, at han holdt sig hjemme i sine Sogne og næsten ikke var til at formaa til at gaa uden for de hjemlige Enemærker. Han havde nok i at passe Arbejdet i de Sogne, der var ham betroet. Betegnende er det saaledes, at han flere Gange afslog Tilbudet om at overtage Provstegerningen, og dog havde allerede hans første Biskop, Daugaard i Ribe, Planer om at faa ham ind i et Embede, hvor han skulde være Provst med det samme.

Naar Pastor Assens' Navn alligevel erindres uden for den snævre Kreds, hvor han virkede, saa hænger det sammen med den Stilling, han indtog til den Fornyelse af dansk Kirke- og Kristenliv, som fandt Sted i hans Tid under Vilh. Becks Førerskab. Skønt selv oprindelig grundtvigsk paavirket, særlig gennem den senere Biskop P. C. Kierkegaard, og personlig Ven med mange Præster baade af grundtvigsk og mynstersk Præg, opdagede han allerede tidligt, hvor efter hans Mening Fremtiden groede for sand Kristenliv inden for Folke-

kirken. Hertil bidrog det sikkert en Del, at han, endnu før Indre Mission i sin nuværende Skikkelse blev til, i Begyndelsen af Aar 1861, havde gjort personlig Bekendtskab med Vilh. Beck og var bleven stærkt betaget af ham. Dette skete ved det Bryllup i Gjelsted paa Fyn, hvor Becks Ungdomsven og siden nære Medarbejder, Pastor O. C. Ipsen, blev gift med Pastor Assens' Svigerinde.

En yngre Fætter til Fru Assens, den store Prædikant Peter Krag ved Jakobskirken i København, hørte ogsaa hjemme i Indre Mission. Med den ireniske Indstilling, som besjælede Pastor Assens, og hans klare Øje for, hvor Livet rørte sig, laa det nær for ham at se mildt baade til Lægmandsforkyndelsen, som Indre Mission satte i Værk, og til hele det Samarbejde mellem troende Præster og Lægfolk med det for Øje: at skabe nyt Liv i den gamle Folkekirke og samle de troende til et virksomt Kristenliv. Heri blev Pastor Assens Foregangsmand i Nordsjælland, og han var den første Tillidsmand for Missionærerne paa disse Egne lige til sin Død. Med sin store Autoritet sagde han god for Bevægelsen og forsvarede Missionærerne over for Angreb. Og ved sin Anseelse blandt Præsterne aabnede han Døren for Lægprædikanterne hos Præster, hvor de ellers vanskeligt havde faaet Adgang. Under hans Ledelse voksede Missionsbevægelsen en stille, støt Vækst, særlig i hans egne Sogne. Som en særlig Anerkendelse heraf stod Vilh. Becks aarlige Besøg i Græsted og det store Møde i Kirken, som var en Højtidsstund for hele Omegnen.

En anden Aarsag til, at Assens' Minde er bevaret til vore Dage, er den store Opvækkelse i Græsted-Maarum, som han oplevede paa sine gamle Dage. Det var rigtignok ikke Assens, men Pastor Vilh. Kold, der var Guds Redskab hertil, da han var Kapellan hos Assens i Aarene 1893—96. Men ved den ydmyge Maade, hvorpaa han, den gamle ansatte Præst, traadte til Side for sin unge Medhjælper og tog imod de ny-

vakte `Sjæle med faderlig Kærlighed og gav Vækkelsen sin Velsignelse og glædede sig som et Barn over at se den unge Mand høste ind, hvad han selv havde sukket efter i 25 Aar, har Pastor Assens' Navn faaet en Glans over sig, som kun forundes de ydmyge af Hjertet. Jeg kan selv tale med herom. Thi mens jeg gik i Latinskole, fortalte to troende Lærere i Viborg, i hvis Hus jeg daglig kom for at læse med deres Nevø, mig om det sjældne Eksempel paa Ydmyghed, som Pastor Assens i Græsted havde udvist over for sin Kapellan. „Han havde stillet sig over for Pastor Kold som Døberen over for Jesus, da han sagde: Han bør vokse, men jeg forringes“, sagde Frøknerne Møller. Jeg tænkte dengang mindst af alt paa, at jeg skulde faa min Gerning paa det Sted, hvor Assens og Kold og siden Stricker havde virket med saa stor Kraft. Heller ikke drømte jeg om, at det skulde falde i min Lod at sidde og skrive om disse Ting.

Men saa meget turde heraf fremgaa, at der vel kan være Aarsag til at fremdrage Pastor Assens' Navn og Hovedlinierne af hans Liv, nu da det er 50 Aar, siden han lukkede sine Øjne. „Gid Indre Mission maa have mange saadanne Venner blandt Præsterne som gamle Assens“, skrev Vilh. Beck i sin Nekrolog over ham. Det følgende vil vise, at der kan være noget om, hvad Beck sagde.

*

Det har imidlertid sine store Vanskeligheder at give et blot nogenlunde fyldigt Billede af Manden efter de mange Aars Forløb. De, som har bevaret det klareste Indtryk af ham her paa disse Egne, er hans gamle Konfirmander. De husker ham, som han sad, myndig og mild tillige, med den lange Pibe i Munden og underviste dem i Børnelærdommen. Det blev gjort grundigt. Tre Timer i Træk sad de paa de rygløse Bænke. Men de fik en god Grundvold for kommende Dage, og de

forstod, at han holdt af dem og inderligt ønskede, at de maatte blive levende Kristne. Enkelte Udtalelser er blevet husket, som denne: „Jeg venter ikke at opleve Herrens Genkomst, men jeg tror, at nogle af jer kommer til at opleve den.“ Eller dette, at Assens efter Konfirmationen sagde til en fattig Kone, mens Drengen hørte paa det: „Hvis bare Hans vil holde sig til Jesus, saa skal det nok gaa for ham!“ Det Ord blev siddende i Drengens Bevidsthed. Og mange Aar efter, da hun forlængst laa i sin Grav, og han var baade gift og hjemfaren, men ogsaa havde tumlet sig paa onde Veje, fik Kold slaet ham i Stykker, saa det efter haarde Kampe blev Alvor med hans Kristendom. Da dukkede Assens' Ord op for ham, og han har selv fortalt mig, at det i Virkeligheden havde været det første Stød til hans Omvendelse, som han med Vilje havde trodset. Og saadan kunde der sikkert fortælles adskilligt fra Assens' Konfirmandundervisning. Der kommer som Regel en mild Glans over Øjnene hos hans gamle Konfirmander, naar man nævner hans Navn og minder om den Tid i deres Liv. Uanset hvorledes deres Liv siden har formet sig, forstaar de og indrømmer de, at det var en skøn Tid.

Men ellers kan det jo ikke nægtes, at det Billede af en kristen Personlighed, som Assens har efterladt sig i sine Sognebørns Erindring, er blevet stærkt udvisket i Løbet af den Menneskealder og mere, der er forløbet. Hans og hans Hustrus Billede kan man træffe paa Væggen hos dem, som nu er gamle, i ikke saa faa Hjem i Sognene, og man husker den imponerende Skikkelse paa Prædikestolen. Man mindes ham fra Eksaminerne, hvor han paa sine gamle Dage gik rundt og klappede Børnene paa Kinden. Men forholdsvis sjældent har noget Ord fra hans Mund bidt sig saadan fast i Sindene, saa det har kunnet overleve Tiden. Det kan derfor ikke i første Række blive noget Erindringsbillede, der kan bydes

her, men derimod et Billede stykket sammen paa anden Vis og ad andre Veje.

Pastor Assens har heller ikke gjort sig bemærket ved nogen Skribentvirksomhed, saa vi ad den Vej kunde faa et Indtryk af hans Personlighed. Udover en trykt Afskedsprædiken i Staby og Madum Kirker fra 1868, ved jeg ikke, at han har efterladt sig noget trykt. Afskedsprædikenen vidner i høj Grad om, at han tog sin Gerning alvorlig, men der kan næppe være Tvivl om, at han har været en langt betydeligere Prædikant i Græstedtiden, end dette Ungdomsarbejde giver Indtryk af.

Saa fortæller Sagnet ogsaa, at Assens gennem mange Aar arbejdede paa en Doktordisputats over et Emne fra Kirkefædrene. Men om det er andet end et Sagn, har jeg daarligt kunnet konstatere. Det eneste, der faktisk foreligger, er, at han som ung Præst i Vestjylland gennem en tidligere Kollega, Overlærer Bang i Sorø, laante Værker fra Akademiets Bibliothek vedrørende Kirkefædrene. Derom afgiver bevarede Breve den Dag i Dag et tydeligt Vidnesbyrd. Der er ingen Tvivl om, at Assens var en habil Theolog; han kommer selv ved en tilfældig Bemærkning i et Brev til sin forlovede til at røbe, at han blev regnet derfor. Og Filosof var han i sin Ungdom af Gavn, derom vidner ogsaa Navnet „Filosoffen“, som han gik under i Sorøtiden. Jeg kan derfor være tilbøjelig til at tro, at han en Tid har gaaet med Tanker om at studere og skrive noget om Gnosticisimen ud fra Kirkefædrene. Men formodentlig har Præstegeringen i Staby efterhaanden taget al hans Tanke fangen, saa han enten ikke har faaet sine Planer fuldført eller har ment, at hans Arbejde ikke var bedre værd end at brænde i Kakkelovnen. Der er i hvert Fald, saavidt jeg ved, ikke bevaret en Smule af det. I denne Sammenhæng kan det vist være paa sin Plads at citere en Udtalelse af en Barndoms- og Ungdomsven, Pastor Meinert, i

et Brev til Fru Assens, efter at Assens var død: „Men sin skarpe Forstand var han ligesom skabt til at bevæge sig i Datidens filosofiske Talebrug og forbavsede derved ofte sine Venner. Men snart lod han os vide, at han var bleven ked af Filosofien. Det var ikke med ham, som med mange af os andre, som blev kede af den, fordi vi mærkede, at vi ikke magtede den. Nej, det var ikke den, der var blevet ked af ham, men han af den, fordi han følte og forstod, at den ikke magtede af vælte Stenen fra Menneskehjertets Grav.“ — Her faar vi sikkert den dybeste Forklaring paa, at Assens opgav Videnskaben: Der var noget større, der drog ham. Den Vej til at lære Pastor Assens at kende er saaledes spærret.

Imidlertid har Pastor Assens med en sjælden Pietet gemt og opbevaret et Utal af Breve fra sin lange Levetid. Det drejer sig her i første Række om alle de Breve, der er vekslet mellem ham og hans senere Hustru i deres lange Forlovelsestid 1841—48. Det siger sig selv, at selvom de er stillet til min Disposition, og de sikkert indeholder adskilligt af Interesse, maa jeg dog i Almindelighed give Afkald paa at gøre Brug af dem, da Privatlivets Fred ikke bør krænkes. Kun undtagelsesvis skal der citeres en Smule af dem, hvor det kan være af Betydning. Derimod er en Brevveksling mellem Ægtefællerne i det Halvaar, han sad i Græsted og hun i Staby, i høj Grad kærkommen til Belysning af Forholdene i Græsted i de bevægede Dage efter den Jeanssonske Vækkelse i Sognene. Bevarede Breve fra hans to Brødre og Svogeren Ipsen og fra hans Moder tjener til at give os et Indblik i det smukke Sammenhold, der raadede i Familien. Et Bundt Breve fra Kolleger i Sorø er heller ikke uden Betydning. En hel Samling Breve fra Præstevener i Vestjylland og fra Beboere i hans gamle Sogne er den væsentligste Kilde til Efterretning om Tiden i Staby. Breve fra Jeansson, Vilh. Beck og Biskop Kirkegaard kaster Lys over Forhold, som man ellers ikke kendte

noget til. En Portion Breve til Børnene og en af Svigersønnerne hjælper os til at lære Assens at kende i sine kæres Kreds som den trofaste Fader. — Hele denne Brevsamling udgør Hovedkilden til det Billede, der her skal tegnes. Det saa en Tid lang ud til, at det alligevel ikke lod sig gøre, fordi der i første Omgang kun var stillet mig til Raadighed de Breve, som Assens havde modtaget, og ikke nogle af hans egne Breve. Men det er lykkedes at faa fat ogsaa i, hvad der er bevaret af disse sidste. Ved Fru Assens' Død er Brevene aabenbart blevet delt, saaledes at den ene Part er endt hos Børnene, den anden hos hans Familie.

Men Brevene er dog ikke den eneste Kilde, der er til Raadighed. Vilh. Becks Mindeord om Assens i „Indre Missions Tidende“ og Kolds Ligtale sammesteds er meget værdifulde. Forfatteren Sophus Schandorphs Skildring af Assens som Adjunkt i hans Erindringer, „Oplevelser I“, hjælper os til at faa et klart Billede af Assens i Sorøtiden, samme Forfatters Mindedigt i „Politiken“ i Anledning af Assens' Død bør ogsaa nævnes.

Ved Hjælp af disse trykte og utrykte Ting i Forening med mundtlige Meddelelser fra hans Sognebørn skal jeg da forsøge at tegne et Billede af ham og hans Tid, idet Hovedvægten ganske naturligt falder paa hans Gerning i Græsted.

*

Rasmus Winther Assens var af gammel Præsteslægt. Den første, som bar Navnet Assens, var hans Tipoldefader, Knud Andersen Assens, der levede fra 1667 til 1712 og bl. a. var Præst i Horbelev. Assens' Bedstefader, som han var opnævnt efter, døde som Præst i Aarslev paa Fyn. Sønnesønnen tog i Arv efter sin Bedstefader en stor Interesse for Planteverdenen, hvilket den Dag i Dag kan kendes i Præstegaardshaven i Græsted. Hans Fader, der hed Erhard Christian Assens, var

først Præst i Ørslev Kloster, siden i Ulvborg, og døde i en forholdsvis ung Alder som Provst og Præst i Nr. Aaby paa Fyn, 1838. Hans Hustru var Karen Basse Gjørup, der overlevede sin Mand i 42 Aar og først døde 1880. De havde tre Sønner, hvoraf R. W. Assens var den ældste; den anden hed Rodevald Assens, der sidst var Provst og Præst i Gaverslund ved Fredericia. Den yngste af dem hed Sophus Assens. Han var Forfatter til en større og en mindre Bibelhistorie, som i sin Tid brugtes i Latinskolerne. Han var sidst Præst i Rødby og endte som Stiftsprovst og Medlem af det kirkelige Raad og døde 1914. Broderen døde tre Aar tidligere, 1911.

Pastor Assens var udgaaet fra et alvorligt, kristent Hjem, hvor der raadede et inderligt Sammenhold, som gjorde, at de tre Brødre Livet igennem stod trofast sammen. Efter Faderens Død flyttede Moderen resolut Hjemmet til København, efter at R. Assens var blevet Student, og ved Flid og Nøjsomhed sørgede hun for, at alle tre Brødre kom til at studere og blev Præster. Siden fandt hun Tilhold hos de to yngste Sønner, men forøvrigt stod de alle tre trofast deres gamle Moder bi.

Assens' Fader havde oprindelig været Rationalist som næsten alle Præster i Datiden. Men i Tidens Løb kom han til bedre Forstaaelse af Kristendommen. I et Brev fra 1881 til Datteren, Fru Secher, som da var i München, kommer Pastor Assens ind paa at fortælle hende om sin Faders kristelige Indstilling og siger: „Fader var gaaet ind til sin Præstegerning med Tro paa Guds Faderkærlighed og et evigt saligt Liv. Men fordi han for fuld Alvor var Præst, lærte han at forstaa, at de menneskelige Synderhjerter ikke kunde renses af nogen anden end ham, der blødte for os paa Korset.“ Videre siger han af egen Erfaring: „Som jeg mindes ham, husker jeg ham som den, hvem det laa inderligt paa Hjerter at føre mig til Jesus. Og af andre, som elskede og ærede ham, har jeg hørt,

hvorledes han kæmpede, den vantro Forstand mod det hungrende Hjerter, inden han naaede at finde Hvile i Troen paa Guds Søn. Og han stod ganske ene, havde ingen til at støtte sig i Kampen. Moder kunde ikke engang bede for ham. Han maatte løfte hende op til sig. Hun behøvede mange Aar her i Verden, men Vorherre var ogsaa hende god, saa hun lærte at sige: Nu vil jeg lægge mig og fare i Fred!“

Det er et smukt Vidnesbyrd, Assens her giver sin Fader. Man forstaar, at ikke mindst han, den ældste af Flokken, ved Bekendtskabet med Faderens tunge Sjælekamp, har faaet Kristendommens Alvor nær ind paa Livet fra sin tidlige Ungdom. Dette satte sit Præg paa ham for bestandigt og gjorde, at der altid var noget tungt over ham som hos den, der tidlig har mødt Livets Alvor og til en vis Grad forløftet sig derpaa.

R. W. Assens var født i Hejlskov Præstegaard i Ørslev Kloster Sogn 9. Juli 1821, men tilbragte sine Barneaar i Ulvborg Præstegaard nær Vesterhavet. Det var derfor med en dejlig Følelse af at være kommet hjem, at han i 1857 tiltraadte sin Præstegerning i Staby i samme Provsti og mellem den samme Befolkning, blandt hvem han havde levet sine lykkelige Barnedage. Han kom først i Viborg Katedralskole, men da Faderen flyttede til Fyn, drog han til Odense Skole, hvorfra han tog en fin Studentereksamen 1839. Allerede efter 4 Aars theologisk Studium fik han sin Embedseksamen med Laudabilis. De sidste Aar af sin Studietid boede han paa Regensen.

Da det imidlertid dengang havde lange Udsigter med at faa et Præsteembede, slog han sig paa Undervisning. De første 4 Aar manuducerede han, særlig i Filosofi, og han var en søgt Manuduktør. Et Minde herom er pudsigt nok bevaret i en Regensvise af Hostrup, hvori der findes følgende Linie: „Fog og Assens Kursus giver i Logik“. Den deri nævnte Fog er den

senere Sjællands Biskop B. J. Fog. De to var Ungdomsvenner. Assens havde da den Glæde paa sine gamle Dage at se sin Ven fra de unge Aar som sin høje Foresatte. Da Fremtiden som Manuduktør var temmelig usikker, paatog han sig de to sidste Aar, han var i Hovedstaden, en Stilling som Lærer ved Borgerdydskolen paa Christianshavn for paa den Maade at berede sig til en mulig Adjunktplads ved en Latinskole.

Allerede i sit første Studenteraar havde Assens i en fynsk Præstegaard truffet den Kvinde, som han fra første Øjeblik af var klar over maatte blive hans Hustru. Den unge Pige, der var et Aar ældre end han, var Datter af Pastor Mourids Krag i Gjelsted i Nærheden af Byen Assens. Hendes Moder var Maren Dorph. Margrethe Krag var født 28. April 1820. En Broder, Christian Krag, der døde som ung Præst i Farstrup, var yngre samtidig af Assens. En betydelig yngre Fætter til hende, Lægesøn fra Dreslette, var den siden landskendte Peter Krag ved Jakobskirken i København. Grethe Krag, som hun gerne kaldtes, var en livlig, smuk ung Pige fra et godt Hjem. Ikke saa underligt, at den unge Theolog følte sig som en Lykkens Pamphilius, da han et Aarstid senere i Sommeren 1841 havde friet til hende og faaet hendes Ja. Selv udtaler han i et Brev, at der for ham den 25. Juni 1841 begyndte en hel ny Tidsregning. De to unge fik god Tid til at lære hinanden at kende og gøre Prøve paa deres Kærligheds Ægthed, idet Forlovelsese-tiden kom til at vare fulde 7 Aar. Men i den Tid blev Præstehjemmet i Gjelsted som et andet Hjem for ham.

Der veksledes naturligvis en anselig Mængde Breve mellem dem i den Tid. De er omhyggeligt bevarede af hver især og, saavidt jeg kan se, alle i Behold den Dag i Dag. Og det lader sig ikke nægte, at der hviler en egen Stemning over disse ømme Hjerteudgydelser fra gamle Dage. Man mærker Duften af Romantikens skønne Tid. Som sig hør og bør er Brevene affattede snart paa lilla, snart paa blegrødt og grønt,

sjældnere paa hvidt Papir, der er foldet sammen paa den særegne Maade, man brugte dengang, og sendt af Sted uden Konvolut, blot med et Laksegl bagpaa. Ved at bryde Seglet aabnedes Vejen ind til Brevets søde Hemmelighed. Selvom det meste af Indholdet i disse Breve er viet deres Hjerteranliggender, som ikke kommer andre ved, saa drejede det sig dog heller ikke dengang bare om Kærlighed og Kildevand. Man faar adskilligt at vide fra den Tid, som er af Interesse ogsaa for andre. Saaledes giver han i et Brev en levende Skildring af Thorvaldsens storslaaede Begravelse i 1844, saa man er i Stand til at følge det hele fra Ende til anden. Og vi hører om den vaagnende politiske Bevægelse i Hovedstaden, om Orla Lehmanns Fængsling og meget andet. Selvfølgelig maa han ogsaa meddele hende om sin Læsning. Vi hører, at han har læst Adam Homos første Del, han refererer Theaterstykker, han har set, omtaler Koncerter, han har overværet o. s. v. Den fejrede Skuespillerinde Fru Heiberg, Tidens Yndling, kommer tit paa Tale. Og vi faar en Masse Familienyt. Vi følger ham ogsaa gennem spændende Eksamensdage, ser ham som travl optaget Manuduktør og som forjaget Timelærer; sørger med ham over forskellige Skuffelser paa Jagten efter Adjunktembeder, indtil Sorø Akademi pludselig dukker op, og der endelig bliver Udsigt til, at de to kan faa et Hjem. Ak, men saa kommer Treaarskrigen med 1848, og den unge Adjunkt bliver sat til i Anledning af Oprøret i Holsten at uddanne frivillige Skytter blandt de Sorø Borgere. Men omsider begynder Hjemmet at vinde fast Form; langt om længe bliver der en Lejlighed; han besørger Indkøbet af Møbler og alt til Faget henhørende, lige til Køkkeninventar. Deres Fremtids Borg staar nogenlunde komplet, da vi hører, at nu drager Ungersvenden i sin Ferie til Fyns Land for at hente sin Hjertenskær, da stopper Brevskriveriet af gode Grunde.

Gennem hendes varme, inderlige Breve sættes vi i Stand til

at følge Livet i en dansk Præstegaard i Fyrerne, næsten fra Dag til Dag, med alle Familiebesøgene og Sogneselskabelighederne. Det er mest de smaa Ting, der her er Tale om, men derfor er der alligevel en egen Ynde og Poesi bredt ud over det altsammen som et Pust fra en fremmed Verden, der ikke findes mere. Trist er det at høre om hendes mange Sygdomsperioder og Sygeligheder i disse Aar. Det er ikke saa godt, og det blev for Resten ved helt op til Alderdommen. Men man trøstes lidt og tænker, at det har vel ikke været saa slemt endda, naar man ved, at den sarte Jomfru Krag fra Gjelsted drev det til at dø som en alderstegen Enke paa 92 Aar. Og-saa hendes Breve faar en Ende med Udsigten til Bryllupsdagen: Søndagen er kommet, da hendes egen Papa skal nævne de tvende Elskendes Navne paa Prædikestolen, og hun sidder ene hjemme i den stille Præstegaard og skriver et sidste Brev til sin Adjunkt i Sorø, for dengang sømmede det sig ikke for en bly Jomfru at være til Stede i Kirken den Dag, da der blev lyst for hende. Men inden hun er færdig med Brevet, kommer Far og Mor og mindre Søkende stormende hjem fra Kirken opfyldt af det store, der er sket, og det har været saa yndigt altsammen.

Mærkeligt nok er jeg, trods flittig Søgen, ikke i disse mange Breve fra Forlovelsestiden med de mangfoldige Meddelelser om smaat og stort nogensinde stødt paa hverken Biskop Mynsters eller Grundtvigs Navne. De var dog ellers fremme i første Række i Fyrerne. Derimod citerer han en enkelt Gang Søren Kierkegaards Enten-Eller, ligesom han fortæller, hvordan han en skøn Pinsedag var kommet dybt skuffet hjem fra Stiftsprovst Trydes Pinsegudstjeneste, fordi han havde savnet Aand og Begejstring. Derfor havde han søgt Trøst i Kierkegaards opbyggelige Taler. I den Anledning skriver han: „Hvor skal man dog finde en paa engang interessant og dog opbyggelig Taler uden min gode Kierkegaard?“ Vi kan deraf

slutte, at den unge Filosof har forstaaet at værdsætte i hvert Fald Kierkegaards opbyggelige Skrifter. Hvorvidt han har givet sig i Kast med Kierkegaards omfattende filosofiske og æstetiske Værker, erfares ikke, men det turde dog være mest sandsynligt, at han, der endnu en Aarrække skulde bære Navnet „Filosoffen“, har svaret saa meget til sit Navn, at han har studeret de Værker, der vendte op og ned paa Datidens hegeliske Filosofi.

I Sorø skulde han imidlertid komme under Paavirkning af en anden Kierkegaard, Broderen P. C. Kierkegaard, der var Præst i det nærliggende Pedersborg, og som den Gang var den store Stjerne i kristelig Henseende paa Soranernes Himmel. Her fandt Assens en sikkert tiltrængt Forberedelse til sin Præstegerning. For med al Respekt for den solide Uddannelse i Theologien og den sikkert ikke ringere Træning i filosofisk Tænkning, saa er det ikke lykkedes mig i alle disse Breve fra Ungdommen at finde et eneste Vidnesbyrd om, at Assens nogensinde havde staaet Ansigt til Ansigt med det vigtigste for den, der skal kunne tage en Gerning op for Guds Rige. Det havde han til Gode til Sorøtiden. Men en from og dygtig ung Mand var det, der i 1847 holdt sit Indtog som Adjunkt i det idylliske Sorø og fik sit lykkelige Hjem og sin Gerning der de følgende halvsnes Aar.

*

Det var en skøn Sommerdag, Assens som nys udnævnt Adjunkt drog ind i den lille By. Han skulde afløse Digterbroderen Jens Paludan-Müller, der havde forladt Skolen for at gaa ind i Præstegerningen. Naar Assens blev den udvalgte, skyldtes det Professor Madvigs Anbefaling. Da Rektor Bojesen vidste Besked herom, tillod han sig, allerede før Udnævnelsen forelaa, at skrive til ham og anmode ham om at komme ufortøvet og overtage Timerne i Religion og Dansk, da Eksamenen nær-

mede sig. Og allerede 10 Dage senere havde han sin første Skoledag. Ved Hjælp af et Brev til Kæresten i Gjelsted er vi i Stand til at sondere hans første Indtryk af Byen og den nye Virksomhed. Han fortæller der, at han har været paa Farten for at se Byen og Omegnen og bl. a. besøgt „Parnas“ paa den anden Side af Søen og lyttet til Nattergalen, og han paa-
 staar, at han har „afluret den dens Hemmeligheder“. „Her er som et Paradis,“ skriver han, „men du, min Eva, er borte af Paradiset“. Han har ogsaa faaet hilst paa flere af de større eller mindre Aander, der var knyttet til den fornemme Skole. Rektoren fandt han var „en behagelig Mand uden Rektornykker“. Sorøs berømte Digter, Ingemann, som var Overlærer ved Skolen, havde han set og talt med: „Han er, som jeg havde tænkt mig ham; han har en høj, bred Pande, omgiven af graa-
 nende, lyse Lokker og store, blaa, milde Øjne“. Ogsaa den lærde Wegener og Peder Hjort havde han truffet, foruden en Del af Adjunkterne, hvoraf der var 12 ialt. Disciplene fandt han efter den første Dag „velopdragne om end ikke meget livlige“, og „Skolestuerne var de lyseste og skønneste, han endnu havde set, og alt var saa propert og hyggeligt“. — Det første Indtryk var saaledes meget opmuntrende. Mindre rart var det, at han havde maattet tage til Takke med et usselt Værelse paa Kroen, men det varede ikke længe, før han kunde rykke ind i en hyggelig Ungkarlejlighed paa Akademiet. Ligestraks tyngede det ham noget, at han ikke som andre Adjunker kom til at begynde i de lavere Klasser og efterhaanden rykkede op i de højere, men straks maatte overtage Religion og Dansk selv i de højere Klasser, hvor der stillede store Fordringer til Læreren. Det gik imidlertid godt for ham, og i Løbet af kort Tid udfoldede han sig som en af de betydeligste Kræfter ved Skolen. Navnlig gik der Ry af ham som Religionslærer; og i de sidste 5 Aar, han var i Sorø, fik

han betroet Værdigheden som Inspektør ved den daglige Undervisning.

Sorø Skole var under Rektor Bojesens Ledelse en Skole i Opgang, mens selve Akademiet var hensygnende og blev ned-

Sorø Akademi.

lagt 1849. De store, anselige Bygninger var opført en Snes Aar tidligere. Byen havde dengang kun 900 Mennesker; det var Skolen med de rige Traditioner, alt drejede sig om. Det blev en rig Tid for den unge, begavede Theolog; han udviklede sig i disse Aar baade i theologisk, kulturel og almenmenneskelig Henseende ved Omgangen med de mange betydelige Mænd, der var knyttet til Skolen, hvoraf adskillige blev hans Venner for Livet. Heraf bør nævnes i første Række Rektoren, der udmærkede sig ved sin Strenghed, sin store Dygtighed som Lærer i Klassikerne og sit fine Kendskab til Musik. En særlig nær Ven fik Assens i den senere Professor i Geologi ved Universitetet, Dr. Johnstrup, død 1894, som var i Sorø 1851—66, og som faar det Vidnesbyrd, at „han baade

som Menneske og Lærer var en Perle af reneste Vand, hvis blotte Væsen maatte indgyde enhver den dybeste Respekt i Ordets bedste Forstand“. En Række Breve vidner om fortsat Brevveksling imellem dem gennem Aarene, og selv paa sine gamle Dage gæstede han Græsted Præstegaard, og naar Assens besøgte Hovedstaden med sin Hustru, var det en selv-sagt Ting, at de boede hos Professoren. Endvidere maa nævnes Overlærer J. H. Bang, senere titulær Professor, Lærer i de klassiske Sprog, der skildres som „en godmodig, gemytlig og uhyre pligtopfyldende Lærer, der nød ubetinget Respekt“. Han skaffede en Tid Assens Værker fra Bibliotheket, efter at han havde forladt Sorø. Nævnes bør ogsaa Overlærer Blicher og den senere Viborgbisp H. I. Svane og Adjunkt Ingerslev, der døde som Præst i Kundby. Svane kom først et Par Aar efter Assens til Sorø, hvorimod Ingerslev og Assens holdt deres Indtog samtidig. Vi har her Hovedparten af den Kreds, hvori Assens bevægede sig i Sorøtiden. De var hans Venner, med hvem han stod i Brevveksling baade i Staby- og Græstedtiden.

Assens satte ogsaa stor Pris paa Ingemann og hans meget ejendommelige Hustru, ligesom han deltog flittigt i de Diskussionsaftener, Digteren ofte indbød Adjunkterne til i sit Hjem. Han glædede den gamle Digter ved at tage ham til Fadder ved den yngste Datters Daab, hvilken Ære han paa-skønnede ved at forære sin lille Guddatter Bøger.

Endnu skal omtales, at Theologerne i Sorø sammen med enkelte udvalgte Præster fra Omegnen dannede en Sammen-slutning, „Theologicum“, hvor det tit gik livligt til ved Møderne.

Som Lærer synes Assens at have taget sin Rektor til Forbillede, i hvert Fald i disciplinær Henseende. Der raadede dengang en uhyre streng Tugt ved Latinskolerne, og der blev pryglet meget, ogsaa i Sorø. Rektor var berygtet for sin Streng-hed, Assens blev det ikke mindre. Et halvt Aars Tid efter sin

Ankomst til Sorø skriver han til sin Forlovede: „Jeg har endnu nogle Trækninger i Fingrene af et Par gode varme Figener, jeg uddelte. Saaledes er Pædagogens lovende Sti. Intet morer mig mere end det forundrede Ansigt, hele Klassen kan sætte op, naar jeg saaledes uddeler Bank, medens mit Ansigt ler“. Og han fortsætter med at drille sin Forlovede med, at hun faar et Menneske til Mand, der hveranden Dag agerer Bøddel; „thi naar jeg uddeler de førømtalte, sker det stedse uden Vrede — og hvad kan vel være afskyeligere?“ Jeg tror nu ikke, den gode Adjunkt just havde pralet med sin Optræden som Pryglemester, havde han vidst, hvilket berygtet Navn han i den Retning skulde faa blandt Soraner. Hør engang to Udtalelser derom fra det ellers saa fortræffelige Værk: Sorøbogen, hvor det i II Bind Side 589 hedder: „Om Assens har der gaaet saamange Sagn mellem gamle Soraner, Eleverne og Byens Folk, at ingen anden Lærer har naaet ham i saa Henseende. Om hans Virksomhed som Religionslærer fortæller en af hans Elever en lille Scene fra en Eksamination i Guds Egenskaber: „Hvad, din Knægt, ved du ikke, at Gud er Kærlighed?“ Intet Svar. Drengen spændes, og Assens pryglør løs paa ham: „Saa, nu husker din Lømmel vel for Fremtiden, at Gud er — Kærlighed!“

Selvom Historien nok kunde se ud til at være bleven forbedret i Tidens Løb, kan den passere som en ganske morsom Skoleanekdote. Derimod synes den anden Meddelelse dikteret af gammelt Nag til Assens, naar det hedder: „En anden fortæller, at Assens utvivlsomt var en begavet Mand, men vidunderlig udannet og ubehagelig og sikkert indbildsk. Hans Lidenskaber kom uberegneligt og heftigt over ham, og han kunde mishandle uden al Forsigtighed“. Her havde det været paa sin Plads, om Forfatteren, Overlærer Michelsen, havde gjort opmærksom paa, at der dog ogsaa fandtes en indgaaende og i overvejende Grad sympatisk Billede af Assens tegnet i

Digteren Sofus Schandorphs Erindringer. Som det nu staaer, er det en Plet paa Sorøbogen, at man har ladet sig nøje med er Karrikatur, bygget alene paa løse, unavngivne Meddelelser.

For nu i det hele taget at faa et Indtryk af Assens som Adjunkt baade i den ene og den anden Retning, er det bedst, vi med det samme giver Ordet til ovenomtalte Sofus Schandorph. Hans Skildring af Assens findes i Oplevelser I, S. 100 flg. Det hedder her:

„Højest i Aand og Begavelse stod vor Religionslærer, Adjunkt Assens. Det var en høj, svært bygget Mand med noget ur-agtigt — for ikke at sige bondeagtigt i den langskridtede, tunge Gang, det brede Mæle, Hageskæggets plebejiske Dusk — i hele sin Habitus. Han var i Mellemlklasserne en meget frygtet Lærer og var ogsaa uhyre streng. Hans tunge Haand slog, saa Offeret ikke let glemte det. En vild dæmonisk Hidsighed, hvis ydre Tegn var røde Øjne og dirrende Kæber, kunde vækkes af ubetydelige Ting. Glemte Eksaminanden den rette Orden af Leddene i „Saliggørelsens Orden“, naar han f. Eks. satte „Helliggørelsen“ før „Retfærdiggørelsen“, saa kunde en slig dogmatisk Bommert rage ham en Livfuld Hug til. Men allerede i 6. Klasse var det de fleste klart, at Assens aandelig ragede et godt Stykke op over det almindelige Læremaal, og i Gymnasieklassen var han aldeles fortræffelig.“

Derefter følger saa en begejstret Skildring af ham som Lærer i de øverste Klasser:

„Hans Undervisning havde nærmest Formen af en Docents Foredrag, dets Indhold bredte sig vidt under Inspirationens Gang. Han kunde fremstille en Skikkelse fra Kirkehistorien med Kraft og Klarhed; jeg husker tydelig hans Skildring af Frans af Assisi. Han kunde gøre en Ekskurs ind i Litteraturhistorien, som naar han viste hen til Lady Macbeth som den mægtigste Skildring af Samvittighedspinslernes Naturmagt, der ved Viljen kunde tvinges, men overmandede den sovende om

Natten. Han gav os et kort og fuldstændig forstaaeligt Resumé af Platons Tankebygning, lod os skimte ind i den moderne Filosofi, som han var vel belæst i. Jeg var meget optaget af hans Foredrag over den gamle Gnosticisme, den fantastiske Tankeleg interesserede mig som et apokalyptisk Digt.“

Det lader sig ikke nægte, at det er et noget andet Billede end den udannede Bøddel fra Sorøbogen. Vi forstaar heraf, at Assens nærmest har været en Religionslærer af Rang, som kun de færreste har kunnet hamle op med. Og det blev ikke ved Lærdommen og de fængslende Foredrag, han bibragte virkelig sine Elever sand Kristendomsforstaaelse, derom aflægger samme Schandorph et kraftigt Vidnesbyrd, og ingen vil vel beskyldte den gamle Schandorph for, at han just nærede særlig Sympati for den Kristendom, han da forlængst havde sat sig ud over. Hans Ord lyder herom:

„Assens var nærmest Grundtvigianer, uden dog at bruge Retningens sære Udtryk, men ved aandfuldt at fremstille og fortolke Grundtvigs Kristendomsopfattelse vandt han nogle modtagelige Sind.“ Og angaaende sit personlige Udbytte af Undervisningen siger Schandorph:

„Det ny Testamente havde altid været mig en kær Læsning; nu gjorde Assens' Undervisning, at jeg foruden det Evangelium, vi skulde opgive til Studentereksamen, læste adskilligt af det i Grundteksten. Hvad jeg tidligere havde foresat mig rent barnagtigt — at ville være Præst — fæstnede sig nu i mig som et bestemt Valg, da jeg kom i Berøring med Dr. P. C. Kierkegaard, Præst i Pedersborg.“

Det havde været interessant at vide, hvad den gamle Assens har sagt til at blive konfronteret med sine Bedrifter i Sorø en Menneskealder tilbage i Tiden i Schandorphs Fremstilling. Der kan nemlig ikke godt være Tale om andet, end at han maa være bleven gjort bekendt med Oplevelser I, der udkom i 1889, 7 Aar før hans Død. Ganske vist saa han

ikke med særlig milde Øjne paa Brandesianismens Litteratur, tværtimod skriver han i et Brev til sin Datter, at han er tilbøjelig til at regne disse moderne Forfattere for „rodløse Eksistenser og mere eller mindre skadeligt Ukrudt, der vokser i denne Tids sure Jordbund“. Men det kan dog ikke tænkes, at Svigersønnen, Dr. Secher, kan have undladt at gøre ham opmærksom paa Bogen, naar vi hører, at han sendte Artikler om Brandes ud til ham og optog Drøftelser om disse Ting med ham. Og mon ikke Assens i det store og hele har været ganske godt tilfreds med Schandorphs Fremstilling. Han kan ogsaa godt være tjent med den. Hvor mange Latinskolelærere har kunnet begejstre deres Elever saa vidt, at de har mindedes dem paa deres gamle Dage med en saadan Varme? Som Vidnesbyrd om, at Assens ikke har indgydt bare Skræk og Rædsel i Timerne, skal jeg nævne, at der er opbevaret et Par Breve fra en tidligere Elev, hvoraf det fremgaar, at vedkommende har haft sin Gang i Assens' Hjem i Sorø og takker for den Kærlighed, han har mødt der, ligesom han fortæller ham om sine Udenlandsrejser og betror ham den store Begivenhed, at han er bleven forlovet. Han siger ogsaa: „Det kan jo ikke nægtes, at mange dengang fandt Dem streng, men at baade han og hans Skolekammerater nu klart indser, at de i Dem har haft en nidkær og tro Lærer“.

*

Et særligt Kapitel i Sorøtiden danner Beretningen om den aandelige Paavirkning, som Assens kom under i sin Adjunkt-tid, ved Forbindelsen med Præsterne *P. C. Kierkegaard* i Pedersborg og *Ferdinand Fenger* i Lyngby og Forsamlingsbevægelsen i den sidste Sogne. Vi har allerede hørt, hvordan Paavirkningen fra Kierkegaard fik den unge Schandorph til at vælge det theologiske Studium. Assens gjorde den samme Paa-

virkning til Præst. Det er ikke uden Interesse, naar man vil danne sig et Indtryk af denne tunge, lærde, skarpsindige Dialektiker, Grundtvigs nære Discipel, men Søren Kierkegaards Broder, at se ham med Schandorphs Øjne. Mandens hele bizarre Personlighed træder klart frem i

følgende Beskrivelse: „Dengang var Kierkegaard endnu i en kraftig Alder, jeg antager omkring de 50 Aar. Knap middelhøj, lidt skæv i Skuldrene og rundrygget, ikke lidt skelende, med en stor uædelt formet Mund var hans Udseende ikke skønt. Ansigtet mindede lidt om en Sokratesmaske. Stemmens Toner laa væsentlig i et højt Register, var skarp og gennemtrængende, kunde blive skærende, næsten hvinende, naar han kom i Pathos, alt mens

Pastor P. C. Kierkegaard.

Taarerne randt ham ned ad Kinderne“. — Kort forud har Schandorph fortalt om den første Gang, han hørte Kierkegaard paa Akademiet, hvorledes „Foredragets fantasifulde Flugt, den dristige Fortolkning, det uvante Syn paa Stoffet, den højst ejendommelige Personlighed“, fangede hans Interesse i den Grad, at han intet hørte af den følgende udmærkede Taler, Professor Høyens Foredrag om Sorø Kirke, saa betaget var han.

Det var ikke uden Grund, at en ung Mand som Schandorph kunde føle sig fuldstændig bjergtagen af Kierkegaards Tale. Han var sikkert en af Datidens mægtigste Talere og Prædikanter, derom foreligger mange Vidnesbyrd. Jeg har kendt en Mand, som hørte ham prædike som gammel Mand.

Han prædikede i over to Timer, men vedkommende sagde, at ingen i Kirken ønskede, at han skulde holde op. En svensk Præst, Provst Ahnfeldt, hørte ham holde Foredrag ved det skandinaviske Kirkemøde i København 1857 om det aparte Emne: „Ikke-brændende Spørgsmaal“ og blev saa henrevet, at han sendte ham et Brev, hvor han betegner ham som „fuldendt Mester i den Kunst, som for mig er den højeste af alle Kunster. Aldrig har jeg klarare sett det eviga ordets productiva beskaffenhed, eller saa mäktigt sanningens fördolda kälader springa med oförminskad, usprunglig lifs kraft över talarens läpper“ o. s. v. Det var ved samme Kirkemøde, at Kierkegaard under Forhandlingen paa et Øjeblik fuldstændig gjorde det af med den sprænglærde Rudelbachs Angreb, saa det faldt dødt og magtesløst til Jorden. Det siger sig selv, at det har været en Oplevelse at høre og samtale med en Mand af det Format. Og da nu Præsten i Sorø, Zeuthen, var en tør Mand, hvad Forkyndelse angaar, tyede Soranerne flittigt ud til det nærliggende Pedersborg for at sidde under Kierkegaards Prædikestol Søndag efter Søndag. Og hvad Assens fik der, var ham til hans sidste Aandedræt uforglemmeligt. Herved fandt han ind til en levende Kristentro. Det var derfor ikke underligt, at han bestandig mindedes baade ham og Fenger i Lyngø med dybeste Taknemmelighed. Vilh. Beck skriver i sit Mindeord om Assens, at han i Sorøtiden „kom sammen med de to Præster, omgikkes dem og drog megen aandelig Nytt af dem. Og skønt han aldrig blev Grundtvigianer, talte han ofte og gerne om de to, saa jeg forstod, at de havde haft stor Betydning for hans Aandsliv“. Noget lignende siger Kold i sin Ligtale: „Hvordan det er gaaet til, at Assens fik lukket op for Herrens store Naade, ved jeg ikke rigtig, om det var Kierkegaard eller Fenger, som han tit talte om med straalende Øjne som Mænd, der havde haft stor Betydning for ham.“

Hjemmet i Pedersborg var der ellers ikke saa meget ved.

at komme i udover Kierkegaard selv, da hans Hustru næsten altid var syg og laa i Sengen. Til Gengæld var der saa saa meget mere festligt og hjerteligt i Lyngø Præstegaard. Den lærde, vidt berejste *Ferdinand Fenger* var ogsaa en Aandens Mand, som baade var værd at høre og være sammen med. Han var ligeledes Grundtvigs Discipel, men i Modsætning til sin Læremester en stor Ven af gudelige Forsamlinger, som ret trivedes i hans Sogne i den Tid. Her var Præstegaarden i Sandhed Sognets Midtpunkt, hvorfra baade Grundtvigs og Ingemanns nydigtede Salmer blev sunget ind i Sognets Folk. Begge Digtere var nære Venner af Huset og kom der hyppigt. Ogsaa herud fandt Assens og blev Ven med Præstefamilien. Hvor stærkt han her betoges af Forsamlingslivet i og omkring Præstegaarden, vidner en Udtalelse fra 1868 i et Brev, Assens skrev til sin Hustru fra Græsted. Da han her havde set den store Sal, som dengang fandtes i Præstegaarden, randt Lyngø Præstegaard ham straks i Hu, og han skrev til hende, om hun vilde være med til at stille den Sal til Raadighed for Forsamlinger, saa de kunde faa det lige saa herligt i den Henseende i Græsted som hos Pastor Fengers.

Dette Møde med Kierkegaards Forkyndelse og Forsamlingslivet hos Fenger blev for Assens Indvielsen til hans Præstegerning. Mere og mere droges hans Tanker mod at faa Lov til at gaa i deres Spor og tage en Gerning op for Guds Rige. I Sorø havde de nu haft deres lykkelige Hjem i 9 Aar. Her var deres Børn født, „Tullerne“, som de kaldtes under eet; den ældste var *Marie*, til daglig benævnt Mis, og *Juliane*, gerne kaldet Julie; et Par søde Piger, som var Forældrenes daglige Glæde. Men nu begyndte der at komme Opbrud i Lejren. Først blev Fenger forflyttet til Høje Taastrup 1854, saa drog Adjunkt Ingerslev til det kære Ulvborg som Præst, endelig blev Kierkegaard Biskop i Aalborg, Adjunkt Svane søgte ogsaa bort, da blev Længslen efter Præstegerningen ogsaa for

stærk for Assens. Han søgte og fik *Staby* Præstekald i *Ulvborg* Herred 11. Juni 1857 og blev ordineret 7. August i Ribe Domkirke af Biskop Daugaard. Forinden havde han holdt Demisprædiken og taget den kateketiske Prøve, begge med *Laudabilis*. Vi hører i Anledning af Ordinationen, at Assens flere Gange havde prædiket saavel i Pedersborg og Slaglille og i Bjernede som i Svigerfaderens Kirker. I den Anledning gav Biskop Kierkegaard ham det Vidnesbyrd, at han har „ikke alene i Almindelighed under sit Ophold i Sorø benyttet Omgangen med Egnens Gejstlige og blandt disse ogsaa med Undertegnede, til at fortsætte sine Studier og sin Uddannelse i theologisk Henseende, men derhos ogsaa gentagne Gange med lige saa megen Beredvillighed som Iver prædiket for Pedersborg og Kindertofte Menigheder, hvor hans Alvor og Dygtighed baade fra først af blev paaskønnet og er i vedvarende skønsmæssig Erindring“. Og Sorø Skoles Rektor ledsagede ham til Kirkens Port med det Vidnesbyrd, at „han ikke blot med stor Omhu og Samvittighedsfuldhed, men tillige med en ualmindelig Kraft og Dygtighed har opfyldt sine Pligter, saa at hans Bortgang, naar han kaldes til et gejstligt Embede, vil blive et ikke let erstatteligt Tab for Skolen“. Bedre kunde det jo ikke være.

Ved Afskedsfesten paa Sorø Akademi blev følgende Sang sunget til Ære for den bortdragende:

„Husk, hvor tit os Assens rakte
Guldkorn af sin Filosofi.

I vor Vandring mod det abstrakte
stod han os saa trolig bi.

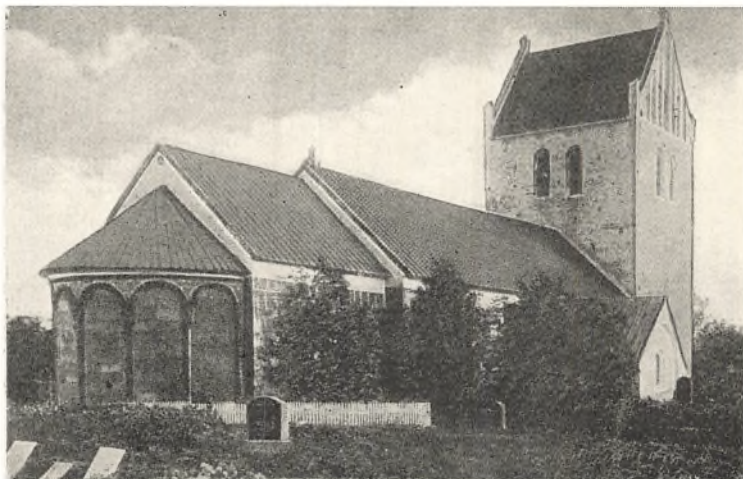
Gaardens Mure Styrke fik
af hans murede Dialektik.

Men med Filosoffens Forsvinden
 flygter Filosofien herfra,
 sikkert kommer slemt i Vinden
 Gaardens gode Logica.
 Hvad skal vi gøre i Nøden her,
 Assens'er vokser ikke paa Træer.“

*

Saaledes var da Assens omsider havnet i et vestjydsk Præstembede, *Staby og Madum*, der er beliggende Syd for Nissum Fjord og kun ved Husby adskilt fra Vesterhavet. Sognene støder mod Syd op til Vedersø og Tim Sogne, mod Nord og Øst til Ulvborg, Assens gamle Barndomshjem, hvor da hans Kollega fra Sorø, Ingerslev, fornylig var bleven Præst. Af sides og bar var Egnen, uden Togforbindelse og med over tre Mil til nærmeste Købstad, Holstebro og Ringkøbing. En underlig Forandring var det at komme fra det skovomkransede, idylliske Sorø til denne træløse, barske og flade Egn. Befolkningen var dengang saare langt tilbage, baade i timelig og aandelig Henseende. I Staby Sogn boede 800 Mennesker, i det lille Madum kun 300. De fleste var Bønder, der sad paa nogle gamle forfaldne og forarmede Gaarde. Megen Drift var der heller ikke i ret mange af dem. Der var et Par større Gaarde, Pallesbjerg, en gammel Hovedgaard, og Svendsholm, men der var Tilstanden ikke meget bedre. Opgangstiden var endnu ikke rigtigt naaet saa langt vestpaa. Stabyerne havde heller ikke det bedste Ry paa sig dengang. Der fandtes en Mængde Fattigfolk i Sagnet, hvis Børn gik for Lud og koldt Vand. Tyveri og Drukkenskab grasserede endnu stærkt. En fattig Trøst var det, at det havde været endnu værre. Et talende Eksempel var det saaledes, at da en stakkels Præst der i Sagnet, som hed Büchler, i Tyverne var bleven suspenderet af en

eller anden Grund, nedbrød og bortførte Sogneboere bogstavelig Præstegaardens Bygninger og levnedede kun den Ende af Huset, hvori Præstekonen laa syg, saa da Efterfølgeren kom

Staby Kirke.

kørende til Sognet, fandt han kun Kælderen og nogle faa Fag Hus tilbage.

Et Lyspunkt i al Vankundighedens Mørke var det, at Pastor Assens' Formand, *Schøler*, i 1853 havde faaet oprettet en Højskole i Sognet, der 4 Aar senere var bleven udvidet med et Vinterlærerseminarium. Til Leder af denne saakaldte „højere Bondeskole“ ankom samtidig med Assens, Højskolelærer cand. theol. *Albrecht Sørensen*, som siden afløste ham som Præst. Sørensen var en betydelig grundtvigsk Skolemand, som havde store Gaver til at faa den jævne Mand i Tale, og han fik saa stor Betydning for den opvoksende Slægt der paa Egnen, at Efterkommerne med god Grund har rejst hans Buste uden for Højskolen. Trods store Forskelligheder, baade i Ka-

rakter og Kristendomssyn, mødtes de to snart i Samarbejde paa at rejse Egnens Befolkning, og de blev knyttet sammen i et Venskab, som varede Livet ud.

Præstegaarden i Staby var nu ret god efter den Tids Forhold. Avlsjorden var bortforpagtet, men Forpagteren døjede svært med at skaffe, hvad han skulde svare Præsten; iøvrigt var Embedet ikke af de ringeste. Og Præstefruen kunde faa Spisekammeret godt forsynet, naar Sognets Folk troppede op med de 364 Pund Ost og 150 Snes Æg, som tilkom Præsten. Det var dette, som man med et teknisk Udtryk kaldte „Smaaredsel“. Mon ikke der kunde paakomme de gode Præstefolk en Rædsel af en anden Art, naar alt dette paa den bestemte Tid væltede ind. Men sulte ihjel behøvede de da ikke. En hel Herlighed var det ogsaa med den store Have paa henved 2 Tdr. Land, som hørte til Præstegaarden. Under Assens' kyndige Haand forvandlede den hurtigt til en hel lille Paradishave. Folk der paa Egnen havde aldrig før set saadan en Blomsterflor, som han forstod at trylle frem. Og Jordbær og Buskfrugt gav den i Overflødighed af, derimod vilde Frugttræerne ikke ret bære noget, Vesterhavet var for nær. Og Assens forærede villigt og gerne baade Pryd- og Nytteplanter væk, saa det varede ikke længe, før adskillige Gaardmandskoner lærte ham Kunsten af. Og efter at han var flyttet bort, hændte det ikke saa sjældent, at disse, naar de gik i deres Haver og frydede sig over deres skønne Blomster og Frugter, maatte ind for at sende deres gamle Præst et Brev med Hilsen og Tak for, hvad han havde lært dem.

Ulige vanskeligere faldt det at faa den træge Befolkning til at tage ved Lære i aandelig Henseende. Det har sagtens ogsaa til at begynde med været lidt akavet efter 11 Aars Skolearbejde blandt dannede at skulle skifte om til en Præstegerning blandt Datidens uoplyste Almue, hvor Overtro og sædeligt Forfald raadede i uhyggelig Grad. Alle Vidnesbyrd gaar dog

ud paa, at Assens med stor Kraft og Kærlighed gav sig hen i Opgaven og søgte at oprette, hvad der var forsømt i Fortiden. Og der kom til at staa stor Respekt om ham som Præst. Han

Pastor Assens og Hustru.

sparede ikke sig selv. Den Myndighed parret med Mildhed, der udstraalede fra hans Person, drog alle, i hvem der fandtes nogen Alvor, til ham. Han forkyndte Sandheden uden Afslag, baade Lovens Tugt og Evangeliets Naadetilbud. Og han nøjedes ikke med Søndagstjenesterne, men indbød ogsaa til Bibellæsninger i Skolerne og Fastegudstjenester. Til Lærerne, hans nærmeste Medarbejdere, havde han det bedste Forhold, og med et Par af dem stod han i Brevveksling til sin Død. De glemte aldrig Assens' gæstfri Hjem og hans Opmuntninger i deres lidet paaskøn-

nede Gerning. En af dem, Jens Hansen i Staby, skyldte sikkert Assens sin kristelige Opvækkelse. Almueskolevæsenet var iøvrigt dengang ikke naaet udover Begynderstadiet, og Lærerne havde kun ringe Uddannelse eller slet ingen. I Konfirmandstuen gjorde Assens et stort Arbejde for at udfylde, hvad der manglede i Skolerne, og der er bevaret flere Breve fra Konfirmander og Forældre, som udtaler deres Taknemmelighed for, hvad den Tid har betydet for de unge. Det lykkedes Assens at oparbejde en god Kirkegang, og en-

kelte vaagnede ogsaa op af den tunge Søvn, som vi siden skal møde et Eksempel paa. Trods alle Vanskeligheder blev Assens' 10 Aar i Staby en skelsættende Tid, hvor der begyndte at røre sig en Smule kristeligt Liv i Sognene. Tiden var iøvrigt dengang ikke præget af Partivæsen. Det var de lykkelige Dage, da der ikke gjordes nogen Adskillelse mellem Grundtvigianisme og Indre Mission. Det begyndte først, efter at Assens var rejst fra Vestjylland. Spørgsmaalet gjaldt i hans Tid dette ene: at faa Bugt med den aandelige Død og at skabe Liv i de døde Ben, og derom stod de grundtvigske Højskoler og den vaagnende Missionsbevægelse, som Assens nærmest følte sig beslægtet med, trolig ved hinandens Side.

Af Folk, som vaagnede op og fandt Livet i Gud, skal særlig fremhæves en Kvinde, *Johanne Nyhus*, gift med en Mand ved Navn Daniel. Manden var en sølle Stakkel, men hun udviklede sig efterhaanden til en kristen Personlighed, der paa sine ældre Dage gjorde Nytte som Asylmoder paa den store Fattiggaard, som Sogneraadet fik bygget og indrettet i Staby, og hvor det samlede en Del gamle Stakler og en Mængde forsømte Børn. Det var særlig disse sidste, Johanne Nyhus tog sig af og hjalp til en ugentlig Børnegudstjeneste, ligesom hun virkede for Forsamlinger og Møder for de gamle. Assens vedblev til sin Død at være hendes Sjælesørger og Ven, som hun bestandig brevvexlede med. Kold omtaler saaledes i sin Lig-tale, hvorledes Assens' Øjne straaledede, naar der et Par Gange om Aaret kom Brev „med,“ som han siger, „nogle grimme Kragetæer uden paa Konvolutten.“ Det var hendes Breve, hvoraf der er bevaret en Masse, især fra Tredserne og Halvfjerdserne. Midt i al sin Fattigdom maa hun have været en begavet og fin Sjæl, der holdt Frimodigheden og Haabet oppe i en Verden af Raahed og Elendighed. End ikke de halvt sindsforvirrede blandt Staklerne kunde hun opgive. Et Sted fortæller hun saaledes Assens om en saadan stakkels Kvinde,

som hun har siddet og trøstet med Guds Ord, skønt de alle havde sagt, at det kunde ikke nytte at gaa til et taabeligt Menneske. Og da havde hun oplevet, at Staklen havde fremsagt et godt Vers for hende:

Navn og Naade har jeg fundet.
 I min Daab jeg er forbundet
 til at holde fast ved Gud,
 og mod Synd og Satan stride,
 Kristi Kors taalmodig lide,
 til jeg gaar af Verden ud!

Hvortil Johanne Nyhus havde svaret: „Jamen, der har du jo selv taget i Munden det Ord, som du kan trøste dig ved!“ Dog mente hun ikke, at Staklen turde vove at bygge paa sine egne Ord. — Nu og da hentede hun Opmuntringer paa sin Vej. Saaledes havde hun en Dag faaet Bud om at se hen til en Skomagerfamilie i Sognet. Da hun kom, fandt hun baade Manden og Sønnen i stor Syndenød. Til andre Tider kunde hun opleve, at Spotten regnede ned over hende, som da en halvberuset Stodder slyngede hende i Ansigtet: „Var dog bare Assens aldrig kommet her, saa havde den Hellighed aldrig taget sin Begyndelse, men nu skal den nok faa Magt.“ Men saa trøstede det hende en anden Dag at høre en sige: „Havde vi dog haft den Gamle paa Stolen igen!“ — Det kneb tit for hende og for Lærer J. Hansen at forlige sig med den Grundtvigianisme, der blev eneraadende efter Assens' Bortrejse. Hans Efterfølger forkyndte ikke Lovens Krav og regnede ikke Bibelen for Guds Ord, men alene Daabs- og Nadverordene. Engang kom hun med til en Forsamling, hvor han læste et Eventyr af H. C. Andersen, efter at der var sunget et Par grundtvigske Sange og sagt noget om, at det var ikke Meningen, at de skulde komme sammen og synge Salmer og læse i Bibe-

len, nej, det var Oplysning, det skulde gaa ud paa. Johanne Nyhus fortæller, at hun med et Suk stak sin gode Salmebog i Lommen. Og i sin Beretning om denne, som hun syntes, fattige Forsamling, beder hun Assens om et Ord, idet hun siger: „Jeg tror nu, det er bedre at kende Jesus end at vide meget.“

Siden kom der andre Tider i Staby, hvor hun følte sig mere hjemme i Forsamlingerne, i Pastor *Bjarnesens* og *G. A. Olsens* Tid. I det sidste Brev, som naaede Assens paa Dødslejet, takker hun ham, som for Resten i hvert Brev, for al den Godhed, han har bevist hende baade timeligt og aandeligt — Assens sendte hvert Aar en rundelig Julegave — og efter at have fortalt om en herlig Gudstjeneste, hvor Pastor Løgstrup havde talt og fortalt saa meget godt, slutter hun med at ønske sin bedste Ven paa Jorden en velsignet og glædelig Paaske. Sjælden har vist nogen haft en mere trofast Forbeder, end Assens havde i denne redelige Sjæl, som han havde vundet for Gud. „Jeg spørger tit Jesus: Hvordan har de det hos Assens?“ siger hun et Sted, da hun havde faaet at vide, at han var meget syg. Og hun tilføjer: „Ja, Vorherre giver ikke saadan Svar som Menneskene, men der bliver saa stille i mit Bryst, og saa beroliger jeg mig med den Tanke: Vorherre styrer alle Ting til det bedste.“

En stor Opmuntring for Assens og hans Hustru i disse trange Aar var det, at de havde forskellige gode Venner i Omegnens Præstegaarde. I det kære Ulvborg var *Ingerslev*, Kollegaen fra Sorø, Præst. To Mil borte, i Fjaltring, sad Barndomsvennen *Meinert* som Præst. Og paa Herregaarden *Nørre Vosborg* i Ulvborg Sogn boede som i hans Barndom Familien Tang. Ejeren, Etatsraad *Tang*, var Landstingsmand. Paa Vosborglille, en diminutiv Udgave af den gamle Borg, henlevede en Broder, Pastor Tang, en gammel grundtvigsk Præst, sine Alderdomsaar. De var begge Assens' gamle Venner fra Barndom-

men. Ogsaa med en Del andre Nabopræster traadte Familien i Venskabsforbindelse, og de samledes i et broderligt Konvent i de forskellige Præstegaarde. Der raadede en inderlig Fortrolighed indbyrdes imellem dem, hvorom mangfoldige Breve den Dag i Dag taler sit tydelige Sprog. Efter at Assens var kommet til Græsted, følte han alle Dage Savnet af en saadan Vennekreds.

Trods de store Vanskeligheder og de tit bedrøvelige Forhold, Assens havde at kæmpe med i sine Sogne, maa det vist alligevel siges at have været en god Tid, de 10 Aar, han tilbragte som Præst paa Vestkysten. Han fik Tid til at sunde sig oven paa Skolelivet, kom ret til sig selv, erfarede Glæden ved Tjenesten for Herren paa den beskedne Plads, og han drog derfra som en Mand, der havde gjort Erfaringer for Livet og vidste, at Herren kunde bruge ham.

Allerede længe havde han været betænkt paa, især paa Grund af hans Hustrus skrøbelige Helbred, som ikke rigtig kunde taale det barske Klima saa nær Vesterhavet, at søge et andet Embede. Efter at Biskop Daugaard havde holdt Visits hos ham, gjorde denne et Arbejde for at faa ham til Starup, hvor han tillige skulde overtage Provstegerningen. Dette gik ham imidlertid paa. Men da Assens' gode Ven fra Sorøtiden, Biskop Kierkegaard, pludselig blev Kultusminister, lysnede det for Assens; nu kunde han gøre sig Haab om Befordring til et andet Embede. Og da Græsted-Maarum Sognekald i Nordsjælland hen paa Sommeren 1867 blev ledigt ved, at Pastor *Bache* tog sin Afsked, søgte han det. Forholdene her var saa forvirrede, at der skulde en myndig og sikker Mand til, om ikke det hele skulde løbe ud i Sektvæsen. Kierkegaard kendte Assens saa godt, at han ansaa ham for at være den rette, og den 29. November 1867 udnævntes han til Sognepræst for Græsted-Maarum Sogne.

Efter at have holdt Afskedsprædiken i sine Kirker 12. Ja-

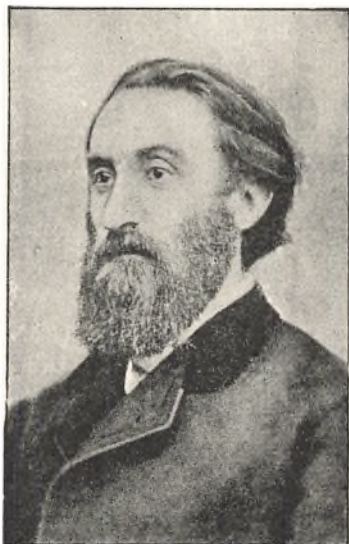
nuar 1868 og taget foreløbig Afsked med sine Venner, drog Assens af Sted til sin nye Gerning. Det faldt ham tungt at skulle bort fra det Arbejde, som han i al Skrøbelighed havde faaet i Gang, derom vidner den trykte Afskedsprædiken i hver Linie, og der kan næppe være Tvivl om, at Assens havde adskillige Betingelser for at udrette mere, om han var forblevet der. Femten Aar senere, da Indre Mission med Pastor *Bjarnesen* for Alvor holdt sit Indtog i Sognet, har Assens aabenbart følt Trang til at lette sit Hjerte overfor ham, siden han betroede ham følgende: „Min Virksomhed i Staby bar saare liden kendelig Frugt, dog tror jeg, at de kære Mennesker forstod, at jeg vilde dem godt. Maatte Timen nu være kommen, at der kunde blive et Samfund af hellige Mennesker i Staby.“ Dette Brev ligner ham ganske.

*

Havde der været aandelig dødt i Staby, saa var det Sogne af modsat Beskaffenhed, Assens kom til i Nordsjælland. Her var Liv og Røre, næsten mere end godt var. Og dog laa det ikke saa langt tilbage, da Tilstanden ikke var meget forskellig fra den i Vestjylland. Nok havde Danmarks første Indremissionær, *Jens Larsen* fra *Kirke Værlose*, vakt noget Røre ved sine Besøg gennem det meste af en Snes Aar. Men de opvakte Tal var kun ringe, deres kristelige Forstaaelse tarvelig, og Kirken søgte de ikke. Dog havde Tilstanden været noget bedre, saa længe den svagelige Pastor *Saxtorph* holdt ud, men da han tog Afsked og afløstes af Pastor *I. A. Bache*, som var ganske uden aandelige Forstaaelse, tømtes Kirkerne aldeles, hvor velvillig han ellers var som Menneske. Da Biskop *Martensen* i 1861 holdt Visitats, fik han et meget nedslaaende Indtryk af Tilstanden, hvad der tydeligt afspejler sig i de Ord, hvormed han slutter Beretningen om Visitatsen i

Embedsbogen: „Herren forunde Aand, Kraft og Velsignelse til at berede hans Evangelium Indgang i Hjerterne!“

Dette biskoppelige Hjertesuk blev hørt, da der 3 Aar senere beskikkedes Pastor Bache en Kapellan. Kapellanen var den

Pastor J. P. Jeansson.

siden landskendte Opvækkelsesprædikant *Johan Jeansson*. I de godt 4 Aar, han var i Græsted, skete der en Opvækkelse, hvis Efterdønninger ikke har lagt sig den Dag i Dag, 80 Aar senere. Han og Forsamlingsfolket fandt hinanden, og han blev deres Præst. Men hvem der var rasende, var Sognepræsterne i Nabosognene, hvorfra Folk strømmede til Græsted og Maa- rum, baade til Kirke og Forsamling. Ikke mindre opbragt var Pastor Bache over det store Røre og den Forbitrelse, han maatte døje hos sine Nabopræster, og til sidst tog han af

Ærgrelse derover sin Afsked med Pension for at slippe af med den „gale Kapellan“. Under saadanne Forhold tiltraadte Assens Embedet.

Endnu inden Pastor Assens nogensinde satte sine Ben i Græsted, var han blevet foreløbig orienteret om Forholdene af Pastor Jeansson, til hvem han havde henvendt sig. Disse Breve giver et Indblik i Stillingen, som den tog sig ud i hans Øjne. Det hedder her: „Da jeg kom hertil for lidt over 4 Aar siden, var her i det mindste for Menneskeøjne at se, dødt og stille som i Graven. Kirkegang var her ikke Spor af. Vistnok var her nogle faa saakaldte opvakte, men disse, som for

største Delen var skræmmede op af Dødssovnen ved Lægfolk, saa ikke med synderligt gunstige Øjne paa det præstelige Embede og holdt sig borte fra Guds Hus. Desforuden manglede de fuldstændigt Samfundsbevidsthed, levede i indbyrdes Uenighed, dømmende og forkætrende hinanden“. Nogle havde baptistiske, andre irvingianske Vildfarelser. Han fortsætter med at berette om sin egen Indsats: „At jeg nu, ung i Alder og i Kristenlivet, blev sendt herhen, forstaar jeg naturligvis ikke, uden forsaavidt Vorherre har for Skik at betjene sig af de skrøbelige og de, som intet er. Men, Gud være lovet! efter et Aars Tids Forløb, nærmest ved at samle Folk om mig i mit eget Hjem og ved at holde Forsamlinger hver Uge, én a to Gange, i Gaarde og Huse, hvorsomhelst man vilde lukke op for mig, skete der en kendelig Forandring. Mit fattige og simple Ord om Synd og Retfærdighed og Dom behagede det Gud at velsigne. Vi blev et ret talrigt lille Samfund, og nu — jeg siger det i Ydmyghed og med Tak til ham, hvis Værk det ene er — nu prædiker jeg hver Søndag — i Græsted i det mindste — for en stopfuld Kirke. Sandelig, en Dør er her opladt i Herren“.

Men den skete Opvækkelse har ogsaa sine Skyggesider, hvorom han skriver: „Bevægelsen er ung, Strømmen rivende, derfor slæbes der ogsaa meget Grus og Daarlighed med. Navnlig har, saavidt jeg kan skønne, en tidligere til Trandbergs Frimenighed hørende Bornholmer, *Møller*, ikke gjort godt her i det sidste Aars Tid. Dette er i Korthed, hvad der har været min Glæde og Sorg i disse Aar; men Gud ske Lov, at jeg tør tale meget mere om det første. Modstanden mod mig fra Verdens Side taler jeg ikke om, det er vel sagtens ikke værre her end andre Steder.“

Han skjuler ikke for Assens, hvor svært det falder ham at gøre sig „fortrolig med Tanken om at skulle nu snart gaa bort fra et Sted, hvor jeg har været Vidne til det dejlige Syn, at

mange har hørt Vorherres Livsord, er gaaet ud af Graven, har begyndt et gnide Dødssovnens af Øjnene og at spørge efter Vejen til Himmelhjemmet“. Men han trøster sig med, „at Herren vil bruge en anden Røst, fordi han behøver en anden Naadegave. Det er ikke saa meget Vækkelsens Naadegave, der gøres behov, men snarere Gaven til at styre de oprørte Bølger og lede Bevægelsen ud af Sværmeriet ind i Ædruelighedens faste Spor“. „Iøvrigt glæder jeg mig til at kunne udøse mit Hjerte for Dem, denne Sag betræffende, lære af Dem og Deres Erfaring, og hvor vilde jeg ønske, at det maatte forundes mig at leve en kort Tid sammen med Dem“. Blandt de Mænd, som volder Forvirring i Menigheden, nævner han Svenskeren *Ahnfeldt*, Nordmændene *Andersen* og *Traasdahl* og Danskerne *Møller* og *Truelsen* og tilføjer: „Af disse kender jeg bedst Møller, som nok iøvrigt er den videst gaaende. Hans Domme er korte, men strenge: „Der er ikke én dansk Præst, der er værd at høre; der er ikke én Præst i Danmark, som ved, hvad Kristendom er; Indre Missionsblad kender ikke Ordet Retfærdiggørelse; der er saa og saa mange Kristne i Græsted o. s. v. Efter at have splittet de troende paa Bornholm og paa Amager, er Møller nu endt i Græsted, hvor der er Tale om, han vil tage Bolig. Han fisker ligesom alle Sekterere altid i rørt Vand“. Saavidt Jeanssons Meddelelser.

At nu dette ikke var Overdrivelse med Hensyn til Forholdene i Græsted, fik Assens ret hurtigt Forstaaelse af, da han i Slutningen af Januar 1868 naaede til Græsted. Pastor Bache og Hustru, som endnu boede i Præstegaarden, tog vel imod ham, og han blev indlogeret i den vestre Ende af den 75 Alen lange Præstebolig. Der var, syntes han, saa meget at glæde sig over, den anselige Bolig med de store Værelser og Haven med dé mange Frugttræer, endogsaa to Morbærtræer var der. Blot gruede han for, hvorledes de skulde faa den store Lejlighed møbleret. Men det betød dog saa lidt mod Bekymrin-

gen for Menighedens Sundhed. „Maatte Vorherre give mig en god Indgang hos disse mange Hjerter, som er begyndt at slaa for ham, men som har saa vanskeligt ved at forlade sig paa hans Værk og saa travlt med at sætte deres eget i Stedet“, saaledes slutter han det første Brev, der gik fra Græsted over til Hustruen i Staby.

Søndag den 2. Februar 1868 holdt han sin Tiltrædelsesprædiken i Græsted og Maarum Kirker. Siden han forlod Jylland, havde det været en forrygende Storm, saa han havde haft vanskeligt ved at forestille sig, at han var kommet fra de barske Vesterhavsegne til det milde sjællandske Klima, det kunde da ikke være værre, hvor han kom fra, syntes han. „Men Søndag Morgen henimod Morgenstunden brød Solen igennem Skyerne, og Græsted Kirke laa ret saa yndigt at se til fra hans Vinduer, og det var saa dejligt at høre Kirkeklokkerne ringe Søndagen ind“, skriver han. Selve Provst *la Cours* Indsættelsestale var ellers ikke efter Assens' Hoved. „Det var strengt at høre Provsten staa og raabe to, tre Gange *Vé* over det Røre, som var kommet frem her i Menigheden og dernæst vise hen til det udvortes Kirkehus som det rette Samfundsbaand mellem de kristne. Det var baade ubehageligt og kedeligt at høre paa de Skænd, der uddeltes“. Selv mener han, at han „fik Naade til at aflægge et Vidnesbyrd, som blev modtaget med Glæde, saa mange med milde Øjne og kærlige Haandtryk bød mig velkommen“.

Den lyse Kirke i Maarum med de høje Spidsbuer og det yndige Alterbillede af Professor Eddelien, Jesus mellem Børnene, faldt ret i Pastor Assens' Smag, derimod forekom Græsted Kirke ham for lavhvælvet og for mørk. Den herlige Kirkesang, navnlig i Maarum betog ham. Og Kirkevejen til Maarum var som en Drøm mod de vestjyske Veje; Hjemturen fra Maarum den første Gang ad den bugtede Vej langs Skoven, hvor høje Lærketræer og tre Kæmpebøge dengang kransede Vejen,

og hvor han til den anden Side saa ud over det bølgende Land med de utallige Huse og Gaarde, som alle var omgivet af Haver, greb ham stærkt, og ikke mindst da Græsted Kirke og Søborg Sø tonede frem i Solnedgangens Skær.

Maarum Kirke.

Efter Festdagen fulgte saa Arbejdsdagene. Der var straks tre Lig at kaste Jord paa, og den første Onsdag skulde der være Forsamling, hvor han skulde tale sammen med Jeansson. Han sukkede til Gud, om han vilde „give Indgang hos de kære Mennesker, saa de maatte faa Tillid til ham, thi Sekterere med store Talegaver strejfer omkring, og det baade fra Sverrig og

Norge“. — Men samtidig med Indbydelsen til Forsamling fik Assens ogsaa en anden Slags Indbydelse, nemlig til at spille L'hombre hos Skovrideren i Maarum sammen med den afgaaede Sognepræst. Men Assens var straks klar over, at det var en Limpind. „Det at en Præst spiller Kort her gaar ikke af uden Forargelse, og desuden er Skovrideren en meget ukirkelig Mand, derfor foretrak jeg at blive hjemme. Det gælder jo her mellem disse modsatte Strømninger at vogte paa sig selv. Og det er kun ved forsigtig Optræden i Begyndelsen, at det kan lykkes, dels at vinde de opvakte Tillid, dels ikke at støde de mange bort, som jeg dog saa gerne vilde drage til min Frelser, om jeg maatte blive Redskab dertil“.

Knap var Vognen med de gamle Præstefolk kørt, før Jeansson traadte ind ad Døren. Det var noget andet. „Jeg har haft godt af Jeanssons Besøg,“ skriver han, „han er et elskeligt Menneske, selv om han har buset forfærdelig paa og kun har været de opvakte Præst, hvad han er meget villig til at tilstaa, har været en stor Fejl.“ Nabopræsterne kom naturligvis ogsaa paa Tale; Jeansson mente ikke, at de vilde være noget for Assens: „Den eneste Præst her paa Egnen, som vil tale om aandelige Ting, er Pastor *Nyegaard* i Blistrup — og saa Kapellan *Nielsen* i Søborg,“ sagde han. Jeansson kunde ogsaa trøste ham med, „at de opvakte allerede saa paa ham som en af deres egne“. Her saa dog Jeansson for en Gangs Skyld for lyst paa Stillingen. — Men da Jeansson var gaaet efter Visitten, og Assens skulde fortsætte det afbrudte Brev til Hustruen, stod de opvakte og særlig den kommende Forsamling i Paarup for hans Tanke: „Maatte jeg faa Naade til at vise dem hen til den faste Grund, Vorherres Jesu Kristi Gerning med os i Daaben og Nadveren. Thi derom ved de kun saa lidt; den særlige rosenianske Retning tilsidesætter Sakramenterne.“ Men trods alt: „Her er til visse en velsignet Gerning for en Præst, men ogsaa en vanskelig Gerning. Men

trøsteligt er det, midt i den megen aandelige Død hos Præster og Lægfolk at se Livet røre sig, om det end er sygt.“ — Derimod føler han det saa underligt „at have forladt Præstekredsen omkring Staby for i mange Maader at komme til at staa saa ensom, men saa er det dog igen saa trøsteligt at vide, at i hvor megen Armod og Skrøbelighed det end kan være indhyllet, har Vorherre dog givet mig Ordet om sig selv, det gode Ord, som dog vil samle nogle Hjerter.“ — Venskabet mellem Assens og den 14 Aar yngre Jeansson styrkedes ved flittige Besøg hos hinanden. Der var kun en lille Fjerdingvej mellem deres Boliger. Mens de omboende Præster flokkedes til deres Omgangsl'hombre Uge efter Uge, søgte de to Præster hinandens Selskab; de forstod hinanden. „Jeansson synes at være ligesaa glad ved mig som jeg ved ham. Han er da et Menneske, som jeg kan tale med om min Gerning, og hvad mere er, om Vorherres Gerning“, siger Assens i et følgende Brev.

Vi skal nu følge de to Præster ud til Forsamling i Paarup i Udkanten af Græsted Sogn. Straks de havde begyndt, slog det Assens, hvilken Forskel paa Folket her og saa i Jylland: „Det er dog forbavsende den Sanggave, Folket her har“. Først talte Jeansson. „Han talte med en forbavsende Kraft og Klarhed, men rigtignok alt for længe. Det er jo fornemlig en Opvækelsesprædiken — og for mig ofte vel skærende — men der er en Rigdom af Billeder, og saa føjer Ordet sig for ham ofte saa dybt og inderligt, og saa glemmer han heller ikke at skildre Livet i Gud“. „Til sidst kommer saa jeg — og Gudskelov, jeg finder ogsaa aabne Øren og Hjerter for mit jævne og simple Ord; og bruger Jeansson til Gavns Lovens Hammer, saa bruger jeg — eller vilde gerne bruge — Jesu Kærligheds Hammer; den banker dog sikkert bedst paa“, mener Assens.

Efter Mødet blev der dækket et nydeligt Aftensbord med Okse- og Skinkesteg og dertil store Skiver Sigtebrød, hvilket

sidste forekom Assens besynderligt. Samtalen ved Bordet gik livlig og naturlig. Ejendommeligt var det at samtale med en Sadelmager Olsen fra Helsingør, som var med til Mødet. Han betroede Assens, at han i 40 Aar havde missioneret paa egen Regning, som han sagde. Kort sagt, den nye Sognepræst fik det bedste Indtryk af sine Sognebørn: „Der er saa mange aabne, ærlige og hjertelige Ansigter, milde og venlige overfor mig, og uforbeholdent udtaler de deres Glæde over at have faaet en Præst, som kan dele deres Tro med dem.“

Paa Vejen ud til Forsamlingen havde Assens besøgt en Snedker, *Anders Nielsen*, som i 30 Aar havde lidt af en indvendig Sygdom og i de sidste 10 Aar ikke kunnet tilbringe en hel Nat i Sengen, og i 1½ Aar havde han næppe været i Seng. „Han ligger paa Knæene og støtter sit Hoved paa en Pude,“ skriver Assens, „og af og til sukker han under Smerter, men er saa forunderlig trøstet af Gud. Han er en meget oplyst Mand og taler med en saadan Ydmyghed og Inderlighed om sig selv og sit Kors og Frelseren, som holder ham oprejst, saa det er et Under — ret et stort Guds Under at se og høre den Mand. Han forstaar det saa godt, at Guds Vilje sker med ham, ham selv til Gode. Men saa er det ogsaa hans Haab, at det, at Guds Kraft saaledes fuldkommes i hans Skrøbelighed, maa være et Middel for andre til at komme til at se, hvilken mægtig Herre Jesus er. Og hans Eksempel i Taalmod og stille Hengivelse ligesom ogsaa hans enfoldige Vidnesbyrd har sikkert været en stor Magt her.“

Endelig samler Assens i Brevet til Hustruen sit første Indtryk af Forsamlingslivet i følgende Ord: „Der er saa meget, som tyder paa, at her i Græsted Sogn vil Vorherre lade sin Menighed komme til at ligne Staden paa Bjerget, som ikke kan skjules. Men det klare Syn for Herrens Naademidler fattes selv de bedste, og forvirrede Røster lyder der fra alle Sider. Maatte Herren lade Gerningen lykkes ved mig.“

Næste Gang Assens havde talt ved en Forsamling, var Indtrykket knap saa gunstigt: Rygtet gik, at Assens var Grundtvigianer. Han skriver i den Anledning: „Der er hos de troende en Frygt for Grundtvigianisme, som overgaar al Beskrivelse. Vist er det, at en grundtvigsk Præst her vilde være umulig. Det hænger nøje sammen med den store Mangel paa baade menneskelig og kristelig Oplysning. Mig hører man paa med meget mistænkelige Øren, fordi jeg peger paa Daaben omtrent i hver Prædiken, og jeg vil blive ved dermed og drage frem, hvad jeg formaar, baade af Skriften og især, hvad jeg kan faa fat paa af Luther, hvis Navn har en stor Autoritet, medens man i Virkeligheden intet kender til ham. Thi det er netop deri, det forstemmende ligger, at hele det religiøse Livsrøre her ligesom svæver i Luften, har ingen fast Grund at staa paa, derfor frygter jeg, at de næsten alle er udsatte for at lade sig bedaare af den første den bedste Lægprædikants sødt klingende Talemaader. — Forøvrigt tænker jeg nok, at det vil opklares for dem, at jeg ikke er Grundtvigianer.“

En Maanedstid senere er han temmelig klar over, hvorledes Landet ligger, men det havde været en enerverende Tid for ham: „Jeg synes virkelig, mit Haar er blevet lidt mere graaagtigt, skønt jeg ellers er frisk som en Fisk,“ skriver han, og han gaar derefter ind paa Sagen: „Hvad Menigheden angaar, saa er den jo desto værre meget smittet af rent sekteriske Anskuelser. Der var jo Anlæg hertil, og Jeanssons Prædiken, saa udmærket den er i en vis Henseende, har jo slet intet Værn været derimod. I Søndags Aften var der en sekterisk Forsamling her, hvorom jeg jo intet hørte førend bagefter.“ Han gaar derefter over til at fortælle om Kirkegangen: „Jeg har Kirkegængere fra over 1½ Mil, ja enkelte 2½ Mil borte. Nogle i Højbjerg i Helsing Sogn har løst Sognebaand til Hostrup i Hillerød, men kommer dog ogsaa i Kirke hos mig og saa ud til at være meget glade for mig i Gaar i Forsamlingen. Den

store Mængde i Sognene er jo ellers temmelig fremmed for Livet i Gud, men er det stort bedre med disse forvildede Pietister, som nok aldeles ikke kan forlige sig med det Ord, jeg taler, hvad da ikke er saa sært, eftersom en Del allerede havde hørt op med at søge Kirken i Jeanssons Tid. Men hvad jeg længes efter, er at faa min egen Husstand, saa jeg kunde samle nogle af de sundeste om mig og ved hyppige Samtaler prøve at klare deres Syn. Thi er der nogen kristelig Opvækkelse, saa er der i Grunden slet ingen kristelig Oplysning, skønt ikke faa kan Testamentet udenad.“

Saa mange svære Ting, der var for Assens at kæmpe med, saa vedblev Kirkegangen at være ypperlig. En Søndag Aften efter en streng Dag sad han og skrev til sin Hustru: „Du skulde have været med i Kirken, min trofaste Medhjælp, det vilde have oplivet dit Hjerte at se den store Forsamling og at vide, at deriblandt er saa mange oprigtige Sjæle, thi de samles jo hertil langvejs fra, ogsaa dem, som Jeanssons altfor stærke Tale drev bort. Maatte Vorherre snart sende en Mand til disse Steder, som vil og kan prædike Evangeliet, men saalænge det ikke er Tilfældet, maa vi her i Græsted jo se dem med Glæde. Jeg kender jo endnu ikke de fremmede fra mine egne, men naar vi først bliver Beboere af Præstegaarden, er det dog ikke rimeligt, at du vil kunne lade dem drage bort uden en Kop Kaffe. Det vil vel ikke kunne blive anderledes her end det i sin Tid var i Lyngø, at der vil samles en hel Del til Huse efter Førstetjeneste, og at du maa se at have Ost, Smør og Brød.“ Ved samme Lejlighed fortæller han om Lægprædikanternes Virksomhed i tidligere Tid, og at han har haft Besøg af den gamle *Jens Larsen*, som desværre nu var bleven Irvingianer. Det hedder: „Lægprædikanter har for 20—30 Aar siden heroppe været Redskabet til, at det Spørgsmaal: Hvad skal jeg gøre for at blive salig? er bleven rejst i Hjerterne hos nogle enkelte, men de har været forpinte under Loven, indtil

Evangeliet bragtes dem paa forskellig Vis. Mange gaar jo endnu desto værre under Lovens Trældom, og er for en stor Del allerede revet bort af Sektererne.“ Trods alt er Assens alligevel glad for Befolkningen: „Det er et lyst og et mildt Folk af Udseende, yderst belevne, man bukker og banker paa Døren, ingen falder paa at komme ind til Præsten med Piben i Munden. Men er vore gamle Vestjyder tungere i deres Færd og tungsindigere, saa er de vistnok ogsaa trofastere.“

Som et Vidnesbyrd om, hvor lidt der skulde til for at op-hidse de opvakte Sind, skal nævnes, at der skete Henvendelse til Assens med Beklagelse over, at han brugte Ritualets Udtryk: „I gode Kristne“ i sin Tiltale til Fadderne. Det havde Jeansson udeladt af ungdommelig Misforstaaelse og Uforstand. I den Anledning fortæller Assens sin Hustru, at han en Søndag i en Tale fra Kordøren benyttede Lejligheden til at forklare Kirkegængerne, „at denne Tiltale netop gjaldt de gode Kristne, da det er den levende Menighed, som denne Fadderpligt paahviler, dels at kunne vidne for de smaa Børn, eftersom de vokser op, om Daabens Velsignelse, og dels at oplære dem i den kristelige Børnelærdom, som,“ sagde han, „ikke er en Boglærdom, men bestaar i at kende Faderen og Sønnen.“ Irritationen over, at Assens vedblev at bruge denne Tiltale, holdt sig ikke desto mindre; selv i min Tid har jeg hørt Udtalelser derom. Meget betegnende tilføjer Assens efter at fortalt derom: „Du ser, at det ikke er saa let en Sag at være Præst her.“ Og han vedbliver: „Det er jo glædeligt at staa i en saa stor Skare, men det er ogsaa svært, fordi de, som er paa-virkede af Sekterne, jo søger enhver Lejlighed til at hænge sig i et eller andet Ord. Alligevel synes jeg, jeg har det Haab til Gud, at om ogsaa nogle vil gaa bort i denne Forførelse, saa skal der dog bestandig samles flere til. Folket heroppe tiltaler mig mere og mere.“

Den Gang maatte Præsterne end ikke paa deres Dødsleje

tage sig selv til Alters, Assens fik det da ordnet saaledes, at Jeansson, som stadig den meste Tid var i Græsted, prædikede Skærtorsdag og tog ham og Menigheden til Alters. „Det blev en velsignet Stund,“ skriver Assens, „Jeansson holdt en hjertelig og indtrængende Prædiken.“ Iøvrigt blev Paasken temmelig trist af flere Grunde. Dels blev det uhyggeligt Vejr, saa „Kvindestolene kun var tyndt besatte, og det havde dog været rart at staa tæt samlet om de store Evangelier, dels vidste jeg, at den fæle Ulv, *Møller*, er iblandt os, og hver Helligdags Eftermiddag holder han sine Forsamlinger. Han har været i de 4 store Gaarde her i Sognet, hvor han har Indpas.“ Dog tilføjer han i Sandhedens Interesse: „Det er kedeligt, at alt, hvad jeg ved om denne Mand, har jeg kun fra andre, som dog maaske ikke ret forstaar ham, men saa meget er i hvert Tilfælde vist, at han fordømmer Folkekirken og dens Præster og søger af al Evne at drage Folket fra den. Og det er naturligvis de opvakte, d. v. s. dem, for hvem der har begyndt at røre sig et Spørgsmaal om Livet, mere eller mindre klart, som han fanger. Jeg ved jo nok,“ siger han, „at alle saadanne sekteriske Bevægelser vil falde sammen, men det kan jo gerne blive en haard Overgang, og hvor vidt det midlertidige Frafald vil gribe om sig, er ikke let at vide. Bunden er jo stærkt bearbejdet for den Slags Folk ved Jeanssons tidligere Optræden.“ Han kommer derpaa ind paa en Omtale af sit Forhold til Jeansson og siger: „Inderlig glad er jeg ved den Indflydelse, jeg har haft paa ham i denne korte Tid. Jeg tror nok, jeg tør sige, baade ved Formaning og ved et godt Eksempel. Jeg tror ogsaa nok, han skønner en Del paa mig, blot han ikke sætter mig alt for højt.“

Side om Side gik nu Assens' Forsamlinger og de Forsamlinger, som de fremmede indbød til i al Hemmelighed, deres Gang. Assens blev mere og mere klar over, at saa godt som alle, som virkelig var blevet opvakte ved Jeansson, var gaaet over til

Møller, medens de, der var tilbage, stod underlig uklart uden Syn for, hvad virkelig Kristendom var. „Nogle gamle troende er her dog,“ siger han, „men de er saare faa.“ Og mens Assens tidligere paatænkte at møde op en Dag ved Møllers Forsamlinger og tage Ordet, er han nu kommet til det Resultat, at han vil lade Møller fare omkring uden at sige ham imod. Det eneste, han vil gøre, er ved Lejlighed at drage Grundvolden frem, og saa, om muligt, naar han er borte, at drage de vildledte tilbage. Det sidste var nu vanskeligere end som saa. Det fik han Indtryk af en Dag, to Gaardmænd i Tulstrup, som var Brødre, kom for at betale Tiende. De hørte begge til Møllers Venner. Da Assens sagde til dem, at han vilde komme og besøge dem, naar han fik Stunder, svarede den ene venlig: Tak, mens den anden meget mut sagde, at det kunde han jo gerne. Samtalen var dog sluttet i venlig Forstaaelse, selvom de ikke var kommet hinanden nærmere. „Vorherre faar nu raade!“ føjede Assens resigneret til.

Hen paa Foraaret fik Græsted yderligere Besøg af *Ahnfeldt*, som Assens da ansaa for den egentlige Overpræst for Partiet. I Forening med Møller holdt han Møder og sang og spillede paa Guitar for Forsamlingen, uden at det dog, efter Assens' Formening, lykkedes dem at fange flere end dem, de allerede havde, førend jeg kom. Assens besluttede, da de var rejst, at forsøge en Vandring Sognet rundt for at tale med de enkelte af Partiet, skønt „Jeansson rigtignok paastaar, at det nytter ikke det mindste — og han har vel Ret,“ siger Assens, „men jeg vil dog forsøge det.“ Samtidig fortæller han, at en Husmand har sagt ham, at „de laster baade Loven, Daaben og Nadveren.“ „Er det Tilfældet, saa er de rigtignok saa langt ude, at det bliver vanskeligt at vinde dem tilbage for det første.“ Et ivrigt Medlem af Partiet skal have omtalt Jeansson og ham med Skældsordene: „de grundtvigske Hunde“. Værre end al den Slags, finder Assens dog, er al det Hemmelighedskræmmeri,

at det er næsten umuligt at faa nogen af dem til at udtale sig.

Hen paa Foraaret forlod Pastor Jeansson Græsted som en dybt skuffet Mand. Han drog til Odense for at blive Rejsepræst for Indre Mission, i hvilken Egenskab han snart skulde gøre sig endnu stærkere gældende som fremragende Vækkel-sesprædikant end i Græsted. Den sidste Tid paa disse Egne havde været lige ved at knække ham. Assens fortæller, „at han har haft sin Nød med at holde hans Mod oppe. Han har været saa fortvivlet, at hans Kone var bange for, han skulde blive afsindig. Han er i høj Grad et ekcentrisk Menneske. Da det slog fejl for ham med at komme til Tikøb, og saa mange af dem, som synes her i Sognet at være opvakte ved hans Prædiken, slutter sig til Møller, og at han nu staar foran nye Forhold, og endelig dette at han har faaet Opfordring til at stille sig i Spidsen for en antigrundtvigiansk Frimenighed i Næstved og Omegn, har tilsammen virket stærkt paa ham, saa jeg virkelig blev ængstelig. Skønt det lykkedes mig et Par Gange at tale ham til Rette, saa havde jeg dog ingen Ro, førend jeg fik ham af Sted til Fyn.“ „Du kan tænke dig,“ fortæller Assens sin Hustru, „hvorvidt det var med ham: Han er lige saa stærk en Smøger som din Mand, men lige fra Morgen sad han og grublede og kunde ikke engang faa en Pibe tændt, førend jeg om Aftenen tilfældigvis kom ned til ham. Forestil dig engang mig bragt saavidt!“

Vi har nu, takket være Pastor Assens Breve til hans Hustru i Staby i den første Halvdel af Aar 1868, faaet et Indtryk af, hvorledes Forholdene i Græsted tog sig ud set med hans Øjne, der kom som en fremmed og var nødt til at tage Affære, saa godt han formaaede. Jeg vil sluttte med et Billede, som han bruger i et af Brevene: „Du kan tro, det vil vare lidt, inden vi bliver hjemme her. Det er svært og bliver sværere med hvert Aar saaledes at plantes om. Det gaar med os som med Roser; de unge med de fine Rødder, de kan sagtens plantes om; de

gamle med de store, tykke Rødder, de taaler det ikke saa let. Nu, Gudskelov, vi er meget mere end Roser; faar vi Guds Kærlighed og den indbyrdes Kærlighed med os, saa har vi jo alle Vegne et Nazareth, og saa bliver det vel heller ikke svært at blive hjemme her.“ — Maaske det til Slut kan gaa an at citere en Brevudtalelse omtrent fra denne Tid. Det er fra hans gamle Kollega, siden Nabopræst, nu Præst i Vester-vig, Pastor Ingerslev. Han skriver: „Jeg længes meget efter at høre, hvorledes det staar til hos Dem. Saameget var mig tydeligt af, hvad De sidst skrev, at De var stillet midt imellem megen verdslig Ligegyldighed og en til Dels uklar Bevægelse, og at Stillingen altsaa havde sine store Vanskeligheder,“ hvorefter han tilføjer: „Det var ikke for intet, Kierkegaard satte Dem netop der. Han udtalte ogsaa for mig, at det havde været ham en Tilfredsstillelse, at han havde benyttet Lejligheden dertil.“ Og om Assens' Kvalifikationer udtaler Ingerslev: „De mangler jo hverken Fasthed eller Besindighed. Jeg tænker, det klare Standpunkt, hvorpaa De staar i Deres Forkyndelse, næst Guds Hjælp, har gjort sig saaledes gældende gennem Deres Vidnesbyrd, at den efterhaanden har tjent baade til Vækkelse og til at bringe Bevægelsen i et sundere Spor.“

En gammel Sandhed, som man gerne faar udtalt paa Latin: *audiatur et altera pars*, gaar ud paa, at ogsaa den anden Part i Sagen bør høres. Det træffer sig saa heldigt, at vi virkelig er i Stand til at faa Indblik i, hvorledes man fra Møllers Venners Side saa paa Sagen. Jeg tænker her paa det Mindeskrift, som blev udgivet af Missionsforeningen i Anledning af 50 Aars Jubilæet, som hedder: *Luthersk Missionsforening 1868—1918*. Nogle Uddrag heraf vil tjene vort Øjemed. Først hedder det i Overensstemmelse med, hvad før er sagt: „Befolkningen i Nordsjælland var nedsunket i aandelig Død og Mørke. De

første Tanker om Gud og Evigheden vakt ved en Mand, som hed Jens Larsen fra Kirke Værløse. Han rejste omkring og holdt gudelige Forsamlinger og var ogsaa her adskillige Gange. Foruden Jens Larsen kom ogsaa en Rebslager Olsen dertil og holdt Møder. Disse Møder bevirkede, at nogle Mennesker her og der blev vækket op af LigeGYldigheden og begyndte at øve Guds frygt; de brugte ogsaa at samles til Møder. Megen Forstaaelse af Frelsens Vej havde de ikke, men ligesom alle, der ledes af Fornuftens Lys, søgte de at aflægge de syndige Gerninger og øve sig i at gøre Guds Vilje. Dette er jo i og for sig ret, og hvad ethvert Menneske bør gøre, men det strækker ikke til til Frelse eller Grund for sandt Evighedshaab. Forkyndelsen, de hørte, og de Bøger, de læste, kunde imidlertid ikke føre dem videre, de blev derfor gaaende mer eller mindre i Nød. Ahnfeldt besøgte i den Tid Nordsjælland 2 Gange og holdt Møder i Paarup, uden at det spores, at det satte nogen særlig Frugt.“ Videre hedder det om Vækkelsen ved Jeansson: „Sognepræsten i Græsted antog i Aaret 1864 en Kapellan, som hed Jeansson; denne var en alvorlig Mand, og han førte alvorlig, vækkende Tale. Om ham samlede sig de, som øvede nogen Guds frygt, og nu blev det ikke længere nogle enkelte, som lyttede til Guds Tale, men en Vækkelse greb en stor Del af Befolkningen i Sognet. Ja, ogsaa udenfor Græsted Sogn var der nogle, som hørte om den nye Røst og kom for at erfare, hvad det var. Jeansson holdt ogsaa flere Møder i Vejby Sogn, og ogsaa der blev flere vækket op til Bekymring for sin Sjæl.“ Derefter siges: „Endnu var dog Evangeliet om Kristi stedfortrædende Gerning, Lidelse og Død en fremmed Sag for de vakte, og derfor var de trods al Stræben og Selvforbedring i stor Nød.“

Videre fortælles der, hvorledes Chr. Møller fra Bornholm under et Besøg i Gilleleje hos nogle Venner der i 1866 kommer til en Forsamling hos Gaardejer *Ole Larsen, Tulstrup* i Græ-

sted, hvor Jeansson talte. Efter at være bleven præsenteret for denne som en Mand fra Bornholm, der ogsaa forkyndte Guds Ord, fik han Lov til at give sit Ord med i Laget. Jeansson syntes godt om ham og indbød ham til at besøge sig. Ved den Lejlighed forelagde Møller en Plan om Udgivelse af Rosenius's Skrifter under Titlen: „Hemmeligheder i Lov og Evangelium.“ Jeansson lovede at anbefale Hefterne til sine Venner, hvad han ogsaa gjorde. Venskabet besegledes yderligere ved, at Møller fik Lov til at tale sammen med ham i Skolerne. Og ved et Møde i Græsted Skole blev Gaardejer *Jens Hansen*, Paarup, som det hedder, „ført til Guds underfulde Lys.“

Næste Aar gæstede Møller igen Nordsjælland. Samme Aar kom Nordmanden *Andersen* sammen med *Traasdahl*. Denne sidste stødte sammen med Kapellan Nielsen, Søborg, om, hvorvidt Forsagelsen gik forud for Tro eller var en Frugt af denne, hvad Nordmanden mente. Dette Sammenstød førte til, at Pastor Nielsen tog stærk Afstand fra de fremmede og siden skrev et Skrift mod dem. — Ogsaa med Venskabet mellem Møller og Jeansson fik det en Ende. Det hedder i Skriftet, „at Møller for Sandhedens og de udødelige Sjæles Skyld mente sig forpligtet til at sige ham, hvad hans Forkyndelse manglede.“ „Dette kunde Jeansson ikke tage imod og i Stedet for at lade sig belære, tog han Afstand fra Møller og hans Forkyndelse og blev Modstander og modarbejdede Bevægelsen, efter at han en Dag havde set en af hans mest trofaste Tilhørere udeblive fra Gudstjenesten i Kirken og i Stedet gaa til et Møde, Møller afholdt. Dog her som alle Steder viste det sig, at den gamle vise Mands Ord var sande: Det, som er af Gud, nytter det ikke at stride imod. Flere og flere fik Øjnene opladt for Guds frie, uforskyldte Naade i Kristus, og alle disse sluttede sig sammen, og Flokken øgedes fra Aar til Aar.“

— Saavidt Referatet om Vækkelsens Forløb i Græsted efter luthersk Missionsforenings Mindeskrift.

Det er ikke hel let at skifte Sol og Vind lige mellem disse to Synspunkter. Utiltalende er i hvert Fald denne Fisken i rørte Vande, som fandt Sted fra de fremmedes Side, og al dette Hemmelighedskræmmeri bag Præstens Ryg, det føles, som om man ikke havde nogen hel god Samvittighed. Ogsaa Beskyldningen mod de troende Præster for ikke at forkynde Evangeliet om Guds uforskyldte Naade i Kristus maa tilbagevises. Men noget andet er, at de to Parter ikke forstod hinanden. Hvad Præsterne forkyndte som Frelsens Grundlag, naar de og særlig Pastor Assens uafsladelig talte om Guds Gave til Syndere i Daaben, var jo intet andet end den uforskyldte Naade i Kristus. Men en hel anden Ting var rigtignok, at Møller ved sin stærke Betoning af den frie Naade, at vi er frelste paa Grund af Forsoningen paa Golgata, ganske anderledes imødekom de mange Lovtrælles Trang end Præsterne ved den megen Tale om Daaben, som Folk ikke ret kunde gribe. Men saa var Sagen igen denne, at Møller vilde have noget for sig selv, i hans Øjne var Præsterne ikke sande Kristne. Derfor gik det, som det gik.

Efter at luthersk Missionsforening fra 1869 var blevet en Kendsgerning, gik Bestræbelserne ud paa at skaffe Bevægelsen Missionshuse. Og 1875 indviedes det store Missionshus i Græsted, og siden har Bevægelsen gaaet sine egne Veje som en udpræget Lægmandsbevægelse. For Pastor Assens var det en uhyre Sorg, at det skulde ende saadan. Han var en irenisk Natur, som saa inderligt havde ønsket, at alle, som vilde tjene Herren, skulde kunne mødes paa den gamle Kirkegrund. Noget Vidnesbyrd om, at han nogensinde har truffet Møller, har jeg ikke kunnet finde. Underlig nok kom Møller nogle Aar senere til at opleve en lignende Sorg af sine gamle Venner, som han havde forvoldt Jeansson og Assens, idet evangelisk-

luthersk Missionsforening skilte sig ud af det gamle Parti og lukkede Husene her og der for ham. Det var utvivlsomt sit Liv haardeste Prøve, Assens blev stillet paa, da han kom til Græsted. I Virkeligheden en haabløs Opgave. En af de første Dage efter Tiltrædelsen skulde Assens mægle imellem et Par uenige Ægtefolk. Jeansson havde forsøgt forgæves, men paa-lagt dem at give Møde hos den nye Sognepræst. „De fandt sig rolig i, hvad jeg sagde til dem,“ skriver han — men det endte alligevel med Skilsmisse. Jeg tænker ikke, Pastor Assens troede paa Varsler, men det var ikke fri for, at det kom til at gaa akkurat ligesaadan i Menighedsforholdene, skønt han sikkert havde gode Evner til at mægle mellem stridende Parter. Af et Brev, Assens modtog i denne spændende Tid fra sin Svoger, Pastor Ipsen paa Fanø, faar vi Underretning om, at Assens selv engang havde udtalt Ønsket om at komme et Sted, hvor der var Røre. „Jeg mindes, at du selv engang har udtalt Ønsket om at faa en Menighed, fra hvilken der kunde lyde Præsten et Gensvar i Møde. Dette er nu sket, om der end i dette Gensvar vil lyde mangen en Mislyd; det er altid en Trøst at vide, at du ikke ganske skal være en Røst i Ørken. Naar Sygdommens Krisis er overstaaet, vil mange Sjæle dog blive ved at høre Herren til.“ I den Trøst tror jeg bestemt, at ogsaa Assens har fundet Hvile, at selvom det endte med Adskillelse, saa har der i begge Lejre været oprigtige Sjæle, som vilde tjene Herren. Eller sagt med Salmedigterens Ord: „Til samme Himmel gaar vor Gang, adskilles end vort Spor.“

∗

Kort efter Pinse 1868 drog Pastor Assens over til Staby for at hente Hustru og Børn og flytte Hjemmet herover. Efter at have sendt Familien paa Ferie hos Slægt og Venner, afholdt han Auktion over den Del af deres Møbler, som det ikke kunde betale sig at medtage. Et sidste Konvent med sine

gamle Præstevener fik han ogsaa. Lejlighed til at deltage i. Og efter at have taget Afsked med disse og sagt Farvel til Vennerne i Staby, drog han selv med det samme af Sted til Græsted. Han havde ikke Tid eller Ro til at holde Ferie, der var haardt Brug for ham derhjemme. Imidlertid havde den gamle Sognepræst forladt Præstegaarden og var flyttet til Hovedstaden, og Assens kunde rykke ind i den store Bolig med sine Møbler og Bøger. Desuden stod han overfor at skulle overtage 16 Tdr. Land af Præstegaarden til Selvdrift og bortforpagte Resten af de 42 Tdr. Land Avlsjord, som hørte til Embedet dengang. Saa der var nok at tage fat paa foruden alt det aandelige Arbejde i det store langstrakte Pastorat. Efterhaanden kom først hans Hustru, siden Børnene, og de fik indrettet sig et efter alles Sigende hyggeligt, omend langfra overdaadigt Præstehjem. Og da Hjemmet først var i Orden, og Assens snart fik Skik paa den forsømte, men ellers saa prægtige Have med de stolte Kastanier og den mægtige kuplede Lind, saa varede det ikke saa længe, før de, trods alt hvad der var at kæmpe med, groede fast i Græsted for Resten af Tiden.

Kun en eneste Gang i 1877 synes det at have rykket lidt i Pastor Assens, det var, da Finderup Sognekald i Vestsjælland blev ledigt. Han spurgte sig da for hos sin gode Ven, Vilh. Beck i Ørslev, og fik et meget karakteristisk Brev fra ham, hvori han skriver: „Kære Ven, søg De kun Finderup, naar De holder af mit Naboskab, thi det er den eneste Vanskelighed. Der er en Del Liv i Sognet, men det søger mig. Den Dag, De bliver udnævnt, hejser jeg Flag for min Nabo.“ Trods disse Udsigter, tror jeg knap, Assens har turdet søge Finderup. I hvert Fald blev han, hvor han var. Det har nok alligevel tiltalt ham mere at faa et aarligt Besøg af Vilh. Beck i Græsted for at holde Møde i Kirken, fremfor at have ham som Nabo og se sine Sognebørn gaa deres egen Kirke forbi for at

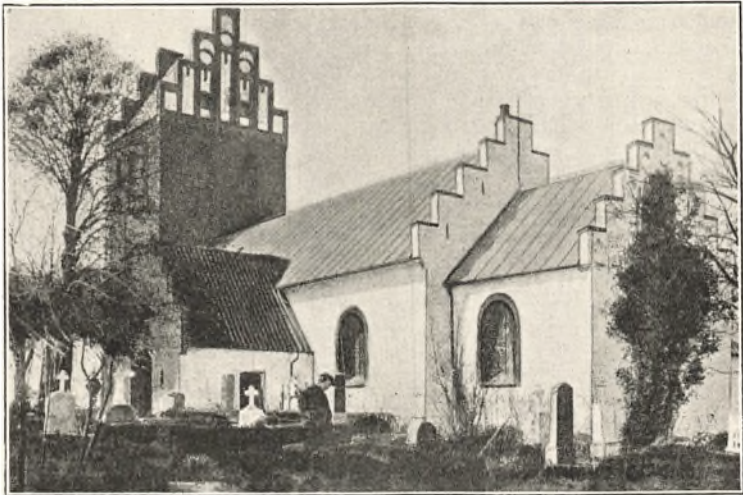
søge til Ørslev og Solbjerg. Saa var det dog maaske lettere at finde sig i Forholdene i Græsted, dem havde han nu en halvnes Aars Øvelse i at bære med Sagtmodighed.

I Græsted var nu efterhaanden Spændingen inden for Menigheden blevet udløst i, at Hovedparten af de opvakte uden at gaa ud af Folkekirken samlede sig i luthersk Missionsforening. De vedblev at holde deres Forsamlinger paa nogle bestemte Gaarde, indtil de fik deres aandelige Hjem i det anselige Missionshus i Græsted, saadan som de har det den Dag i Dag. De oplevede baade i Slutningen af Halvfjerdserne og Begyndelsen af Firserne en Del Røre, som styrkede Bevægelsen.

Endnu var der dog en Flok tilbage, som blev Kirken tro og dannede Grundstammen i Kirkefolket, som Søndag efter Søndag samledes om Assens' Forkyndelse. Han kunde i sin Velmagt aldeles ikke klage over Mangel paa Tilhørere, hverken i Kirken eller ved de Forsamlinger, som han stadig vedblev at holde, ikke mindst i Maarum, hvor Kirkegangen var svagest. Han fik hertil efterhaanden en god Hjælp i de skiftende Indremissionærer i Nordsjælland; ikke mindst gjorde Missionær *Blomberg* i Hillerød sig meget gældende. Han fik bygget Missionshuset der.

Tid efter anden voksede der smaa Samfund af mer eller mindre afgjorte Kristne frem i begge Sogne, og alle de forskellige nye Grene af Menighedsarbejdet blev taget op. Saaledes blev der i 1883 begyndt Søndagsskoler i Græsted og Alme. Og 20. Januar 1884 stiftedes som den første Ynglingeforening i Nordsjælland Ynglingeforeningen i Græsted med 10 Medlemmer og Assens som Formand, og 1890 kom en Pigeforening, ligeledes i Præstegaarden, den begyndte med 14 Medlemmer, Fra 1889 til sin Død var Assens Formand for Kredsen i Nordsjælland, og der holdtes store Møder i Hillerød og andre Steder med indtil 150 Deltagere. Stiftsprovst Hall fra Norge var flere

Gange Taler ogsaa i Græsted. Efter Stabiliseringen af Indre Mission i 1881 fik Missionærerne Tilsynsmænd blandt Præsterne, Missionsprovster. Assens var ret selvskreven til denne Post for Nordsjælland og var det til sin Død. Det var en

Græsted Kirke.

Stilling, som tit medførte en Del Vrøvl fra fornærmede Sognepræsters Side, hvorom der er bevaret adskillige Vidnesbyrd baade fra Søborg og Torup. Men i Reglen formaaede Assens myndige Væsen og sagtmodige Sind at dæmpe Vredens Bølger, saa Arbejdet kunde gaa sin Gang uhindret. Og Assens stod meget højt baade hos Missionærerne og hos Beck, ligesom ogsaa de forskellige Præster i Omegnen uanset deres Partistilling saa op til ham i Ærbødighed.

Ogsaa de udensogns Kirkegængere vedblev for største Delen trolig at søge Græsted Kirke Aar efter Aar, indtil de fik Præster i Sognene, som var værd at høre. Derom fik jeg for nogle Aar siden et talende Vidnesbyrd, da jeg gjorde Bekendt-

skab med en 94-aarig Dame i København. Hun var Enke efter Søren Kierkegaards Nevø, P. C. Lund, som i Halvfjerdserne boede paa Tornegaard i Valby Sogn. Hun fortalte mig, at de var kommet meget i Græsted Præstegaard hos Pastor Assens i den Tid, da de altid søgte i Kirke i Græsted, fordi der ikke var noget ved deres egen Præst.

Gennem Halvfjerdserne og Firserne øvede nu Pastor Assens i Stilhed en trofast Præstegerning i sine Sogne, uden at der, saa vidt vides, oplevedes nogen videre aandelig Bevægelse. Bølgerne havde lagt sig oven paa Stormen i Tredserne; efter Vækkelsestiderne fulgte den stille Opbyggelsestid, hvor der navnlig ved Assens' alvorlige og grundige Konfirmationsundervisning samledes Tønder til den Brand, som omkring Halvfemsernes Midte greb ganske særlig Assens' tidligere Konfirmander. De havde faaet grundig Besked om Vejen, som mange har vidnet det, men den Gnist, der formaaede at tænde Ild i dem, syntes det at skorte paa for den gamle Præst. Han sagde ofte om sig selv, at han manglede den vækkende Evne, derfor havde han glædet sig saa meget til at komme paa et Sted, hvor Livet var vakt, men desto større var ogsaa Skuffelsen, da saa stor en Del af de vakte kastede Vrag paa ham og gik deres egne Veje.

Kort efter sin Ankomst til Græsted havde Pastor Assens en Dag haft Besøg af den gamle Indremissionær Jens Larsen, som tidligere havde virket saa meget paa disse Egne. Assens maa have syntes godt om ham og har vel ogsaa af og til mødt hans Spor omkring i Menigheden, thi da Rygtet om, at han og hans syge Hustru levede i stor Nød og Trang, naaede til Græsted, satte han sig i Spidsen for at faa et Opraab indrykket i Bladene, hvor han henvendte sig til Medkristne og bad om Hjælp for dem. Det lykkedes virkelig at faa en pæn lille Sum samlet sammen til den gamle Herrens Tjener. I den Anledning fik Assens en rørende Takke-

skrivelse fra ham, hvori han blandt andet udtaler: „Det har været en lang og meget tung Prøve, Gudfader har ladet hvile over os, men han ved i sin Visdom, hvad han gør, og vi vil vistnok engang komme til at se, at det maatte ske, at han ikke naa nogen bli-dere Maade kunde opnaa sin Hensigt, at faa kaldet og draget os til sig“. Aaret efter, 1874, døde han.

Et Par Aar senere, i 1875, skete der en Henvendelse til Pastor Assens fra Biskop Kierkegaard i Aalborg om at modtage hans stakkels Søn Poul, som havde været paa Oringe, i Præstegaarden en Tid. Pastor Assens og Familie følte sig i saa stor Gæld til Kierkegaard baa-

Indremissionær Jens Larsen.

de fra Sorøtiden og for det gode Embede, Græsted, som han i sin korte Ministertid havde skaffet dem. Det blev derfor et ubetinget Ja, Kierkegaard fik hos sine Venner i Græsted. Jeg tør dog ikke sige, om det blev til noget. For imidlertid blev Biskoppen syg og maatte tage sin Afsked. Det Par Breve, som i denne Anledning blev vekslede mellem Kierkegaard og Assens, giver et saare trist Billede af Tilstanden i Aalborg Bispegaard paa den Tid, da den gamle Biskop selv var ved at bryde sammen for at tilbringe de sidste 13 Aar af sit Liv som en stakkels halvsindssyg, dybt anfægtet Sjæl. Ved denne Lejlighed fik Præstefamilien i Græsted Forbindelse med Familien Lund

paa Annissegaard, som var Biskoppens nære Slægtninge. Under et Besøg der blev Assens og Familie indbudt til at være sammen med Biskoppen, og dette blev det sidste vemodige Møde mellem Assens og hans aandelige Fader, der nu kun var en Skygge af sig selv.

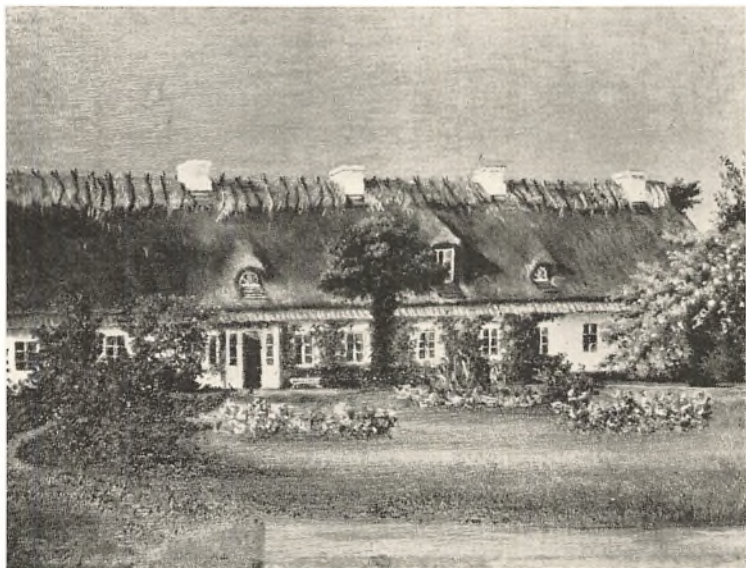
En Ting, der ogsaa skal dvæles et Øjeblik ved, er Assens' Venskab med Vilh. Beck. Det blev som nævnt indledet allerede i 1861 i Gjelsted ved Svigerindens Bryllup med O. C. Ipsen. Jeanssonsen senere Venskab med Beck, der stammede fra Rejsepræstevirksomheden, førte til, at han og Beck et Par Gange i Forening gæstede Assens og holdt større Møder her, hvor selv gamle Venner, som nu hørte hjemme i luthersk Mission, maatte hen og høre den Mand, de skyldte deres Opvækkelse. Efterhaanden blev det en fast Regel, at intet Aar maatte forløbe, uden Beck holdt Møde i Græsted og var Assens' Gæst. Det synes, som om Assens' tvende provstelige Brødre ikke yndede hans intime Forbindelse med Indre Missions Fører; de var nærmest højkirkelige. I et Brev til sin yngste Datter, som da var paa Besøg hos en af sine Onkler, har Assens i den Anledning, som han siger, „i Margenen hensat til Onklens og Tantens Overvejelse“ følgende Udtalelse om Beck: „Det kan ikke nægtes, at Beck i mange Henseender er aparte, hensynsløs mod Formerne i sin Optræden og uden al Tvivl ikke saa lidt forfængelig — men hvad det sidste angaar, saa bør det dog billigvis betænkes, at han er ung endnu, og at der skal stærke Skuldre til at bære saa megen Tilbedelse, og især at hans Forfængelighed, som jeg forøvrigt tror, han skammer sig ved, er — hvad der let mærkes ved at omgaas ham — af samme Art som en ung Piges, som uheldigvis faar at vide, at hun er smuk. At han er aparte i sin Fremtræden behøver jo nu slet ikke at have sin Grund i Forfængelighed, men findes hos hveranden fremragende Personlighed, og blandt disse høre han jo i ethvert

Tilfælde hjemme. Dette ligger jo klart for Dagen, i hvad han har udrettet og i den Skare, der ubetinget har sluttet sig til ham. Han er jo forøvrigt — skønt de staar i modsatte Lejre — et fuldkomment Sidestykke til Birkedal, som han vistnok vil overflyve, om jeg maa sige saa, hvis han naar hans Aar — 40 mod 60.“ Dette er skrevet i 1869 og vidner om, at Assens med sit skarpe Blik allerede da saa, hvor Fremtiden groede for Gudslivet i Danmark. Udenfor Tilhængernes Kreds var der næppe mange Præster i Landet paa dette Tidspunkt, som vilde tænke, at Beck skulde overstraale Birkedal, der lige havde sat hele Landet i Bevægelse helt op til Ministerium og Kongehus i Anledning af Valgmenighedsdannelsen i Ryslinge. Siden blev Venskabet mellem Beck og Assens saa grundmuret, at Beck i 1896 kunde skrive i et Brev til Kold: „Der er næppe noget Sted, jeg kommer hellere end i Græsted. Der faar jeg baade gammelt og nyt Venskab efter mit Hjerte.“

•

Som en Indledning til Skildringen af Hjemlivet i Pastor Assens' Præstegaard vil jeg tillade mig at anføre et Stykke af et Brev fra 1868, som han skrev til sin Hustrus Fødselsdag, da hun sad ene med Børnene i Staby: „Det er nu en lang Aarrække — mere end Fjerdedelen af et Aarhundrede — at den lange Person, som sidder her i Sofaen, har vidst, at den 28. April bragte ham en god Gave, den bedste af dette Jorderigs Gaver, og han har jo faaet det beseglet og stadfæstet Aar efter Aar. Maatte det nu behage vor Gud og Fader endnu i mange Aar at lade os hilse denne Dag med Tak og Glæde! Det er underligt at tænke paa, som Tiden er hastet frem, siden jeg mødte dig første Gang for nu mere end 30 Aar siden i det gamle Gjelsted.“ Og efter dette Tilbageblik paa sit Livs Lykke fortsætter han med Fremblik: „Underligt at tænke paa, at naar vi nu, om Vorherre vil, faar

flyttet ind her i Græsted og faar os indrettet hyggeligt, saa er, før vi ved af det, vore Børn voksne og vi inde i de gamle Dage. Hidtil har det gaaet „hvorhen vi vilde“ — vi har kun kendt lidt til Savn og Modgang. Vorherre har ført os

Græsted gamle Præstegaard i Pastor Assens' Tid.

mildeligt. Og nu har han igen beredt os et Hjem til „Eftermiddagshvile“. Om der saa siden skal komme en „Aftenstund“, da vi ikke mere kan arbejde, og vi atter skal se os om efter en Plet at bo paa, det ved kun han. Men det vil jo vanskeligt være anderledes, end at der vil komme Tider, da vi skal gaa „hvorhen vi ikke vil“.

Dette og mangfoldige andre lignende Udtalelser i Breve vidner klart om, at der levedes et saare lykkeligt Familienliv i Græsted Præstegaard. Derom afgiver ogsaa mange Breve fra Hjemmets Venner og fra Præster og Missionærer et ta-

lende Vidnesbyrd. Der tales ogsaa meget om, hvor hyggeligt de havde det i de lavloftede Stuer med de gammeldags, smukke Møbler og den milde, stille Aand, der altid raadede, hvor det gamle Præstepar var til Huse. Alle befandt sig saa godt i deres Selskab. De var ellers ikke saa lidt forskellige de to Ægtefæller. Han var en hel Kæmpe at se til, med et stort Hoved, vældige Skuldre og mægtige Ben og Fødder. En af hans gamle Karle fortalte mig en Gang om, hvilke enorme Kræfter den gamle Præst var i Besiddelse af. Engang i Halvfjerdserne havde man været nødt til at fælde den ene af de to mægtige Kastanietræer, der flankerede Haven mod Øst og Vest. Da Uhyret laa paa Jorden, kaldte Assens en Dag paa Hans, som just havde Besøg af sin Broder, og sagde, at de skulde jo se at faa det Træ slæbt ned i Gaarden, saa de kunde faa det savet. Nu hørte de to Brødre til de kraftigste Mandfolk, jeg har truffet paa disse Egne. Ikke desto mindre sagde Assens til dem: „Nu kan I gaa til den tynde Ende, saa skal jeg tage den tykke!“ Og han bar magelig sin Del den lange Vej fra Sydvesthjørnet af Haven, gennem Kastanjealléen ned paa Gaardspladsen. — Et andet Vidnesbyrd om hans store Korpus er, at da han var død, kom Snedkeren i Forlegenhed, fordi han ingen Kiste havde, der var stor nok. Men saa kom han i Tanker om, at han en Gang paa en Auktion efter en Snedker havde købt en kolossal Ligkiste, som han i alle de Aar, der var forløbet siden, ikke havde kunnet faae afsat. Den blev nu fundet frem fra Lageret og pudset op og blev Assens' sidste Hvilested.

Men var Assens imponerende af Skikkelse, saa var den strenge Magister fra Sorø med Aarene bleven sagtmodig og mild som faa. Det betød ikke, at han ikke kunde optræde med Myndighed og sige et borgerligt Ord, hvor det gjordes nødig. Nu vides det fra anden Side, at Assens i sin Ungdom havde sat stor Pris paa Digterpræsten Hostrup. Alligevel hører vi

aldrig Tale om, at han, da han var kommet til Græsted og saaledes ikke var saa langt fra Hillerød, hvor Hostrup var Præst, søgte Forbindelse med ham. Tværtimod vidner et Brev fra en forarget Dame paa Esrumgaard om, at han ved et Møde paa Tingbakken ved Esrum havde taget Afstand fra Hostrups grundtvigske Forkyndelse, som han fandt for letbenet. Saadan har han sikkert ogsaa i det daglige kunnet sige Besked, naar noget mishagede ham. Thi han var en Mand med en fast Karakter og afgjorte Meninger. Alligevel er Hovedindtrykket af Assens' Personlighed baade udadtil og derhjemme, at han havde ikke saa lidt tilfælles med Moses, der i sin Ungdom slog Ægypteren ihjel i Hidsighed, men som i sin Alderdom faar det Vidnesbyrd, at han var det sagtmodigste af alle Mennesker.

Fru Margrethe Assens var alle Dage skrøbelig af Helbred og skulde skaanes, derfor holdt de som Regel Husjomfru og to Piger. Præstegaarden havde godt Ry paa sig, derfor bad forskellige gode Venner i Hovedstaden om at faa deres unge Døtre derud for at lære Husholdning. Blandt disse var en Søsterdatter af Bispede Martensen, den yndige Marie Welhaven, Datter af den norske Digter Welhaven, hvis Bryllup med en dansk Præst, Pastor Petersen, stod i Præstegaarden. De sidste 10 Aar i Græsted var den elskelige Marie Møller, siden paa Skovtofte, Fru Assens' højre Haand som Husjomfru. Fru Assens var ellers virksom og deltog af Hjertet i sin Mands Gerning. Men hun var ikke saa lidt bekymret af sig, derfor maatte han tit sætte Mod i hende. Da de stod for at skulle have den dyre Flytning til Græsted og derefter til at overtage Avlingen til Præstegaarden, løb det naturligvis i Knude for hende: Hvordan skulde de dog skaffe Penge til alt dette. I den Anledning tilskrev han hende: „Ja, trænger du til mig, saa trænger jeg endnu mere til dig, det er jeg overbevist om — thi jeg er en kejtet og upraktisk Person, det føler jeg ved mange Lejlig-

heder — og jeg trænger til dig for at have en at sætte Mod i, naar du tager lidt paa Vej, og altsom jeg sætter Mod i dig, saa klarer Sagen sig for mig selv.“

Et smukt Eksempel paa, hvorledes Assens kunde gøre dette, finder jeg i et Brev fra 1884. Hun var taget ind til den yngste Datter, som var syg, og hvis lille Pige saa ud til at skulle dø: „Gud ske Lov, du fulgte dit Hjertes Drift, der kaldte dig derind. Maatte du nu kunne forstaa at omgaas lidt sparsomt med dine smaa Kræfter, saa skal du se, som du har set det før, at den trofaste Gud lader dem række langt. Ja, i saadanne svære Tider, da forstaa vi, at alt vort er i Guds Haand, og vel maa vi takke, vi som lærte at tro, at den Haand er en Faders Haand, men saa ogsaa bede om, at vi maa faa Naade til at lægge alt i den Haand. Maatte Fremtiden blive mere lys for de unge, end det ser ud til for Menneskeøjne, men maatte de fremfor alt ret faa Ankeret inden for Forhængen — o, det er dog det, det gælder for os alle.“

I 1873 fejrede de deres Sølvbryllup i Græsted omgivet af Slægt og Venner. Et Skaar i Glæden var det, at hans gamle Moder, som paa den Tid boede hos sin yngste Søn i Nibe, ikke følte sig tilstrækkelig stærk til at foretage den lange Rejse. Nogle Aar senere flyttede hun til København, hvor hun havde boet med sine Sønner alle de Aar, de studerede. Der havde været nogen Tale om, at hun skulde have tilbragt sine sidste Dage hos sin Søn i Græsted, men hun var for svag. Hun døde 85 Aar gammel 1880 og blev begravet fra Trinitatis Kirke, hvor hendes Sønner holdt Mindetaler over hende og priste hendes opofrende, trofaste Kærlighed overfor dem, til hun lukkede sine Øjne i Døden.

I Græsted Præstegaard var der paa den Tid to giftefærdige Præstedøttre, og samme Efteraar, som Assens' Moder var død om Foraaret, stod den yngste Datter, Julies Bryllup med Arkivar Vilhelm Adolf Secher, den 28. September 1880. Det

var et anseligt Parti, den smukke unge Pige havde gjort, og et fornemt Selskab af glade Gæster, hvoriblandt den siden saa navnkundige Historiker A. D. Jørgensen, festede i Præstegaardens store Sal, til Ære for det unge Brudepar. Secher var

De gamle Præstefolk.

allerede da en fremragende Arkivmand, der endte som Rigsarkivar. Assens forenede dem med en bevæget Tale over Salmelinierne: „Hvor dyrebar er dog din Miskundhed, Gud, hvor Menneskebørnene bygge, i Mulm er Kærlighedsvingen bredt ud, vi skjuler os under dens Skygge!“

Efter Brylluppet drog de unge paa Bryllupsrejse til Tyskland og Italien, hvorefter de vendte hjem og opslog deres Boplig paa Frederiksberg. Allerede da Secher som Student kom i Præstegaarden og siden hen, tog han og Assens adskillige lærde Diskussioner om Theologi og Kristendom og andre Materier, baade mundtligt og skriftligt. Den kære Svigersøn,

som nogle Aar senere tog Doktorgraden, var tillige en ret habil Theolog. Det lader sig vist ikke godt nægte, at den strengt rettroende Assens i Reglen trak det korteste Straa over for den stærkt bevæbnede, ret liberale Jurists skarpe Argumenter. Men disse Dyster gjorde ikke noget Skaar i Svigersønnens dybe Ærbødighed for den gamle Præst, som han omfattede med sønlig Kærlighed. Og i Græsted kunde de gamle godt lide nu og da overfor familiestolte Venner at gøre sig lidt til af den begavede Svigersøn, som udgav det ene lærde Værk efter det andet. Og i mange Aar, helt til Assens sidste Sygdom, var der Liv og Lystighed i den gamle Præstegaard, naar Secherfamilien med deres Børneflok, Ingrid og Edel, Knud og Lilli, i Ferierne holdt deres Indtog hos Bedsteforældrene. Da kunde det hænde, at den gamle „Beb“, som de kaldte Bedstefader, maatte forlade sit tilrøgede Studerekammer, hvor han ellers mest holdt til om Dagen, og følge med de smaa omkring i den skyggefulde Have.

Den ældste Datter, Marie, som i en Del Aar var Lærerinde paa forskellige større Gaarde, fik en hel anden Skæbne. Hun blev i 1882 gift med en Lærer Thomas Mathiasen i Hjørring, som siden flyttede til Nysted, hvor han døde i en ung Alder af Tuberkulose, 1886. Hun vendte da hjem til sine Forældre, men ægtede senere den kendte Gaardmissionær Vilhelm Wright i København. Han var altid i Ferierne en kær Gæst i Præstegaarden saavel for de gamle som for Børnene, der forguede den elskelige Onkel, som spillede saa dejligt for dem i Mørkningsstunderne.

Begge Døttre nærde den inderligste Hengivenhed for deres Barndomshjem. Lad mig citere nogle Linier af Datteren Maries Brev til sin Fader til en Fødselsdag. „Jeg har lært meget herude i Verden, men det bedste det er dog dette, at jeg fra Dag til Dag lærer at takke Gud inderligere, fordi han lod mig opvokse i et kristent Hjem, fordi jeg aldrig saa andet end, hvad

der var godt og elskeligt for Guds Øjne hos eder, mine kære Forældre. Hvor livsaligt er det dog ikke at kunne kalde Herren sin *Faders Gud*." — Samme Datter kunde ogsaa ved en anden Lejlighed sende sin Fader følgende Opmuntringsord: „Jeg er saa glad, kære lille Fader, over, at du har Glæde af din Gerning, jeg er ogsaa vis paa, at dit Ord finder Vej til mange Hjerter, og jeg takker Gud hver Søndag for min kære Faders Røst og beder ham velsigne dit Ord.“ Hun fortæller, at Lærerens Kone i det Sogn, hvor hun bor, og som havde været paa Besøg i Nordsjælland, havde sagt til hende: „Ja, Deres Fader er da bekendt for at være den bedst begavede Præst i hele Provstiet.“ —

Ogsaa den yngste Datters Breve aander den samme Kærlighed til Faderen og Hjemmet. Lad mig citere en Smule fra et af de sidste Aar: „Hvor husker jeg i Staby mange Gange, hvor lykkelige Marie og jeg var, naar vi kunde plukke et rigtig stort Fad Jordbær til din Fødselsdag, saa syntes vi, at vi dog havde forherliget Dagen lidt for dig, ja, for vi kunde jo dengang aldrig glæde dig med noget, og siden er vi ikke kommet videre; glæde dig ved en eller anden Gave, det kan vi ikke, det er kun dig, der glæder os ved din underlig stærke, milde Kærlighed, som følger os hver Dag, vi faar Lov at beholde dig hos os, og som er saa velsignet og dejlig for os at føle og tage imod.“

— Hans Breve til Børnene er i Sandhed en kristen Fars til sine Børn. Jeg faar nøjes med et Par Udtalelser. Der er et Brev til den yngste Datters sidste Fødselsdag, før hun blev gift, hvori det hedder: „Derfor kan jeg saa frimodig nævne, hvad dit Hjerter haaber af den jordiske Lykke, fordi jeg ved, at du har ham med dig, som vistnok aldrig gav os noget Tilsagn om jordisk Lykke, men vel om underfuldt at velsigne for os hver en mild og blid Dag, saa der med ham ikke behøves meget for at være mere end rig, og ogsaa gav os Tilsagn om

Kraft til at bære de tunge Dage, naar de kommer. Uden ham er dog det lykkeligste, herligste Menneskeliv som en Straaild, der maaske blusser højt, men kun lader Aske tilbage.“ I et andet Brev fortæller han om en meget streng Dag, hvor han

Pastor Assens

Pastorinde Assens.

har været gaaende langt ud i Sognet for at se til en Bunke syge og kommet drivende vaad hjem, saa han fik sig en ordentlig Forkølelse paa Halsen, „men“, tilføjer han, saa betegnede for hans pligtro Karakter, „der er Lægedom i at *skulle*.“

Dagene begyndte imidlertid at gaa paa Hæld for den gamle Præst. Kort efter Halvfjerdsdaarsdagen blev han hjemsogt af en plagsom Hudsygdom, som ikke vilde forlade ham. Benene kunde heller ikke mere klare de mange Ture ud til syge og gamle. Han forsøgte da en Tid at holde det gaaende ved Hjælp af nogle theologiske Kandidater. Saaledes var en Tid en Kandidat M. Hansen og den siden ansete Kinamissionær

C. S. Bolvig Medhjælper hos ham. Men efterhaanden slog dette ikke til. — Inden det blev Alvor med at antage fast Kapellan, oprandt imidlertid en stor Festdag for Pastor Assens, hans 25 Aars Jubilæum som Præst i Græsted, den 2. Februar 1893. Det blev en stor Dag for dem, som ret viste dem, at de boede midt i deres Folk. Foruden Menighedens Hilsener og Gaver og Familiens Opmærksomheder bragte Dagen ogsaa en særlig velkommen Erindring fra Nordsjællands Missionærer med en festlig Hilsen, hvori de sagde ham Tak for „hans altid kærlige Modtagelse, aldrig svigtende Kærlighed og trofaste Samarbejde, Hjælp og Støtte.“ Ogsaa den kristne Ungdomsforening i Hillerød sendte en telegrafisk Hilsen med „Tak for hans utrættelige Arbejde for de Unges Sag.“ Aaret i Forvejen havde Kongen udnævnt ham til Ridder af Dannebrog.

Men saamegen Opmuntring der end laa i Missionærernes Ønske om endnu en Tid „at faa Lov at beholde ham og nyde godt af hans gode Raad til fælles Arbejde for fælles Herre“, saa maatte der et halvt Aar senere en fast Medhjælper til, og i November 1893 tiltraadte *Vilhelm Kold* Gerningen som personel Kapellan hos ham. Han fik Bolig i de samme Værelser, hvor Assens begyndte, da han kom til Græsted. Det var en Jeansson om igen. Med stor Voldsomhed og sjælden Uforfærdethed gik den lille Kapellan løs paa Folks Synder og Selvretfærdighed, saa der snart gik et vældigt Ry af ham. Og det var ikke uden Grund, thi Gud var med ham. De første, som vaagnede op og gned Sønnen af Øjnene, var Assens' Samfundsfolk og kære Venner. De fik set, at de havde taget deres Kristendom alt for let baade udadtil og indadtil. Det var saadanne som *Rasmus Nielsen*, *Fredbogaard*, *Lars Kristiansen*, *Stokkerup*, *Mads Væver* i Græsted og *Anders Hansen* og *Ole Nielsen* og *Caroline Egelund* i Maarum for at nævne nogle af Assens bedste Folk. Andre trodsede det stærke Vejr og gled ud i Udkanten af Samfundet.

Men det blev ikke bare det gamle Samfund i Sognene, som fik Gavn af Kolds Tale. Han havde den Gnist, som tændte. Snart var Kirkerne fyldte af Tilhørere af alle Slags. En uvildig Tilhører, en af luthersk Missionsforenings bedste Mænd, har flere Gange skildret for mig Virkningerne af Kolds Prædiken. Sad man langt nede i Græsted lange Kirke, og Kold stod paa Prædikestolen og ret kom i Aande, saa han langede en Bombe ud, var det let at se, hvor den ramte, fordi pludselig fo'r saa den ene og saa den anden op i Stolen, traadte hen foran de andre for at faa fat i Hatten og komme ud. Men det endte gerne med, at vedkommende rolig satte sig ned, fordi saa var paa en Gang Tonen bleven en anden deroppe paa Prædikestolen: Nu stod Taarerne i Øjnene paa Præsten ved Tanken om, at fortabte Syndere havde Sind til at sige Nej til en saadan Naade, der havde kostet Guds Søn Livet. Men det varede sjældent ret længe, før der igen blev stukket en ud som et Tordenslag, og en og anden sprang op som stukken af en Bi eller bøjede Hovedet og græd. „Det var en Fryd at se, hvor den Præst kunde ramme, naar han talte“, sluttede Fortælleren gerne sin Beretning. Og det blev ikke ved dette. Snart gik der Hul paa Folk, og en for en tyede de op i Kolds Stue, for at han skulde bede med dem og for dem. Kold drog ogsaa ud i Sognene og holdt Møder i Folks Stuer og om Sommeren i Skoven. Maarumboerne forærede Kold en Cykle, for at han skulde komme flittigt op til dem. Og de fik gode Renter af de Penge, for deroppe skete langt den største Opvækkelse, og han blev alle sine Dage hjertelig forbunden med Vennerne der og kom der hvert Aar, saalænge han var paa Sjælland. Om nogen Vækkelse i den Forstand, at Folk i Skarevis paa en Gang vaagnede op og kom i Syndenød, kan man ikke tale i de Aar. En ad Gangen og ofte efter svære og lange Kampe gik de ind i Guds Rige. Men derfor blev der saa at sige heller ingen Tilbagefald. De ca. 100 troende Mennesker,

som blev Frugten af Kolds Kapellantid i Græsted, blev som Helhed en Flok sjælden afgjorte og helstøbte Kristne. Men det skal med det samme fremhæves, at de havde saa godt som alle siddet ved Assens' Fødder og lært deres Børnelærdom, saa de havde solide Fundamenter, selvom flere af dem kom fra „Svinenes Mask“. Jeg har kendt de allerfleste af dem. Og Kold blev ved at følge sin Ungdoms aandelige Børn og stod i Brevveksling med flere af dem. Den sidste Gang han prædikede i Græsted Kirke, sagde han til mig bagefter: „De var der allesammen undtagen Karen, hvor er hun?“ Jeg maatte trøste ham med, at hun var flyttet til et Nabosogn. „Ja, det maa jeg tro,“ var Svaret.

Her skal nu ikke dvæles ved al den Bevægelse, den unge Kapellan foraarsagede i Sognene, derom kan læses i Hjemliv og Trosliv Nr. VI. Kun skal det siges, at blandt dem, der ikke kunde forlige sig med Kolds Forkyndelse, var Fru Assens. Det var i hendes Øjne en oprørende og brutal Maade at prædike Kristendom paa, og hun beklagede sig gentagne Gange til sin Mand. En Dag udspandt der sig følgende Ordskifte mellem dem: „Det er ikke til at holde ud at høre paa.“ „Jamen, lille Mor, vi har jo selv bedt Gud om at faa en troende Kapellan, og nu har vi faaet det, og Gud bruger ham, saa maa vi være glade!“ — Alligevel kom hun ikke til at forlige sig med hans haarde Maade at tale paa, saalænge de var sammen i Græsted. Men da Aarene var gaaet, og Kærligheden havde faaet Overvægten hos Kold som hos hendes Mand, forstod hun ham og kom til at holde af ham.

Assens derimod forstod med det samme, at den Ild, der brændte i Kolds Tale, var af Gud, og han glædede sig over ham, selvom adskilligt i hans grove Udfald mishagede ham. Og da Høsttiden kom, og den ene efter den anden af dem, som han ikke havde kunnet rokke, gik ind i Guds Rige, frydede han sig og gned sig i Hænderne og sagde med Taarer

i Øjnene: „Det er, hvad jeg har bedet om i 25 Aar, som nu sker!“ Og han lukkede sin Storstue op for hellig Forsamling, Samtalemøde, og gik omkring imellem dem og bød dem vel-

Sognepræsten i Græsted, Assens, faar Besøg af Kapellanen, Vilh. Kold.

kommen og klappede dem paa Skuldrene og var saa glad. Selv sad han og passede Kirkebøgerne og læste med Konfirmander og prædikede hveranden Søndag, for at Kold rigtig skulde faa Tid til at færdes omkring og tale med Folk. Det kneb nu lidt for Assens, de sad ikke saa talrigt i Stolene, som han var vant til, naar han prædikede, men ogsaa det bar han med Sagtmodighed: „Nu var det Kolds Tid.“ Alligevel gik sjældent nogen nyomvendt Sjæl fra Kolds Stue, uden de havde

sammen været inde hos den gamle Præst og faaet hans Velsegnelse. Saa skønt formede den nye Opvækkelse sig for de to Præsters Vedkommende. Men der fulgte ogsaa andre Ting i Køl vandet, som ikke var saa skønt.

Mod Assens Raad havde Kold indladt sig i Samarbejde med luthersk Missionsforening i Græsted. Det gik ogsaa godt en Tid. Men da de begyndte at fiske i rørt Vand og fik et Par draget over til sig, slog Kold om og gav sig til at tugte dem efter Noder og kaldte dem Samaritaner, der holdt til paa Garitsim, og advarede sine Venner indtrængende imod dem. Det glemte disse ham aldrig. — Ogsaa med de gamle Missionærer, som havde gaaet ud og ind hos Pastor Assens, ragede Kold i Ungdoms Nidkærlighed sammen, navnlig med Missionær Blomberg, saa han ved Hjælp af Vilh. Beck opnaaede at faa disse forbudt at komme til Græsted og Maarum Sogne, fordi de hindrede Arbejdet. Ikke underligt, at Assens havde al sin diplomatiske Evne behov for at dæmpe Harmen hos de opbragte Missionærer, men det lykkedes dog nogenlunde.

Assens sidste Aar blev saaledes rige paa Glæder men ogsaa paa Strid og Klager, ogsaa fra Sognebørn over Kapellanen. Alligevel var Glæden over Guds Værk den alt overvejende hos ham. Men paa en Gang gik det mod Aften for den gamle Præst. I 1894 havde han været saa rask, at han kunde drage over til Jylland og mødes med sine Brødre i Gaverslund ved Fredericia, hvor Rodevald Assens var Præst. De havde nogle rige Dage sammen og befandt sig saa godt i hinandens Selskab, at da næste Aar Moderens 100 Aars Dag nærmede sig, foreslog den yngste Broder, at de skulde mødes alle tre i København og samles ved hendes Grav den Dag. Dette blev dog ikke til noget, for da var Assens i Græsted for svag til at rejse. De havde set hinanden for sidste Gang. Næste Gang var det ved hans Kiste, de mødtes.

Hen paa Vinteren 1896 gik det tilbage med Assens' Helbred. Han maatte gaa til Sengs, men han laa dog og haabede paa, at han kunde staa op og prædike endnu engang i Paasken. Men da slog en Lammelse sig til, saa han ikke kunde tale. Da blev hans Hustru klar over, at det gik mod Afslutningen for ham, og en Aften gik hun ind og bad Kapellanen om at komme og give ham den hellige Nadver. Der laa han stum i sin Seng og kun Øjnene talte, thi hver Gang Jesu Navn nævnedes, nikkede den gamle, og Øjnene lyste. To Dage efter drog han det sidste Suk. Det var den 21. April 1896. Han blev 74 Aar.

Aviserne bragte straks Meddelelse om Dødsfaldet, ledsaget af smukke Mindeord om hans trofaste Præstegerning. Nationaltidende havde saaledes en udførlig Nekrolog, der dog ikke indeholder noget af Betydning for os, der har fulgt hans Liv gennem alle Aarene. Urigtig var tilmed Meddelelsen om, at Assens til at begynde med i Græsted havde talt for en tom Kirke men paa sine sidste Dage havde haft en propfuld Kirke. Derimod er Vilh. Becks Mindeord i Indre Missionstidende nok værd at lægge Mærke til. Efter først at have fremhævet Assens som en af Indre Missions mest trofaste Præster, der i Sandhed frem for nogen fortjener et kærligt Eftermæle blandt alle Missionens Præster, siger han, „at Assens ved sit Komme til Græsted viste, hvad han indeholdt, og hvor han hørte hen, da han blev Jeanssons Ven og Forsvarer over for alle Nabopræsternes Bitterheder og trolig optog det Arbejde, der var begyndt ved Jeansson.“ — Det var, i Parantes sagt, ved en saadan Lejlighed, Assens som bekendt sagde til de vrede Præster: „Det er nu det samme, sæt Jeansson i den ødste Ørken, og det vil blomstre op omkring ham.“ — Videre fortæller Beck om Vækelsen ved Kold: „Og her fik Assens atter Lejlighed til at vise, at Guds Riges Sag var hans Liv, ved den Glæde, hvormed han saa den nye Vækkelse blusse op, og den Frihed, hvor-

med han lod den unge Mand arbejde, som derfor ogsaa elskede ham som en Fader. I det hele var noget af det skønneste ved gamle Assens det Ungdomssind, som han bevarede til det sidste midt i sin høje Alder. Jeg kan selv vidne derom, thi jeg har i saa rigt Maal erfaret det og nydt godt deraf, mens jeg selv endnu var en yngre Mand. I mange Aar har jeg regelmæssig holdt Missionsmøde hos ham, og ingen Steder er jeg bleven mødt med større Kærlighed end hos ham og hans Hustru.

Det var altid en stor Fest at være til Missionsmøder i Græsted. Og det vil være et saare stort Savn for mig aldrig mere der at blive modtaget af de kære Mennesker. Saa inderligt gerne vilde jeg have udtalt, hvad mit Hjerte er fuldt af overfor den gamle Ven, ved hans Jordfæstelse, men et Møde, som ikke kunde forandres, gjorde det umuligt. Gid Indre Mission maa have mange saadanne Venner blandt Præsterne som gamle Assens!“

Af en anden Art, som derfor ikke er mindre bemærkelsesværdigt, var det Mindedigt i Dagbladet „Politiken“, hvormed den tidligere omtalte Elev fra Sorø, Sophus Schandorph, hædrede hans Minde i Anledning af hans Død:

„Næppe har jeg set ham, siden
myndig han haandtered Ferlen
mod de Sorø-Skoledrenge.
Men jeg synes, at jeg skylder
ham en Sang som Krans paa Kisten.

Han var en af dem, som Aanden
højt begejstrende besøgte,
og med Haanden stor og kraftig
peged han imod dens Vidder.

Drengene, som tit forpinte
efter Grammatik og Gloser,

dvaske over Bordet luded,
 vidste han med Kraft at vække,
 naar han skildred San Francesco,
 saa jeg syntes, jeg ham skued
 i Basilikaens Konka,
 tronende paa Mosaikgrund,
 slagen af sin Herres Vunder;
 naar han med sit faste Taktslag
 tolked Grundtvigs Sværdhugs-Rytmer;
 naar vi saa Machbeth i Skælven,
 den Gang Banquos Aand sig hæved,
 og hans Hustrus Drømmevaande,
 da hun Blodet gned af Haanden.

Han var en af dem, som vakte
 Billeder og Toner i mig:
 Nu de straale, nu de klinge,
 livnede ved Mindets Dug.“

Nok saa stor Indtryk paa hans Kære gjorde dog et Vennebrev fra en, der kalder Assens: „min Barndoms Legekammerat, min Ungdoms Vejleder, min Raadgiver under en ofte vanskelig Præstegerning“, som paa Grund af Alderdom og Skrøbelighed var ude af Stand til at deltage i Begravelsen. Det var fra Pastor A. E. Meinert, der da var Emeritus og boede paa Frederiksberg. Det havde gjort et stærkt Indtryk paa ham, at „Herren i sin Naade havde hjemkaldt sin tro, alderstegne Tjener“, derfor følte han nu Trang til at sende „hans elskede“, som han udtrykker sig, et godt Brev. Da vi her faar en Stadfæstelse paa adskilligt af det, der er udtalt i det foregaaende vedrørende Assens' Personlighed, skal jeg fremdrage en Del af det: „Jeg mindes,“ siger han, „at jeg engang fulgtes med R., da han saa ind til kære kristelige

Venner, og at han forestillede mig for dem med de Ord: „Vi har leget sammen som Børn.“ Jeg nægter ikke, at det først tykkedes mig barnligt, at den alvorlige Herrens Tjener med en saadan Alvor mindedes sin Barndoms Lege. Men senere har jeg alt bedre og bedre forstaaet, at det hører med til en sand Personlighed at tage sin Barndom med sig over i Livet, og just derved stadig forynges i det indvortes Menneske. Og jeg tror, at jeg ikke paa nogen Maade bedre kan udtale mig om min gamle Ven end ved at sige: Først og fremmest var han en virkelig Personlighed, som gennem et virkeligt Liv udfoldede de fine medfødte Evner; et Menneske, som var af Sandhed og havde Ret til at sige: jeg vil have Lov til at være mig selv.“

Siden fortæller han om Ungdomstiden: „Saa mindes jeg dernæst, hvorledes en Gang i vor Ungdom, at Tidens selvraadige Ideer gærede ogsaa i mit Bryst, at jeg spurgte ham, om han aldrig havde sporet noget lignende hos sig selv, og at han dertil svarede: „Nej, Vantroen mødte mig i en saa oprørende Skikkelse, at jeg gøs tilbage for den.“ Derefter følger det foran citerede om Assens' filosofiske Periode.

Til sidst lader han Tankerne gaa til Manddommens Aar og siger: „Og idet den kristelige Personlighed saaledes udvikledes hos ham under Guds Ords Vejledning og Helligaandens Virksomhed, fik den kristelige Mildhed og Kærlighed alt mere Magten over hans Hjerte. Der var en Tid, da han kunde være skarp og afvisende, naar han udtalte sig lige over for sine Modstandere, men alt som Aarene gik, udbredte der sig mere og mere, jeg kan næsten sige, en himmelsk Blidhed over hans Aasyn og hele Væsen. Det gør mig derfor ondt, at jeg ikke fik saa megen Lejlighed til at omgaa ham paa vore gamle Dage, eller at jeg lod Lejligheden gaa forbi, naar den tilbød sig.“ Han slutter sit Mindeord med, at han „gennem hele Resten af sine Dage vil savne

ham, saaledes at han altid vil takke Gud for, hvad han har været for ham under forskellige Forhold i Livet.“

*

Pastor Assens' Begravelse foregik den 28. April 1896 fra Græsted Kirke. Ved Bisættelsen i Hjemmet Dagen i Forvejen talte den yngste Broder fra Rødby om, hvad Pastor Assens havde været for sine Kære, og hvad de havde betydet for ham til at give Livet Indhold og Lykke. Han talte ogsaa først i Kirken og fremhævede ud fra Apostelen Paulus's Ord: Gud ske Tak, som giver os Sejr formedelst Jesus Kristus vor Herre, at det ikke bare var en Sørgefest, men en Sejrsfest, de var samlet til, fordi det med Rette kunde siges om hans Broder, at han havde levet sit Liv under Guds Velsignelse og øvet sin Præstegerning af et helt Hjerte.

Men det betydningsfuldeste, der blev sagt ved Assens' Jordefærd, var saa afgjort Pastor Kolds Tale. Han talte om ham som *Manden med det store Hjerte*: „Der var noget stort ved denne gamle Præst, det følte vi alle, som kendte ham, og det var hans Hjerte, der var stort. Hans Hjerte havde udvidet sig, saa det kunde rumme Jesus og hans store Naade. Hvordan det er gaaet til, at han fik lukket op for Frelseren, det ved jeg ikke rigtig, ej heller hvem der har været hans Ananias, som har aabnet hans Øje for Synden og Naaden.“ — „Der var ogsaa Plads for mig derinde, den blev større og større, jo længere vi levede sammen. Derfor saa han mildt til mig og min Gerning, glædede sig over Frugterne, undskyldte og dækkede over Syndernes Mangfoldighed. Naar han selv med sit skarpe Øje saa dem, saa det dog lige mildt ud, og naar andre kom og klagede, var han altid min Forsvarer. Det har været en stor Naade fra Herren, at jeg, den unge, fik Lov til at arbejde de første Aar i Vingaarden i Ly af ham og hans agtede Navn.“

Videre skildrer han Assens' Forhold til sine Sognebørn: „Han havde et stort Hjerte. Det mærkede nok ogsaa de fattige og syge her i Græsted og Maarum, dem kunde han rumme allesammen. Og han havde et stort Hjerte for Menneskers Frelse, det mærkedes, naar han oplod sin Mund her i Kirken til Bøn og Vidnesbyrd om Synd og Naade, ja, baade naar han revsede Synden og sang om Naaden, var der Hjerteklang i hans Stemme.“ — „Der var især to Søndage i Kirkeaaet, hvor hans Hjerte var forunderlig udvidet og hans Mund vidt opladt, det var de to Konfirmationssøndage. Han elskede de Børn, som var ham betroet, og han tog sig af dem med en forunderlig Kærlighed, deres Frelse laa ham vældigt paa Hjerte. Derfor kunde han lægge et uhyre Ansvar paa deres vantro Forældre eller Værger for Forsømmelser, og derfor kunde han formane Børnene saa indtrængende til at blive ved Jesus og bede saa inderligt for dem, naar han lagde sin Haand paa deres Hoved: „Herre, antag dig denne Dreng og denne Pige som din egen!“ — Og Kold fortalte, hvorledes han havde truffet baade Dreng og Piger i Syndenød lige efter deres Konfirmation. „Der har vist været varmt i Konfirmandstuen de tre Timer, Børnene var derinde, og det var fra den gamle Præst, Varmen kom.“ — Videre talte han om hans Glæde over Synderes Frelse: „Han havde et stort Hjerte for de vantros Frelse; hver Gang en blev omvendt, glædede han sig med Himlens Engle. Og han elskede Guds Folk, forstod os i vore Glæder og Sorger, i Sejr og Nederlag, og naar en af de hellige kom ind til ham paa Kontoret, slap han ikke saa hurtigt derfra, han vilde jo saa gerne tale med en, som kendte *ham*, der var hans Sol og Skjold, den kære Herre Jesus.“

Fremdeles sagde han: „Der var kun en, som der var grumme lidt Plads for i hans Hjerte, og det var ham selv. Vi mærkede det daglig derhjemme i saa mange smaa Ting, hans Selvfor-

glemmelse, og jeg mærkede det i de store Ting, som vi havde Fællesskab om, hans store Ydmyghed.“ — „To Dage, før han døde, talte jeg med ham sidste Gang om Naaden. Hvor var det da skønt at se ham lukke den ene store Forjættelse efter den anden ind i sit Hjerte. Han kunde intet sige, men hver Gang, jeg nævnede Jesu Navn og sagde en Forjættelse, fløj der et Smil hen over Ansigtet, som han laa der og saa Døden lige i Øjnene, og disse Smil betød Sejr over Døden, fordi han vidste, at Faderen havde en Plads i Faderhuset til sin gamle Tjener.“

Til sidst rettede Kold et skarpt Ord til Sognebeboerne: „Pastor Assens har ofte sukket dybt over disse Sogne, baade naar vi sad derhjemme i Præstegaarden og talte derom, og fra Prædikestolen sang han denne Klagesang; i alt for milde Toner, syntes jeg. Og det skal frem i Dag ved hans Kiste: I havde snæver Plads i eders Hjerter i disse mange Aar. — Ja, ikke for ham da, siger I maaske, derom vidner jo alle de milde Ord, der er bleven sagt om ham i disse Dage, alle disse Kranse, der er bleven sendt til hans Kiste, alle disse Mennesker, som fylder Kirken og staar udenfor, det vidner jo da om, at vi holdt af ham, at han havde ikke snæver Plads i os! Men saa skal I have det at vide, og Herren give mig Naade til at sige det med Alvor og Kraft: *I havde snæver Plads for Jesus*, og det var ham, denne gamle Tjener søgte Plads for, ikke for sig selv.“ — „Pastor Assens erkendte det selv i sin Ydmyghed for Gud og Mennesker og har sagt det til mig: „Jeg har ikke faaet Naade til at vække Syndere op.“ Men han elskede de vakte, derfor søgte han Embedet efter Jeanssons Vækkelse. Men saa løb de deres Vej, de vakte, bort fra Kirken efter Mennesker og Menneskelærdomme. Og det var en stor Sorg og ufattelig Smerte i hans Hjerte at se alle disse vende sig bort fra Kirken og dens Naademidler. Der er næppe nogen, der ved, hvad han har lidt derunder. Men dog var der ingen

Vrede eller Bitterhed i hans Hjerte imod disse Mennesker.“ — Slutningen af Kolds Tale formede sig som et skarpt Vækker- raab til Græsted og Maarum Sogneboere. Talen endte med disse Ord til de troende: „Vi vil ikke glemme ham med det store Hjerte, den kære gamle Præst. Vi havde jo alle en god Plads derinde. Lad ham faa Lov til at prædike for os i Dag for sidste Gang, han er i denne Kirke, hvor han saa ofte sagde til os: Børnlille, elsker hverandre.“

Denne mandige Tale, som nød den Ære at blive optaget i hele sin Længde i „Indre Missions Tidende“, er for nogle Aar siden paany bleven optrykt i Kolds Levnedstegning i „Hjem- liv og Tro Liv“ Nr. VI, og den fortjener det. Ingen Søn kunde tale varmere Ord ved sin Faders Kiste, end Kold her sagde ved sin gamle Sognepræsts Jordfæstelse. Ude ved Graven talte Broderen fra Gaverslund og kastede Jord paa. Denne Tale er ikke bevaret til vore Dage, om den i det hele har foreligget skrevet.

*

Der blev nu stille i den gamle Præstegaard. Fru Assens blev boende Naadensaaret ud, hvorefter hun flyttede ind til sine Børn i Hovedstaden, hvor hun døde, 16 Aar senere, 1912.

Skønt der skete Henvendelse til Ministeriet for at faa Kold som Sognepræst, blev dog Pastor *P. A. Stricker* fra Gjerlev Efterfølgeren, og Kold tog Juni 1896 Afsked med Menig- heden ved en kraftig Tale, hvor han bl.a. advarede stærkt mod luthersk Missionsforening. Men da han talte om, at Her- rens Hus laa øde i Sognene, da han for tre Aar siden var kommet hertil, var der en gammel, hvidhaaret Præstekone, som bestemt og klart sagde, saa mange hørte det: „Det passer ikke!“ Det var Fru Assens, der tog til Genmæle for at værge sin Mands Minde mod denne ungdommelige Overdrivelse. Hun var heller ikke bange.

Og nu er der saa forløbet et halvt Aarhundrede, siden Assens Grav blev gravet. Hans Hustru og Børn og Svingerbørn er alle gaaet bort forlængst. Først drog den elskelige, barnlige Missionær Wright af Sted i 1908. Det var ham, som

Mor og Dotre.

blev bedet rask engang, saa Professor Mygind ved Kommunehospitalet dikterede til Journalen: „Paa Grund af Patientens Tro og Venners Forbøn er Operation, der var fastsat til i Morgen tidlig, overflødiggjort.“ Han blev begravet her paa Kirkegaarden; og paa Stenen, der bærer en Bronzebuste af ham, staar hans Yndlingsord: „Hold mig ikke op, thi Herren har givet Lykke paa min Rejse. Lad mig fare, og jeg vil vandre til min Herre.“

Derefter døde den gamle Fru Assens, gammel og mæt af Dage, i 1912, og blev begravet ved Siden af sin Mand. Et

beskedent Kors er rejst paa Graven og nedenunder de Ord, Broderen talte over: „Gud være Tak, som giver os Sejr formedelst vor Herre Jesus Kristus.“

Den næste i Rækken blev Rigsarkivar Dr. Secher, som afgik ved Døden efter et længere Sygeleje, i 1918 og ogsaa blev begravet her i Familiegravstedet. En tung Sten med hans Navn fortæller noget om, hvori hans Hustru og Børn fandt Trøst i Sorgen, naar der underneden er sat Ordene: „Af Naade er vi frelste.“ Han fulgtes i 1927 af sin Hustru, og sidst i Rækken kom Fru Wright, Moster Marie, som hun kaldtes paa sine gamle Dage. Hun døde i 1930. — Men jeg ser endnu for mig, hvorledes en Sommerdag i 1925 to gamle elskelige Damer dukkede op i den gamle Præstegaard og præsenterede sig som Pastor Assens gamle Døtre. De havde været ude for at se til Gravene og vilde nu gerne have Lov til at vandre lidt omkring i den gamle Have. Jeg fulgte dem omkring alle Vægne, men skønt der ikke var forandret stort ved Haven, var det kun saa lidt, der mindede om de gamle Dage, syntes de. Træerne var blevet saa store, saa de kunde ikke kende dem, kun Morbærtræet, den gamle Lind og Buksbomtræet ved Have-døren sagde dem noget. Men vi havde en hyggelig Stund sammen, hvor den ene kappedes med den anden om at fortælle og fortælle om det dejlige Barndomshjem, de havde haft hos deres prægtige Forældre; men nu hældede Dagen snart for dem ogsaa: „Vi er blevet gamle og snakker for meget, men det var alligevel rart at sidde lidt hos Dem i de gamle Stuer.“

— Nu er de alle samlet i det store Familiegravsted i det nederste, nordlige Hjørne af den gamle Kirkegaard, hvor Hængebirken skygger over dem. Men udenfor lige op til sin gamle Præst ligger hans gamle Lærer, Baumgarten i Alme, som han satte megen Pris paa.

Men i Præstegaardshaven fortæller hvert Foraar og Sommer de Tusinder af blaa Krokus i Plænerne og Bunker af Dor-

thealiljer og de aparte Dansk Ingefær om den blomsterelskende gamle Præst, og hans Acanthus breder sig frodigt blandt gamle Stauder, og Callicanthusbussen dufter med sine brune Blomster. — Og i Menigheden vil det endnu vare nogle Dage, før Mindet om den elskelige Præst med den milde Myndighed helt vil dø. I det store Missionshus midt i Sognet, som var under Opførelse, da han laa for Døden, og som i 1946 fejrer sit 50 Aars Jubilæum, hænger hans Billede paa den fornemste Plads Side om Side med hans Eftermands. — Og mig har det været et kært Arbejde at sidde og granske alle disse mangfoldige Brevskaber fra og til ham for at faa hans Billede frem af de gulfede Blade, saa jeg kunde riste denne Minde-rune til hans Ihukommelse. Og naar jeg da til sidst skal prøve at give Udtryk for, hvad min Formands Formand har betydet for disse Egne, saa vil jeg sige: „Pastor Assens har været Græsted-Maarum en god og trofast Præst, den Lov skal han have.“ Men idet jeg skriver dette, synes jeg, jeg kan høre ham protestere og sige: „Nej, nej, sig ikke det, der manglede meget, men sig: det var en god og trofast Herre, jeg tjente.“ —

FÆDRENES TRO.

AF PASTOR CHR. KRAG, CHARLOTTENLUND.

For 22 Aar siden, i 1924, udkom hos Lohse: R. W. Winkel: „Peter Krag“ med Bidrag fra Venner og Disciple. Min ældste Søster har der givet en levende Skildring af vort uforglemmelige Barndomshjem i Sct. Jakobs Præstebolig. Fra min Haand findes kun Opskrift til Mindetaler over Mor, † 1910, og Far, † 1912. Da jeg nu selv nærmer mig Støvets Aar, har jeg følt Trang til at samle nogle personlige Minder fra min Barndom og Ungdom og saaledes give mit Bidrag til Serien: „Hjemliv og Trosliv“.

I Sønderbroy Præstegaard paa Fyn flyttede et Par unge Præstefolk ind Aar 1835. Efter den første Stovvask blev hele Vasken stjaalen om Natten fra Præstegaarden. Den unge Præstekone var utrøstelig, men Præsten sagde: „Det kommer nok igen“; straks løb det Rygte ud over Sognet: „Den nye Præst kan vise igen,“ og næste Morgen hang hele Vasken nok saa pænt paa sin Plads. „Overtro!“ vil man sige. Ja, fra Sognets Side, men fra Præstens Side var det Tro: enfoldig, barnlig Tro paa Guds Forsyn.

Præsten hed *Christian Ernst Krag* og hans Hustru *Marie Margrethe Wilhelmine Seidelin*.

Fire Aar efter, den 13. August 1839, fik de en Søn, som blev døbt med Navnet *Christian Peter Seidelin Krag*. Da Drengen var 10—11 Aar gammel, var der Indkvartering i Præstegaarden; samtidig kom Tækkemanden, og Præstens Karle fik travlt med at tjene Tækkemanden; allerivrigst var Præ-

stens Dreng; han sled i det som den bedste med at stikke Halmen op til Karlene. En ung Løjtnant, som stod og betragtede dette Skuespil, sagde til Drengen: „Passer det sig nu ogsaa for Præstens Dreng at hjælpe Præstens Karle?“ „Det passer sig vist bedre, end det passer sig for Løjtnanten at kysse Præstens Piger bag Døren,“ lød Svaret omgaaende, og det blev lønnet af en bragende Latter oppe fra Taget, saa Løjtnanten maatte skyndsomst retirere. Jeg har Historien fra Far selv, og der var ingen, der morede sig bedre over den end han selv, naar han fortalte os den. Men siden hen har jeg fundet tre Træk i dette Billede af Drengen Peter Krag, som kom til at præge ham som Menneske og som Præst:

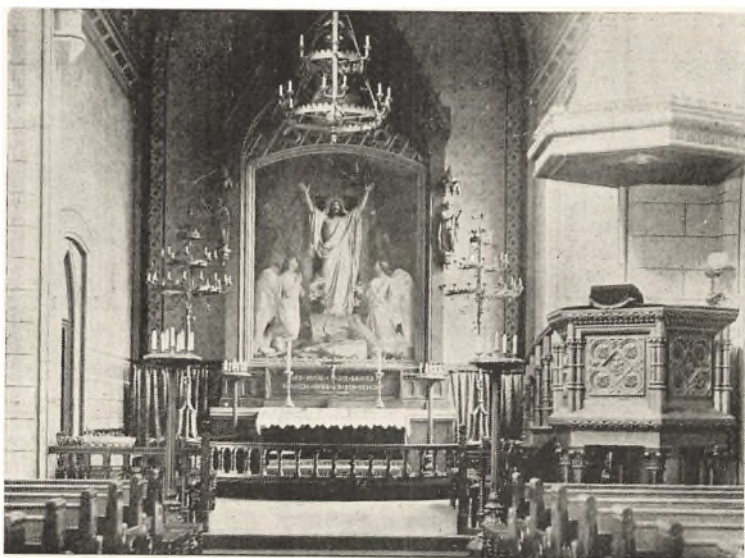
- 1) Kærlighed til Arbejdet og dets Mænd.
- 2) Sandheden tro.
- 3) Uden Frygt.

1) Kærligheden til legemligt Arbejde. Vokset op paa Landet elskede han Livet paa Landet og Arbejdet med Jorden. Sine lykkeligste Præsteaar havde han i 1873—78 i Vildbjerg, Timring og Nøvling, hvor han selv drev sin Præstegaard ved en Avlskarl, som har fortalt mig, at Præsten var den første, som var oppe paa Gaarden om Morgenens for at tærskes med Plejl; endskønt han maatte tage Laan til Besætning m. m., rejste han derfra 5 Aar efter med et smukt Overskud, hvad hans Eftermand stod ganske uforstaaende overfor.

Det var ham meget svært at holde sit Løfte til Pastor Fridmodt, hvis Medhjælper han havde været i sine første Præsteaar: at komme tilbage til København, naar Jakobskirken var bygget, for at blive dens første Sognepræst. Endskønt han fik saa megen Glæde af sin Gerning i Jakobs Sogn, længtes han altid tilbage til Landet.

Da hans Far døde (1896), brugte han sin Fædrearv til at købe en Bondegaard i Nordsjælland til Landophold i Sommerferien; den kom til at hedde „Kragereden“ og er endnu i Familiens Eje og har i snart 50 Aar samlet hans Børn og Børne-

børn til Sommerens Glæder i Taknemlighed for det Fristed, han her har efterladt os og de mange gode og skønne Min-
der, som er knyttet til den gamle Rede. Her samledes vi ogsaa

St. Jacobskirken, København.

til Mindefest paa Fars 100 Aars Dag, hvor nedenstaaende Sang blev sunget.

Da jeg i Vinteren 1918—19 kom til Lyng-Brøby ved Sorø som Sognepræst, traf jeg paa Lyng Alderdomshjem en gammel Mand, som var baade blind og døv og lam; han sad i sin Rullestol med sit Hørerør og ventede paa, at der skulde komme nogen og snakke med ham; og nu var han meget interesseret i at træffe den nye Præst; han fortalte mig saa, at han havde engang hørt en Præst, han aldrig kunde glemme; han hed Krag; det var i Johanneskirken 1873; Datoen kunde han ogsaa huske, men den har jeg glemt. Præsten havde sin

Søn over Daaben, og han fik i Daaben Navnet: Jens Christian Krag (en ældre Bror af mig, som døde tidligt); „men det, jeg aldrig kan glemme,“ sagde han, „det er, at han prædikede over „Arbejderne i Vingaarden“, og saa raabte han ud over den store Forsamling, lige saa højt han kunde: „Det maa være forfærdeligt at dø ude paa Torvet!“ Saa fik gamle Ludvig og jeg os en god Samtale om, hvad det vil sige at leve og dø ude paa Torvet — „uden Haab og uden Gud“.

Det var underligt for mig at faa den Hilsen fra min Far 6 Aar efter hans Død og faa at se, at Gud havde brugt min Faders Vidnesbyrd for de mange Aar siden til at berede Vej for hans Ord i den gamle Mands Hjerte.

Mærkelig nok kom min Fader til at holde Afskedsprædiken i St. Jakobs Kirke Søndag Septuagesima 1903 over den samme Tekst: „Arbejderne i Vingaarden“, som passede saa godt til ham, som aldrig var ledig paa Torvet, men altid virksom i sin Herres Tjeneste for at kalde paa dem, som stod ledige. Og dermed kommer vi til det andet Træk i min Faders Billede: *Sandheden tro*. De Ord staar paa hans Gravsten — forvitrede af Vejr og Vind, saa de jævnlige maa trækkes op: „Sandheden tro i Kærlighed“ (Ef. 4, 15). Jeg har hørt ham tale over de Ord to Gange. Først ved sin Mors Begravelse, hvor han betonedes Kærligheden og nogle Aar senere ved sin Fars Begravelse, hvor det var Sandheden, han fremhævede som den stærke Magt i *hans* Liv, saa det faldt ganske af sig selv for mig, da jeg stod ved min Fars Kiste i Gilleleje Kirke at skildre ham som den, der var Sandheden tro i Kærlighed. (Se Winkels Bog om P. Krag. Lohse 1924. Side 149.)

Ved et af D. M. S.s store Møder faldt det i Fars Lod at gaa lige imod Strømmen, saa Mor mærkede en uhyggelig Brummen af Uvilje op imod Talerstolen, mens han talte, og Vilh. Beck udrød: „Det var en ordentlig Salut, Peter Krag der gav os!“ Og da Fader gik fra Mødet, kom en Præsteven efter

ham og sagde: „Men Krag dog, du støder jo alle Vennerne fra dig.“ „Vennerne,“ svarede Far, „men Sandheden da?“

Da Far tog sin Afsked fra Søborg-Gilleleje, glædede Menigheden ham med en Takadresse, fordi han uden Menneskefrygt havde forkyndt Sandheden — Sandheden tro *i Kærlighed*. Far glemte ikke Kærligheden. Om en anset Præst af Indre Missions Retning sagde Far: „Det er saa sandt, saa sandt, hvert et Ord han siger, men det er saa koldt!“ — Til os unge Præster sagde han: „Vi skal øse Evangeliet ud i Spande!“

*

En af mine første tydelige Barndomserindringer er fra Christiansborg Slots Brand 1884. Vi stod sammen med Mor — min Bror Musse og jeg — i Havestuen og saa op imod det røde Ildskær paa Himlen. Musse brast i Graad; jeg, som var 2 Aar ældre, mente, det var Skaberi; men Mor holdt med Musse: „Han maa vel nok ha' Lov at græde, naar et af vore Slotte brænder.“ Siden fandt vi i Haven forkullede Blade fra Slottets Bibliotek. Samme Aar begyndte vi vor Skolegang hos Comtesse Moltke og Fru Bay i Linnésgade, en lang Skolevej, men det havde vi bare godt af, mente Far og Mor; de havde fundet hinanden som Lærere hos Frk. Zahle, dér gik allerede vore 2 ældre Søstre i Skole, og det var lige ved Siden af den nye Drengeskole, som Comtessen og Fru Bay havde oprettet væsentlig med Tanken paa de 3 Plejesønner, de havde antaget sig: Carl Axel, Carl Helge og Carl Ludvig. Comtessen havde i Forvejen en stor Pigeskole; vi begyndte som første Hold i eet Klasseværelse, men efterhaanden, som vi rykkede op, voksede Drengeskolen, saa Pigeskolen maatte fortrække til andre Lokaler; i de første Aar mødte vi Pigebørnene paa Trapperne, og Bror Musse, som var den yngste i Klassen, paadrog sig en Bebrejdelse, fordi han havde klappet en lille Pige, som vi kendte, paa Kinden. Frk. Zahles store Pigeskole var vi kun

skilt fra ved et højt Plankeværk mellem Legepladserne; over vor Skoledør stod en Indskrift, som vi kunde læse over paa, naar vi stillede op i lange Rækker efter Frikvarteret: „Værer stille og bekender!“ Og der kunde jo nok blive et og andet at bekende, naar man blev kaldt ind til Forhør hos Bestyrerinderne; de 3 Plejesønner blev ikke begunstigede fremfor os andre, tværtimod! Den eneste Gang, jeg mindes, at en Dreng har faaet Klø i Skolen, var, da Carl Axel havde pralet overfor en Kammerat af sin formentlig høje Herkomst; han fik 3 Slag af Spanskrøret i hele Klassens Paasyn; det var Kæmpekvinden, Frk. Johanne Skoubo, som foretog Afstraffelsen; han var ellers en skikkelig Fyr, men forfængelig og smaat begavet; de kaldte Fru Bay for Mor og Comtessen for Værg.

Gennem den Jerndør, som skilte os fra Frk. Zahles Skole, fik vi nogle af vore bedste Lærerkrafter. Der var den lille dygtige Birgitte Lind, som vi naturligvis kaldte „Bitte Lind“; hun var fra vort Fødesogn Vildbjerg i Vestjylland, hvorfor hun kaldte min Bror: „Mon petit ami et compatriot“, og der kom Ingeborg Simesen, om hvem det hed i en Festsang: „Hvad større Lykke kan der times en end læse Dansk med Frk. Simesen?“ Og saa skulde der dog times os endnu en større Lykke, da vi de 2 sidste Skoleaar fik Vilhelm Andersen til Lærer i Dansk, efter at vi havde haft ham i Latin de første 4 Aar; han kunde faa Madvigs Grammatik til at gaa i os, jeg vil ikke sige som Smørrebrød, men saadan, at den virkelig gik ind i os og ikke ud igen, men blev et udmærket Grundlag — ikke blot for de gamle klassiske Sprog, men for hele vor sproglige Uddannelse; vi fik grammatikalsk Begreb, som ofte savnes hos moderne Skoleungdom. Og nu fik vi altsaa Vilhelm Andersen til Lærer i Dansk, og det blev vel nok Festtimer — ikke mindst naar vi fik Lov at lukke Læsebogen, og han lukkede den danske Litteratur op for os fra Holberg til Øhlenschläger og Poul Martin Møller — ikke saa meget ved Foredrag

om Digterne som ved Oplæsning og Tolkning af deres Værker. Paa lignende Maade lukkede Comtesse Moltke Bibelen op for os ved sin levende Genfortælling af Bibelhistorien, saa de Skikkelser, hun skildrede for os, staaer levende for mig den Dag i Dag.

„Hvem der kunde tale saadan med sine Konfirmander,“ sagde Fader en Dag, da han havde hørt Comtessen fortælle Bibelhistorie. Der var ikke Tale om at terpe Skriftsteder eller Salmevers ind i os i vor Skole, men hvad Misbrug af Skriftsteder i Retning af aandløst Remseri kan føre til, fik jeg en gavnlig Lektion i et af mine sidste Skoleaar, men det skal Skolen altsaa ikke have Skyld for. Vi fik Besøg hjemme af en Præst fra Landet, en af Fars Ungdomsvenner: Christian Leth (Fader til nylig afdøde Theodor Leth, Præst i Søborggaard Sogn). Han fortalte i min Nærværelse om et tidligere Besøg, han havde aflagt os for nogle Aar siden, da min Bror og jeg var smaa Skoledrenge, antagelig i 10—12 Aars Alderen. Far vilde præsentere sine Drenge for sin Ungdomsven, og da de nærmede sig Spisestuen, var de ikke i Tvivl om, at det var der, de opholdt sig, for der var et infernalsk Spektakel derinde; da Far aabnede Døren, saa de den store Bror forfølge den lille rundt omkring Spisebordet, alt imens han dunkede ham i Ho'det med Lærebogen og remsede op: „Elsker eders Fjender, velsigner dem, som eder forbande“ o. s. v. — Jeg blev vel nok baade rød og bleg ved at høre den Historie, og den har paavirket mig paa to Maader: dels i Retning af Afsmag for Lærebogen — i Barnets Haand; jeg har altid ved Konfirmandundervisning brugt Luthers lille Katekismus som Grundlag — dels saadan, at de Ord af Bjergprædikenen er bleven prentet ind ikke blot i min Hukommelse, men i mit Sind, saa jeg aldrig har kunnet glemme dem. — Et andet Bibelord kom til mig gennem en Skolekammerat, som blev kaldt tidlig bort. Vi var 16 Aar gamle og skulde op til „første

Del af Artium“, som det hed dengang; men han blev alvorlig syg — efter den skriftlige Prøve og skulde have Sygeeksamen, og det fik han — i en anden og dybere Forstand, end vi havde tænkt. Hans Fader var Læge og troede, at det var Blindtarmen, det var galt med, men det viste sig at være Svamp i Mave, som han havde faaet under et Ferieophold paa Bogø, et af de faa Steder her i Landet, hvor den Svamp findes i Byggen; han havde — ligesom Jesus og hans Disciple — plukket Aks og spist Kernerne og saaledes faaet Svampen ind i sig, og den havde bredt sig og ødelagt hans Mave og Tarme, saa Sygdommen var ganske haabløs. Hver Søndag, naar jeg havde været i Kirke hos min Far om Formiddagen, gik jeg ud paa Kommnehospitalet om Eftermiddagen, det var som at komme i Kirke een Gang til; der kom saa mange Spørgsmaal og Tanker til mig: „Hvorfor skulde han, den gode Kammerat, den raske Dreng, ligge her og pines til Døde, mens vi andre kunde springe raske omkring?“ Og for det andet: „Sæt det nu var dig, hvordan kunde du ta' det?“ Endelig: „Hvor kan han tage det saa stille? Aldrig hører man en Klage“ — og saa fik jeg Svar paa mine Spørgsmaal ad en Vej, jeg ikke havde tænkt mig. Min Far, som havde konfirmeret Tager, kom og saa til ham; og saa en Dag, da han kom hjem fra Hospitalet, fortalte han mig følgende: Tager havde haft Besøg af den unge Hospitalspræst, og da han saa, hvor frimodig han bar sine Lidelser, sagde han: „Nu skal jeg ind paa den store Sygestue, hvor der ligger saa mange syge, og jeg vilde saa gerne have et rigtig godt Ord til dem, kan du ikke hjælpe mig?“ Efter at have betænkt sig lidt, svarede han: „De kan sige til dem: „Frygt ikke, tro kun!“ Det har min Præst sagt til mig, og det ligger jeg og tænker paa, naar jeg har det rigtig ondt, og det hjælper mig saa godt.“ — En halv Times Tid efter kom Præsten igen og sagde med Taarer i Øjnene: „Du skal rigtig have Tak for det gode Ord, du gav mig, for der skete noget i Dag, som ikke

er hændt mig før: Der var en af de syge, som kaldte mig hen til sig og sagde mig saa pænt Tak for det, jeg havde sagt, det var lige, hvad han trængte til!“ Da saa Tage fik Besøg af sin Præst, kan vi nok forstaa, han var glad for at kunne fortælle

Min Kammerat Tage.

ham, hvordan han havde faaet Lov til at hjælpe andre med den Hjælp, han selv har faaet, og gennem min Far fik han ogsaa Lov til at hjælpe mig, og jeg har siden faaet Lov til at hjælpe andre med de Ord: „Frygt ikke, tro kun!“, som er som den røde Traad, der gaar gennem hele Bibelen. Da Tage var død, skrev hans Far, som ellers gik for at være Fritænkter, til min Far: „En skønnere Død end Tage fik, kunde ingen ønske sig.“ — Da jeg i Efteraaret 1918 kom til Sorø for at tiltræde Lyngge-Broby Sog-

nekald, traf jeg der en gammel Præst, som jeg fortalte Tages Historie; og det morede mig at iagttage hans Minespil, mens jeg fortalte: Til at begynde med ret uforstaaende, men efterhaanden klarede hans Ansigt op, og han udbrød: „Det er rigtigt nok, for det var mig, som var den unge Præst.“ Friis hed han, han lever, saa vidt jeg ved, stadig i Sorø, og hans Navn er kendt og elsket paa Egnen, især i Munkebjergby-Bromme Sogne, hvor han var Præst i mange Aar.

En anden Oplevelse fra de sidste Skoleaar maa jeg fortælle her, da den ogsaa fik Betydning for min aandelige Udvikling: Jeg havde læst mig træt og trængte til at komme paa Landet; jeg blev saa sendt over til min gamle Bedstefader i Dreslette, som stod for os som vor Barndoms Paradis. Han

havde sit „Aldershvile“ lige opad Præstegaarden, saaledes at Haverne gik over i hinanden, og der fik jeg Lov til at gaa opad Bedstefader en 14 Dages Tid, og den lille Ferie fik sin store Betydning ikke alene for mit trætte Ho'de, men ogsaa for mit Hjertes barnlige Tro. Om Morgenen, naar vi mødtes ved Kaffeboardet, kunde jeg spørge ham, hvordan han havde sovet i Nat. „Aa, du, det gik ikke saa godt, for jeg havde saadan en Uro i de gamle Ben; men ved Du, hvordan jeg saa faar Natten til at gaa?“ Og saa viste han mig sin Salmebog, hvor han med fast Haand havde opskrevet Numrene paa alle de Salmer, han havde lært udenad i sit lange Liv; „dem ligger jeg og siger frem for mig selv, naar jeg ikke kan sove, og saa gaar Natten saa godt for mig.“ Og saadan var han fra Morgen til Aften: Altid fuld af Bøn og Sang, trods Alderens Byrde ung og glad i Sind, saa han blev for mig — uden at jeg dengang gjorde mig det klart — et levende Vidnesbyrd om, at det, som jeg var oplært i hjemmefra, det, som jeg havde hørt og set: Fædrenes Tro, det holder helt op under de hvide Haar og holder Sindet ungt og frisk til at vidne, at Herren er god, han er min Klippe, hos ham er der ingen Svig (Salme 92, 15).

Naar jeg senere — i Studieaarene — kendte til at plages med Tvivl og vovede mig ind til Far med mine tvivlende Tanker og Spørgsmaal, saa blev det mig til Hjælp, at han aldeles ikke indlod sig i Diskussion med mig, men det var, som alle mine Tvivl prelled af mod hans klippefaste Tro. — Der var noget andet, som syntes at ængste ham mere, det var den Mulighed, at hans Børn kunde komme ud i Synd. „Din Mor, hun passer paa sine Kyllinger,“ sagde en ung Mand, som kom paa Frierfødde i St. Jakobs Præstebolig, og det passede godt nok baade paa Far og Mor, men det passede ikke altid os Børn, efterhaanden som vi voksede til og gerne vilde ud at prøve Vingerne. Mor var morgenfrisk, men aftentræt, gik

helst tidlig til Ro, men Far var Aftenmand, hans Lampe slukkedes sjældnen før halvtolv, og var nogen af os ude at more os, vidste vi, at Fader sad oppe og ventede os; han vilde se os, før han gik til Ro; det fandt vi lidt urimeligt og uforforstaaeligt — indtil der skete noget uventet: Far fik Besøg i sin Træffetid af en ung Politibetjent, som havde Nattevagt i en af de Gader, som var berygtede for Nattesjov m. m. Der havde han noteret en ung Student, som raabte: „Jeg hedder Christian Krag, og min Søster hedder Margrethe.“ De Navne kendte den unge Betjent, som var fra mit Fødesogn Vildbjerg, og de skurrede i hans Ører; derfor gik han ud til min Far og spurgte ham, om han vidste, hvor hans Søn Christian havde været den Nat, og det vidste Far; men det, som gjorde mest Indtryk paa mig, var den Ængstelse, som jeg kunde se, var kommen over Far ved Tanken om, at det *kunde* have været mig.

Hver Morgen samlede Far og Mor os i Dagligstuen til Morgensang. Vi fik Lov at blive hjemme, til vi var voksne; men da den Tid kom, hvor vi skulde hjemmefra — ud at prøve Livet paa egen Haand — valgte Mor gerne Salme 618, som i særlig Forstand er Hjemmets Salme, hvor det bl. a. hedder:

Under dine Vingers Skygge,
 som i Barndomshjemmet trygge,
 vandre vi, trods Storm og Slud;
 fries vi end ej for Fare,
 dog for Mørkets Magt og Snare
 du bevarer os, vor Gud!

En Morgen i 1893 kom Vilhelm Andersen ind i Klassen (5. Latinklasse) med „Politiken“ i Lommen og sagde: „Har I hørt, hvordan Pastor Moe har tordnet de stakkels Harboørefiskere, som omkom i Uvejret, ned i det hede Helvede? Nu

Pastorinde Krag med sine Børn.

har Sofus Schandorph skrevet en Prædiken i „Politiken“: „Gud er Kærlighed“. Dagen efter kom Pastor Moes Prædiken i „Berlingske“ efter Talerens Manuskript; jeg var snart klar over, at der var mere Kristendom i Moes Prædiken end i Schandorph og mindre „Svovl“, end man kunde vente efter Pressens Referater. Uheldigvis viste det sig, at den Udtalelse, som havde voldt mest Forargelse, var ikke kommen med i Manuskriptet, hvad der jo kan siges at være et hædeligt Uheld, som burde være undgaaet; men Dønningerne fra Harboørestormen mærkedes over hele Landet og rørte ogsaa op i vore unge Sind.

Da jeg var bleven Student i 1894, kom Far en Dag og fortalte mig, at han havde faaet Brev fra Dr. Thierry paa

Anholt, som havde en Søn, der var blevet Student fra Viborg Skole, og naar han nu kom til København som Student, ønskede Faderen, at han skulde komme hos os. „Der kan du nok faa dig en god Ven,“ sagde Far. Jeg sagde ingenting, men tænkte mit: „Jeg skulde nok selv vælge mine Venner.“ Og saa gik det saadan, at han blev min Ven for Livet, den eneste Studenterkammerat, som jeg har haft stadig Forbindelse med gennem de 51 Aar, der er gaaet siden. Han virkede straks som en behagelig Overraskelse, tilsyneladende mere paavirket af Viborg Skole end af Hjemmet paa Anholt. Han var Skolekammerat med Johannes V. Jensen og stærkt betaget af ham, han var begejstret for Georg Brandes og glædede sig til at høre hans Forelæsninger, han var dejlig ung i sin Kritik og Opposition mod det bestaaende Samfund, og da han en skønne Dag spurgte mig med sin melodiske Stemme: „Kender du det at have Sorg af sine Forældre?“ saa vidste jeg ganske vist ikke rigtig, hvad jeg skulde svare, men vi fandt hinanden i vor ungdommelige Trang til Selvstændighed. Han boede hos sin Farbror paa Emdrupgaard, saa det faldt ganske af sig selv, at vi kom til at følges ad fra Universitetet hjemfter. Det var en lang Vej, og særlig interesseret i det theologiske Studium var han ikke, men han mødte til Eksaminatorierne og skrev sit fulde Navn paa Listen: James Gaston Augustin Ejner Rudolph Vilhelm Chlodvig Thierry.

En skønne Dag mødte vi Harboøre i Skikkelse af 2 Fiskere; de saa ud, som de kom lige fra Havet i deres store Søstøvler med Sydvest over det røde Haar og Skæg; vi var lige ud for Kommunehospitalet, da de stiledede hen imod os og spurgte, om vi ikke kunde sige dem, hvor der boede en Mand, som hed Plum. Ja, dem var der jo flere af, men maa-ske vi kunde finde ham i en Vejviser. „Ja, det skulde være en hellig Mand.“ „Ja, det staar der jo ikke noget om i Vejviseren, men saa tror jeg nok, vi kan hjælpe Dem at finde

ham, De kan bare følge med os.“ Det næste Spørgsmaal lød: „Er I Guds Børn?“ Ja, det haabede vi da. Og da de saa hørte, at jeg var Søn af Pastor Krag ved Jakobskirken, og min Kammerat var Søn af den hellige Doktor paa Anholt, saa tror jeg nok, de syntes, at Herrens Vej med dem var underlig. Den hellige Plum var jo den bekendte Grosserer Torvald Plum, der boede paa Nøjsomhedsvej skraas overfor Jakobskirken. Næste Dag kom de paa Visit i Præsteboligen. Nu havde Far det nok saadan, at naar han talte med de hellige, vilde han helst tale om denne Verdens Ting, men naar han talte med denne Verdens Børn, vilde han helst føre Samtalen ind paa de Ting, som hører til Guds Rige. Dengang var der Krig paa Balkan, det urolige Hjørne af Europa, og Far ledede Samtalen ind paa det Emne, som han selv var optaget af; men den Streng klang absolut ikke igen hos Harboørefolkene; de lod, som om de ikke kendte noget til det hele. „Læser I ikke Aviser?“ „Nej!“ „Interesserer det jer ikke?“ „Jo, det interesserer os for møj, og derfor la'r vi det være.“

Den følgende Søndag var de i Kirke hos min Far, de vilde ha' været ind til Garnisonskirken at høre Pastor Sørensen, men Plum fik dem over i Jakobskirken med det Resultat, at de, da de gik fra Kirke, sagde til hinanden: „Det ka' være, vi ska' te aa ha' en anden Mening om den Mand.“

*

Var Far Missionsmand? Ja, derom kan der ikke være Tvivl. Han var klar over, at i en Folkekirke maa Kirken drive Mission i Folket for at lære alle de døbte at holde alt, hvad Jesus har befalet os; derfor var han med til at rejse Missionshuset „Bethesda“, hvor hans Billede hænger i Bestyrelsesværelset Side om Side med Pastor Frimodt fra Johanneskirken, hvor Far begyndte sin Præstetjeneste, og Frimodt blev hans Forbillede og Vejleder.

Familien i St. Jacobskirkens Præstebolig.

Vilhelm Beck havde Far ikke saa meget med at gøre, men han omtalte ham som Danmarks dygtigste Præst, fordi han havde faaet hele Danmark til sit Sogn fra Skagen til Gedser. Far var Sognepræst — ikke Rejsepræst — med Liv og Sjæl saadan, at han følte sit Ansvar som Sjælesørger for hvert Hjem og hver Sjæl i Sognet. De Ord fra Ezekiel 3, 17—18, som stod prentet med Guld paa en Marmortavle indsat i Muren ved Indgangen til Jakobskirkenes Præstebolig, var som talt ind i hans Hjerter, saa hans Forkyndelse og hele hans Præstetjeneste var præget deraf: „Du Menneskesøn, jeg har sat dig til Vægter paa Zion, og du skal høre Ord af min Mund og advare dem paa mine Vegne. Naar jeg siger til den ugudelige: „Du skal visselig dø!“ og du ikke advarer ham eller for at frelse hans Liv taler til ham om at omvende sig fra sin gudløse Vej, saa skal han dø for sin Misgerning, men hans Blod vil jeg kræve af din Haand.“

Til Tider kunde han sukke under Ansvarets Byrde som Sognepræst i Jakobs Sogn, som i Løbet af de ca. 25 Aar (1878—1903) voksede fra 12,000 Mennesker til ca. 48,000. „Derovre i Vildbjerg m. m. kendte jeg hver Gaard og hvert Hus i Sognet og vidste, hvordan de havde det baade i timeilig og aandelig Henseende, og her staar jeg overfor de høje Kaserne, som rummer Tusinder af Mennesker, som ikke kender højre fra venstre — aandelig talt.“

Endskønt han stadig længtes tilbage til Landlivet og Præstegerningen der, saa han det som sin Mission at faa det store Sogn delt og faa bygget Kirker og ansat Præster, saa Præstetjenesten kunde blive nogenlunde overkommelig. Derfor var det ham saa stor en Glæde, da Menighedsraadet i Anledning af Sognepræstens Sølvbryllup kom med en Pengegave paa 43,000 Kr. indsamlet i Menigheden til en ny Kirke paa Strandvejen; og Byggefondet voksede saa hurtigt, at Sionskirken kunde indvies 2 Aar efter, bygget af Arkitekt Koch og smyk-

ket indvendig af den unge Maler Johannes Kragh saaledes, at Sionskirken fik den mest gennemførte Dekoration af sin Tids Kirker. Der mangler blot et Alterbillede, som passer ind i Helheden, men det kommer maaske til Kirkens 50 Aars Jubilæum i 1946. Taarnet, som manglede ved Indvielsen, er jo forlængst kommet til.

Og da Begyndelsen først var gjort med Sionskirken, kom der snart Gang i Kirkesagen paa Østerbro: Esajaskirken i to Tempi: Krypten indviet 1903, Kirken 1912, Frihavnskirken 1905, alt planlagt og sikret i Fars Tid saadan, at han kunde rejse fra Jakobskirken i 1903 med Bevidstheden om, at Kirkesagen paa Østerbro var foreløbig sikret.

Fra anden Side var der arbejdet for at faa rejst en Pavillon ved Sortedamssøen; men det lykkedes ikke og er endnu ikke sket. Som et Minde om Spændingen mellem Kirke- og Pavillonsagen kan jeg anføre et Revuers fra de Dage:

„Østerbros Moral til nylig
var, hvad Franskmand kalder bon
indtil nogen fandt paa en afskyelig
Idé med en Pavillon.
Fy! en Pavillon paa Østerbro
Hvad bær' den i sit Skød:
Her er Rum til onde Lyster
saasom The og Smørrebrød —
Nej! be' pænt om en fiks lille, hyggelig
Kirke — saa maaske du faar to.“

*

Da Far rejste til Søborg-Gilleleje, sagde Pastor Monrad, Marmorkirken: „Jeg begriber dog ikke Pastor Krag; at flytte fra den fyldte Jakobskirke ud at præke for 8 døde i Søborg,“ og saadan tænkte nok mange; men Fader kom ikke

I stille Timer.

til at præke for tomme Bænke, der kom Liv i de døde Ben. Der rejste sig en vældig Modstand, men Modstand er ogsaa et Livstegn. Til at begynde med saa det ud, som om den nye

Præst og „Bornholmerne“ (Luthersk Mission) skulde finde hinanden; de begyndte at komme i Kirke hos ham, og han holdt Møder sammen med dem; det gik min Far med „Bornholmerne“, som det siden gik mig med „den frie Mission“ (Det danske Missionsforbund) i Midtjylland: „Naar der kom Liv og Røre i de døde Vande, var de med, og det saa ud, som om det skilte skulde føje sig sammen — indtil „Hyrderne“ kom, og „Faarene“ fik Ørerne tudet fulde af Mistænksomhed mod Folkekirken og dens Præster, saa holdt de sig for sig selv. Jeg var selv kun i Søborg paa korte Besøg, men min Fars Eftermand har fortalt mig om, hvor dybe Spor hans Virksomhed i Søborg-Gilleleje har sat indtil vore Dage. Særlig kønt var det at se de unge flokkes om de gamle Præstefolk. Jeg mindes saaledes en Grundlovsdag, hvor et langt Vogntog af unge kørte til det store, aarlige Ungdomsmøde i Hillerød. Paa mit Spørgsmaal, hvordan saa mange unge kunde faa fri hele Dagen, blev der svaret: „Det har de betinget sig, da de blev fæstet første Maj.“

*

Som det fremgaar af det foregaaende, var Far Missionsmand, men ikke Partimand. Den Fane, som Vilhelm Beck holdt fast ved til det sidste: „Indre Mission er ikke et Parti, men et Arbejde for Guds Rige indenfor den danske Folkekirke“, den kæmpede P. Krag ogsaa under Sandheden tro i Kærlighed. Ved et af de store Bethesdamøder, hvis Formaal jo netop var at samle Folk af forskellig kirkelig Retning til broderlig Forhandling, har jeg hørt Far sige: „Jeg har været kaldt „en vantro Præst“ i „Indre Missions Tidende“ og været broderlig behandlet i „Dansk Kirketidende“.“ — Nej, Far var ikke Partimand, men Alliancemand!

Da Evangelisk Alliance holdt sit første store Fællesmøde i København 1884, var Far med blandt Indbyderne, mens Præ-

steskabet i København ellers i det hele og store holdt sig fornemt tilbage. At Sjællands Biskop eller det theologiske Fakultet skulde deltage i et saa blandet Selskab, var vistnok utænkeligt — den Gang! Nu er det jo helt anderledes. Men Far og Mor var altsaa med til Møderne i Bethesda, og om Aftenen havde vi aabent Hus i Jakobs Præstebolig, og endskønt jeg kun var en lille Dreng, gemmer jeg i min Erindring et lyst Minde om de gode Engle, der besøgte os og saa mildt og venligt til os Børn; særlig mindes jeg Professor Godet fra Neufcatel, som sendte Julekort til os; jeg fik et Billede af en oplyst Kirke med Hilsen „de ton vieil ami F. Godet“. Jeg har vel fortalt ham, at jeg vilde være Præst; og da jeg blev Student og begyndte at studere Theologi, blev Godets Kommentarer og andre bibelske Studier min kæreste Læsning; de var brede i Form, men ikke tunge eller drøje at komme igennem, for de var fulde af Aand og Liv.

*

Jeg vidste tidlig, hvad jeg vilde være. Far sagde: „Du duer ikke til andet end at blive Præst, og det duer du heller ikke til!“ Det var jo ikke særlig opmuntrende, men jeg blev ved mit og har aldrig fortrudt det, selv om jeg gennem Aarene er bleven bestyrket i, at Far havde Ret — i begge Dele. Vi fik engang i Skolen den Stil: „Hvad jeg vil være og hvorfor?“ Jeg benyttede Lejligheden til at gøre mig klart, hvorfor jeg vilde være Præst og havde den store Tilfredsstillelse, at min Dansklærer — Frk. Simesen — tog godt imod min Besvarelse. En anden Gang — hos Vilhelm Andersen — fik vi Lov til selv at vælge et gammelt dansk Ordsprog at skrive om. Jeg fandt et oldnordisk Ordsprog: „Meget ræd er han, som ej tør skælve“, og anvendte det paa ham, om hvem der staa skrevet i Hebræerbrevet 5, 7: „Han opsendte Bønner og Nødraab med Taarer til ham, der kunde frelse ham fra Døden

Sygeplejerske, jeg kan ønske mig, og min lille Dreng til Underholdning. Da han fik Besøg af Far og Mor, fortalte han dem om et dejligt Syn, han havde haft: „Jeg saa ind i Himlen og al dens Herlighed og hørte Englene synge; jeg er saa vis paa, at det skal ende med evig Tak, enten det gaar til den ene eller den anden Side.“

Da Far og Mor gik derfra, sagde de til hinanden: „Vi beholder ham ikke, han er paa Vej hjem.“

Den sidste Jul, han oplevede her, syntes vi, det var svært at blive rigtig glad, men han hjalp os over det. „Vi fik den dejligste Jul, nogen kunde ønske sig, men for os havde Julen ogsaa sin egen mørke Baggrund,“ skrev han til mig. Den eneste Gang, han var ved at tabe Modet, var, da han skulde flyttes hjemmefra hen paa Klinikken igen, for at Professoren — efter hans eget Ønske — kunde prøve endnu et Indgreb; men han genvandt snart sin Fatning. „Nu haaber vi, Professoren vil faa mere Held med sig denne Gang; men hvis det gaar anderledes, end vi tænker, saa maa du ikke sørge, for jeg gaar hjem;“ saadan lød hans Afskedsord til hans Hustru; og saa gik han hjem. „Det er ikke slemt at dø, naar man dør, som han døde,“ sagde hun. Og Far sagde til mig: „Ja, Christian, efter dette bliver vi enten ringere eller bedre Præster.“ — Et haardt Slag var det for os alle — og saa uforstaaeligt: Han stod jo lige ved Begyndelsen af sin Gerning og havde skrevet sin Doktordisputats. For Far og Mor var det Aar, da han laa mellem Liv og Død vel nok det sværeste af de 40 Aar, de havde levet sammen; deres Dage var da ogsaa talte; Mor døde Aaret efter. Hun havde ønsket at blive i Søborg Præstegaard til sin Død, og det fik hun Lov til; min Hustru og jeg naede lige at komme hjem og sige Farvel til hende, før vi skulde flytte fra vort første Hjem i Hornsherred (Skovkirken ved Jægerspris) til Bjerring-Mammen Sognekald i Viborg Stift. Mor bad os synge for hende: „Min Jesus, lad mit Hjerte faa“

(Nr. 232 i Salmebogen), en af de Salmer, hun ofte havde sunget med os til Morgensang, hvor det til Slut hedder: „Før saa mig arme Synder hjem med din Retfærdighed“; saadan havde Mor det paa det sidste: Alt hvad hun havde været for os og for andre Mennesker, det var hun sig ikke bevidst, men hvad hun havde forsømt at gøre, og hvad hun fortrød, hun havde gjort, det fandt hun Udfrielse fra i den Salme. Ikke længe efter fik vi Brev fra Far: „Nu er Mor oppe hos Musse — hun egnede sig ikke til at sidde hen som en Stakkel“. — Ved Jordefærden talte Far i Gilleleje Kirke over de Ord, som kom til at staa paa hendes Gravsten: „Hun var en Velsignelse“. og fortalte om, hvordan hun havde været til Velsignelse for ham som Hustru, for os Børn som Mor og som Præstekone for mange Mennesker, thi Præstegaard og Hjem var aabent for alle, der søgte Hjælp timeligt og aandeligt, og der var mange, som søgte Præsten, men ogsaa mange, som søgte Præstekonen og fik den Hjælp de søgte.

Mor blev godt 73 Aar gammel. Far overlevede hende i 2½ Aar. Han lejede en Villa paa Vilvordevej i Charlottenlund i Nærheden af min ældste Søster og Svoger, Niels Holsøe; den næstældste Søster, Dorthe, holdt Hus for ham og fulgte ham paa hans Rejser. Trods tiltagende Skrøbelighed besøgte han og Dorthe os hver Pinse i Bjerring Præstegaard. Første Gang sagde han: „Nu er Vildbjerg ledigt, det var skammeligt, du ikke søgte det.“

Den Krans til Mors Baare, som glædede Far mest, var fra gamle Venner i Vildbjerg.

Fars sidste Aar — efter Afskeden fra Mor og fra Præstetjenesten — var meget svære. En Dag, jeg besøgte ham paa Vilvordevej, pegede han paa Klædeskabet og sagde: „Der hænger min Præstekjole og græder.“ — Da vi kom til Bjerring og blev Medlemmer af et stort Konvent af Indre Missions Præstevänner i Randers og Omegn, spurgte de, hvor-

dan Far havde det, og da jeg fortalte dem lidt om det, sagde Pastor Geismar: „Hils ham dog og sig, at vi sidder her rundt omkring i Landet og takker Gud for ham.“ Den Hilsen var jeg glad for at kunne bringe ham.

Far havde ved Gavebrev skænket „Kragereden“ til min Søster Dorthe, den eneste ugifte af os 6 Søkende, for at hun skulde have sit Sommerhjem der og holde Hus for sine Søkende og vore Børn i Sommerferien. Den Gave, som Far her efterlod sig, har været til almindelig Gavn og Glæde. Den blev det minderige Samlingssted, som Far havde tiltænkt os. I de første Aar havde vi et Par ældre Bestyrerfolk, som med rørende Trofasthed og Nøjsomhed passede Gaarden saa godt, at den gav et smukt Overskud til Dækning af Familiens Sommerophold.

Frøken Dorthe Krag.

Jens Sørensen var selv født paa Gaarden, og naar han — til Tider — tænkte paa at takke af til Fordel for sin Søn, kom han snart paa andre Tanker: „Jeg tror nu ogsaa, Præsten bliver ked af det, naar der ikke kommer flere grønne Tøse fra Kragereden;“ de „grønne Tøse“ var Tusindkronesedler. Naa, der kom jo ogsaa vanskelige Tider for Landbruget, og nu er „Kragereden“ forlængst forpagtet ud, men Dorthe har under de skiftende Forhold holdt Traditionen i Ære og indbudt snart den ene Gren af Familien og snart den anden til at holde Ferie paa „Kragereden“; fra Norge, Jylland, Næstved kom vi — skiftevis — med Børn — og Børnebørn, og Dorthe var Krageredemor for os alle sammen. Lige uden-

for Gaarden ved den Vej, som fører ned til Stranden, staar en Udsigtsbænk, hvorfra man ser udover det bølgende Korn til Kattegat og Kullen. Bænken bærer følgende Indskrift: „I 25 gode Aar har Dorthe styret Hus og Gaard; thi fik til Jubilæumsskænk hun denne Krageredebænk“.

CHRISTIAN PETER SEIDELIN KRAG

1839 * 13. AUGUST * 1939

Nu ville vi os samle
de store med de smaa,
I unge med os gamle,
som vi det bedst forstaa.
Vor Tak med Tonen stige
og løse Hjertets Trang —
i lyse Himmerige
giv Genlyd nu vor Sang.

Et Sekel er nu rundet,
staar nu i Mindets Tegn,
men Hjemmet, det har grundet,
staar trygt bag Mindets Hegn.
Den Rigdom, som nu tælles,
er Frugt af mange Aar,
en Gave god og fælles
ud af en Præstegaard.

Blandt Fyens rige Agre,
saa trygt, den første laa,
der Dage gled saa fagre
ved sivomkranste Aa.
Dér Storken bygged' Rede,
og saa en skønne Dag
i Vuggen laa dernede
en lille „Peter Krag“.

Paa vindomsuste Hede
blandt Lyng og Lærkesang
den lune Kragerede
dig skjulte anden Gang.
Dér Ungen bygged' vid're
paa Præstehjemmets Bo,
i Reden Unger kvadre,
mens Krageparret lo.

Men laa den som en Klyne
 end lunt bag Lyng og Straa,
 saa kom den dog til Syne,
 blev kendt i hver en Vraa,
 saa dybt den Roden fæster,
 et Lys blev tændt i Vest.
 Halvhundred Aar derefter
 de husked' dér sin Præst.

Bag Byens høje Taarne
 sig Reden fjæler nu
 og Ungerne uvorne
 vil følge egen Hu,
 vil gerne strække Vingen
 og maale Kraft og Fang,
 med Luften fylde Bringen
 og prøve højt dens Klang.

Og Vingen kunde bære
 og Flugten, den blev lang
 langt bort fra Hjemmets Sfære
 fløj Unger Gang paa Gang.
 Dog bar de under Vingen
 fra Arnen med en Glød,
 et „Kra“ blev gemt i Bringen,
 som det i Hjemmet lød.

Men kraftigst dog det lyder
 fra Jakobs Prækestol,
 det skrækker og det fryder,
 det varmer som en Sol.
 Det kunde Sjæle vinde,
 vejlede mangt et Sind,
 faa Skyer til at svinde
 saa Lyset brød derind.

I Præstegaardens Stuer,
 der Freden fæster Bo.
 Madammer der som Fruer
 gaar ud og ind min Tro.
 Af Præstefruens Snille
 de høster gode Raad,
 er Spegegarnet ilde,
 hun reder dog sin Traad.

Men Krageparret trænge
 til Hvile og til Fred,
 paa Søborgsøens Enge
 til sidst de slaar sig ned.
 Dér i den gamle Kirke
 den djærve Kragerøst
 fandt sidste Gang sit Virke,
 saa mangan Sjæl til Trøst.

VÆKKELSEN I IKAST

I HALVFEMSERNE

AF RASMUS LUND, IKAST, I SAMARBEJDE MED
JENS LUND, OMØ

Ikast omkring 1890.

Selv om Vækkelsen og det aandelige Røre var naaet til Hammerum Herred allerede i 1840erne, varede det dog noget, før det kom til Ikast. Derimod kom Vækkelsen ret hurtigt til Bording, hvor flere og flere sluttede sig til den. I 1859 fik Bording en ny Præst, *Adam Bülow*. Han havde tidligere været Kapellan i Assens, men længtes efter at komme et Sted hen, hvor der var mere aandeligt Liv, og det fandt han i Bording. De troende glædede sig ogsaa. Nu fik de en saadan Præst, som de havde bedt om. Og hans Gerning bar Frugt. Det aandelige Liv blomstrede frem. Og Tilstrømningen til Bording Kirke var stor. Ogsaa fra Nabosognene kom der mange til Bording Kirke. I 1868 blev Pastor Bülow forflyttet, men hans Eftermand, Pastor *Blume*, som var gift med Bülows Søster, førte Gerningen videre. Ogsaa han blev til stor Velsignelse. Og Tilstrømningen til Bording Kirke blev endnu større end i Bülows Tid. Ogsaa fra Ikast var der nogle, som gik eller kørte til Bording Kirke for at høre Pastor Blume, men det var dog særlig Folk fra den sydlige Del af Sognet, Isenvad, som havde Forbindelse med Bording, og en Del, især unge, løste Sognebaand til Pastor Blume.

Der var ikke mange troende Familier i Ikast paa den Tid.

I Isenvad var der dog saa mange, at de fik bygget et lille Missionshus, hvor de kunde samles. I Ikast samledes 3—4 Familier skiftevis i Hjemmene til Samtalemøder. De holdt Møde hver 14. Dag med Sang, Oplæsning af et Bibelord, Samtale om Ordet og Bøn. Og de var glade for disse Møder. Jeg husker, at der kom en ung Smed, Mikael Andersen hed han, han kom fra Isenvad og holdt Møde i et bestemt Hjem i Ikast en Gang imellem. Det var gode Aftener. Efterhaanden blev Stuerne fyldt af Mennesker. Hvor bad han dog inderligt til Gud om Helligaandens Nærværelse. Det, han sagde, kom fra Hjertet, det kunde man mærke. Jeg var saa glad for at være med disse Aftener, skønt jeg var meget ung. Jeg husker, han sagde en Aften, at han vilde i Himlen, hvad det saa skulde koste. Jeg glemmer det aldrig. Men jeg tænkte: „Kan det gaa an at sige saadan?“ Han blev senere antaget som Indremissionær og har virket forskellige Steder. Disse Forsamlinger var til stor Opbyggelse og Velsignelse. — Naar jeg tænker paa det Liv, der levedes i Ikast paa den Tid, saa kan jeg ikke finde noget bedre Udtryk for det end det, der staar i Apostlenes Gerninger 17, 30: „Gud har baaret over med disse Vankundighedens Tider“. Helligdagene blev brugt som Arbejdsdage. Jeg hørte en Dag en Samtale mellem to Mænd. De stod og talte sammen om en Kone, som var missionsk. Hun vilde ikke køre Korn ind om Søndagen, selv om det var tørt, om Mandagen regnede det, og det blev ved nogle Dage, men om Søndagen var Kornet tørt igen. Andre kørte Korn ind ogsaa den Søndag, men hun vilde ikke. Saa blev Kornet vaadt en Gang til, og da det endelig den følgende Søndag var tørt igen, kørte hun det ind. Og da den ene af dem havde fortalt denne Historie, stod de og morede sig, og den anden sagde om Kornet, der blev kørt ind om Søndagen: „Ja, det wa da et te o la være.“ — Spiritus var billig dengang, og Følgen var, at der blev brugt meget af det. Og det satte sit Præg paa Tonen og Livet baade

Sognekirken i Ikaast.

blandt unge og ældre. Dengang kostede det noget at være sin Frelser bekendt. Og de troende blev overset og var ikke reg-

net for noget. — Ungdommen stod det ikke godt til med. Mange unge var udsvævende. Lørdag og Søndag Aften samledes de ved sidste Tog, undertiden var der saa mange paa Stationen, at Personalet ikke kunde komme frem. Og bag-efter gik unge af begge Køn rundt paa Vejene til langt ud paa Natten. Ofte kunde man i de sene Nattetimer høre Raab, Hvin og Latter, efterhaanden som de kom frem. Unggilder var der mange af, som Regel endte de med Dans. Det blev saa bestemt blandt de unge, at der en Gang om Maaneden skulde være Chokoladegilde med Musik og Bal, der blev ogsaa skænket Spiritus ved disse Gilder, og det førte megen Synd med sig. Vi, der var fra troende Hjem, maatte ikke komme med til disse Fester. Men naar vi selv havde fremmede, var det Skik, at vi fulgte dem paa Vej, og saa var det jo ikke altid, at vi gik lige hjem.

De unges Opførsel var til stor Sorg for de troende. Jeg ved, at de prøvede mange Ting for at holde os hjemme. For Eksempel talte vor Moder (Stedmoder) til os om det flere Dage i Forvejen, naar hun vidste, at der var saadan noget i Optræk, om vi dog ikke vilde blive hjemme den Aften, saa skulde vi faa Kage og Chokolade, alt det vi kunde spise og drikke. Paa den Tid fik vi hverken Kaffe eller Kage hver Dag, saa det var en Oplevelse for os, og det havde den Virkning, paa os, at vi tit blev hjemme. Jeg ved ogsaa, at der var andre, som fik Lov til at komme paa Udflugter og Rejser, naar de vilde blive borte fra den Slags Gilder, hvor Dans og Spiritus var det vigtigste paa Programmet. Vi unge forstod det ikke dengang, men siden gik det op for os, hvor klogt Far og Mor bar sig ad. Og naar vi saa, hvor meget de vilde ofre, og naar vi mærkede deres Glæde over, at vi adlød dem og fulgte deres Raad, saa var det ikke let for os at sige Nej næste Gang. Allerede mens vi gik i Skole, lærte vi at danse. Vi øvede os, naar vi havde Frikvarter. Der var ogsaa en Del,

der lærte det hjemme i deres Hjem, saa efterhaanden blev der mange gode Dansere. Jeg tror, det var noget af det sværeste for mange unge at slippe, og nogle mente, at de godt kunde danse uden at synde. — Da vi var smaa, kunde Far og Mor sige os, hvad vi maatte, og hvad vi skulde, men da vi blev større, saa tror jeg, det var klogt af dem, at de forhandlede med os, naar der var noget, vi gerne vilde, og gav os noget, som kunde opveje maaske vore syndige Ønsker, derved vandt de vor Tillid og vor Fortrolighed. — Noget af det første, jeg kan huske, gaar helt tilbage til den Tid, da jeg var 4—5 Aar, da sad vi Børn tit rundt om Moder, og hun lærte os at synge smaa Sange af „Lærer Jensens Sangbog“, som vi kaldte den. Vi sang: „Barndomsdage, o, de er saa skønne“ og „Kom, I kære, kom at skue Frelseren paa Golgatha“. Vi sang ogsaa „Vil du med til Himmelen til Fredens Hjem?“ og den lille smukke Aftensang: „Nu folder jeg Haand og Tanke“. Og naar vi sad der rundt om Moder, saa skete det saa ofte, at hun fortalte os om Himlen. Moder døde i 30 Aars Alderen. Jeg var dengang kun otte Aar. I min Barndom var der en Sypige, *Anna Landrock*, som holdt Søndagsskole for os to Gange om Maaneden i sit Hjem. Vi sad en lille Flok Børn omkring et Bord, og hvor kunde Anna Landrock fange vor Opmærksomhed og gøre Jesus herlig for os. Der gik nogen Tid, jeg husker ikke hvor længe, saa rejste hun til Amerika til sin Familie. Ved Afskeden gav hun os et lille Billede til Erindring. Jeg har mit endnu. Hun har skrevet paa det: „Lad Guds Ord være en Lygte for din Fod, et Lys paa din Vej“.

Derefter var der nogle ældre Mænd, som en Gang imellem samlede os Børn til Søndagsskole omkring i Hjemmene. Jeg husker *Just Thomsen*, hvor kunde han med sit milde Sind og sit Smil fange vor Opmærksomhed og faa os med, lukke Guds Ord op for os, saa det blev levende for os. Siden

var der nogle unge Piger, som fortsatte Søndagsskolen sammen med *Julius Hviid*.

Da jeg var 12—13 Aar, blev der startet en Sangforening, hvor jeg ogsaa kom med. Lærer Faurholdt fra Vester Isen Skole var Leder. Og der var god Tilslutning. Vi sang en Del Fædrelandssange, men ogsaa en Del mindre pæne Sange paa lette Melodier. Saa vore Forældre begyndte at tale om det: „Skal det være den Slags Sange, saa kommer vore unge ikke med.“ Jeg tror, der gik 2—3 Aar, saa blev Lærer Faurholdt forlovet, og en Tid efter forflyt-

Chr. Nielsen og Hustru.

tet, og saa hørte Sangen op. Lærer Faurholdt blev siden et lykkeligt Guds Barn.

I 1893 kom der en Familie fra Vendsyssel til Ikast. Det var *Christen Nielsen*, hans Hustru *Andrea* og deres Søn *Niels*, en Plejedatter, som hed *Grethe*, en *Karl* ved Navn *Peder* og en Pige, som hed *Marie*. — *Christen Nielsen* var født i *Dronninglund* i *Vendsyssel* den 18. August 1850. Hans Barndom kender jeg ikke. Men som ung var han meget udsvævende. Han var meget musikalsk og spillede til *Dans* vidt og bredt omkring. Der var nogle rare *Mennesker*, som talte til ham om hans daarlige *Færd* blandt de unge, en af dem var *Andrea*, som senere blev hans Hustru. Hun vilde have ham med paa *Himmelvejen*. Og *Christen Nielsen* vidste godt, at der var noget galt i hans *Liv*, og at hans *Færd* ikke var, som den skulde være, fordi hans *Liv* havde en forkert *Retning*. Derfor fik han det saadan, naar han *Søndag Morgen* var paa

Hjemvejen med sin Violin under Armen. at han ikke turde møde Folk, der gik i Kirke, ja, han kunde endogsaa gaa store Omveje for ikke at møde Mennesker, der skulde i Kirke. Han vilde helst være ene med sin daarlige Samvittighed. Han mærkede tit Guds Kald, men han løb fra Gud. Saadan har han selv senere fortalt det. Paa denne Maade levede han i lang Tid. Guds Langmodighed er stor, men Christen Nielsen vilde ikke ydmyge sig og tage imod Frelsen. Saa maatte Gud tage haardt paa ham. En Dag var han igen paa Farten; og mens han gik paa Landevejen, blev han indhentet af en Vogn. Han sprang op paa den og vilde køre med et Stykke Vej, men Hestene løb løbsk, og Christen Nielsen fik det ene Ben kvæstet. Nu kunde han ikke løbe fra Gud, det følte han. Han vidste jo godt, hvorfor det skulde ske. Dette Ulykkestilfælde blev Redskab til hans Omvendelse. Han havde hidtil gaaet Vejen bort fra Gud, men nu gjorde han omkring og gik Himmelvejen sammen med de hellige.

Hans Ben kom sig, men han kom til at halte lidt alle sine Dage (ligesom Jakob 1. Mos. 32). Han blev gift med Andrea, og de kom til at bo i Ulsted i Vendsyssel, hvor de havde en lille Ejendom. Der boede de i nogle Aar, flyttede saa til en større Gaard, en Møllegaard, som laa Nabo til. Senere byttede de med en Svoger og fik Gaarden Frisenborg i Ikast. Jesus sagde: „Følg mig“, og han forlod alt og fulgte Kaldet. Det var Guds Førelse. Gud havde en Gerning, som Chr. Nielsen skulde udføre, og han var villig og lydig.

Det var i September 1893, at de kom til Ikast, og det mærkedes med det samme, hvor de havde deres Plads. Med dem kom der en Fornylse iblandt de troende. Christen Nielsen indbød til Møde paa Frisenborg, hvor man samledes i en stor Stue. Og Christen Nielsen havde altid noget at sige; han var fuld af Liv og Aand. De troende talte om det, hver Gang de havde været til Møde: „Hvor havde vi det rart i Aften.“ Der

blev ogsaa Liv i Karlemøderne, hvor Christen Nielsen næsten altid var med. Men ogsaa ved Pigemøderne kom der en Fornylse, og mange flere kom med til Møderne. Disse Møder var rundt i Hjemmene, og det gik efterhaanden saadan, at Stuerne blev fyldt af Mennesker.

Christen Nielsen tog sig ogsaa af Søndagsskolen, den blev fra nu af holdt paa Frisenborg.

Christen Nielsen kunde tale baade med unge og gamle. Han havde altid et Ord at sige. Og han havde en forunderlig Evne til i Samtalens Løb at komme ind paa aandelige Spørgsmaal. Han kunde tale saa jævnt og lige til om de højeste Ting, saa Folk ikke kunde komme uden om det. Der kom en Dag en Mand paa Besøg hos Christen Nielsen paa Frisenborg. Manden blev vist rundt paa Gaarden, han saa Besætningen, Markerne og det hele. Og da de bagefter kom ind i Stuen, lagde Christen Nielsen sin Haand paa Mandens Skulder, og saa sagde han: „Nu har du set Besætningen og alt det, vi har, nu vilde jeg ogsaa gerne vise dig Jesus.“ „Det Smil og de Øjne, jeg mødte der, glemmer jeg aldrig,“ sagde Manden senere. Og der var mange baade unge og ældre, der oplevede det samme. Christen Nielsen sagde engang, at han kunde ikke lade være med at tale med Folk om aandelige Spørgsmaal og sige til dem, at de skulde omvende sig. „Hvis jeg nu ser en Mand paa Vej mod Herning, men ved, at han skal til Silkeborg, saa maatte jeg da være en underlig en, hvis jeg ikke gik hen og sagde det til ham.“ Saa naturligt og lige til kunde han tale om dette at vidne om sin Herre og Mester.

Og Arbejdet begyndte at bære Frugt. Det var tydeligt, at der var noget i Gære. Det aandelige Røre, som allerede en Del Aar i Forvejen var naaet til andre Sogne i Hammerum Herred, var nu ogsaa ved at komme til Ikast. Men det var ikke først og fremmest Præsterne, som var Redskab til denne aandelige Fornylse. Ofte kan man endogsaa sige — tvært-

imod. Pastor Bülow skriver i „Hjemliv og Trosliv“ IV Side 29: „Til Præstestændens Skam maa det siges, at det saa godt som udelukkende var Lægfolk, der gjorde Arbejdet, ja, endog under arrig Modstand fra Præsternes Side.“ Heller ikke i Ikast var det Præsterne, som gik foran i disse Aar. Biskop Gøtzsche skriver i sin Bog „Livsrørelser“ om Pastor *Blicher*, som var Præst i Ikast fra 1855—1869, at man sagde om ham, at han var „god o æ Stol“, men hans Liv viste ikke Mennesker til Gud. Og naar de vakte gerne vilde til Alters, lagde han dem ofte Hindringer i Vejen, hvis det ikke var de sædvanlige Altergangstider paa Aaret. Og hans Eftermand, Pastor *Klein*, som var Sognepræst i Ikast fra 1869 til 1897, var ogsaa en Modstander af, at man gik til Alters uden for de sædvanlige Altergangstider. Pastor Klein sagde om Nadveren, at det var et Sted, hvor han ikke turde komme ret tit.

Pastor Brostrøm med Familie.

Han var i Grunden en rar gammel Præst, og maaske har Alderdom og Svaghed gjort sit til, at han ikke støttede Vækelsen, da den endelig kom. Han døde den 29. Oktober 1897 og blev begravet paa Ikast Kirkegaard. Paa hans Gravsten staar der, at han blev kaldet af Herren til Præst i Ikast. Men allerede i Sommeren 1894 havde Pastor Klein paa Grund af Alder og Svaghed faaet Kapellan. Og Kapellanen var den unge

Pastor *Aksel Brostrøm* fra Viborg. Det fik stor Betydning, at den Mand kom til Ikast netop paa den Tid. Det fik Betydning for Pastor Brostrøm selv, og det fik afgørende Betydning for det aandelige Livs Gennembrud i Ikast Sogn.

Brostrøm og Christen Nielsen kom nu til at arbejde sammen, og Christen Nielsen kunde som den ældre og mere erfarne ofte være den unge Præst til stor Hjælp. Og der er ingen Tvivl om, at Pastor Brostrøm har taget med sig fra Ikast ikke blot Minder om en velsignet Tid, men ogsaa mere. Naar en ung Præst kommer ud i et Sogn, hvor Kræfterne brydes, og hvor en stor Vækkelse bryder frem, da kommer det til at sætte Spor, som holder sig Livet igennem. Brostrøm og Christen Nielsen havde meget at tale med hinanden om. De gik sammen fra Frisenborg og til Ikast mange Gange. Og i deres Arbejde kom de til at udfylde hinanden saa godt. De var kaldet af Gud og udrustet af Gud og lod sig bruge af ham. Og det blev til stor Velsignelse for Ikast Sogn.

Christen Nielsen var — som nævnt — meget musikalsk, og da der blev rettet Henvendelse til ham om at oprette og lede en Sangforening, sagde han Ja med det samme. Der blev saa indbudt til Sangmøde paa Frisenborg, og der kom otte den første Aften. Christen Nielsen stod med Ryggen til Bordet. Han havde sin Violin i Haanden, og saa sagde han: „Nu er vi jo en pæn lille Klat, skal vi synge en lille Sang?“ Men førend vi begyndte Sangen, lagde han sin Violin paa Bordet, og saa sagde han: „Skal vi bede en lille Bøn sammen?“ Og saa bad han inderligt til Gud, om Gud ved sin Aand vilde være nær hos os, saa vor Sang maatte blive til Velsignelse og til Frelse. Den første Sang, vi indøvede firstemmigt, var fra *Harboøresangbogen*, og den hed „Kære Sjæl, som vild er faren, kom igen“. Ellers brugte vi *Hjemlandstoner*. Og vi lærte mange Sange:

„For din Dør staar en og banker, luk ham ind“; „Frikøbt

fra Loven, Frelse er funden“; „Paa Golgatha min Frelser led“; „O Synder, hør, du som lider Nød“; „O Herre, se i Naaded ned fra Himlens lyse Herlighed“; „Synder, Synder, Synder, paa denne Jord“.

Han vilde have os til at se, at vi var Syndere, gennem Sangenes Ord vilde han vise os det. Og det lykkedes ogsaa. Saa kom vi til at synge Lovsange: „Du evige Klippe, hos dig er der Ly“; „O tænk, hvilket Under, jeg er et Guds Barn“. Endvidere: „Gode Hyrde, led og bær os“; „Skulde vi vel alle mødes“; „Gud, giv mig Barnekaar“; „Jeg ser dig søde Lam at staa“; „Den himmelske Lovsang“ og mange flere.

Ja, der blev sunget, og det var under Bøn til Gud.

Pastor Brostrøm var med hver Aften, og han sluttede Dagen for os med et Guds Ord og Bøn. Da der var gaaet et Par Aar, var der ca. 50 unge hver Sangaften. Sangmøderne blev altid holdt paa Frisenborg. De omtalte Unggilder med Spiritus og Dans var nu i Aftagen. Dilettant, Teater og al saadan Forlystelse og Sport, som næsten altid gik for sig paa Helligdagene, blev stemplet som Djævelens Fangearme og Synd. Vi blev mindet om, at de, der kunde være med i dette, syndede mod Gud; og det blev saadan, at det var en Skam at tage Del i disse Ting, saa den Slags kunde slet ikke trives, men døde hen for en Tid.

Der var mange, der prøvede paa at forbedre sig selv. Nogle lod være med at svire og bande, andre lod være med at danse og spille Kort, og andre øvede gode Gerninger og blev gode og pæne Mennesker. Men selv om det menneskeligt set var værdifuldt, kunde alt dette jo ikke frelse nogen. Men det var dog et Tegn paa, at Guds Aand var begyndt at røre ved Hjerterne. Og der var mange, der maatte paa Knæ i Ydmyghed og erkende deres Synder, som der staar i Sangen: „Synden jeg be- kender, mig til Jesus vender, saa gør han mig fri“. Det var der mange i Ikast, som kom til at opleve i disse Aar. Missio-

nær Olsen holdt et Møde, hvor han talte over Ordet Johs. 11, 43: „Lazarus, kom herud!“ Gamle Missionær Chr. Jakobsen føjede til: „Løs ham, og lad ham gaa“. Han mente: „Hjælp dem, der er i Nød, dem, der sørger over deres Synd“. Og hvor kunde Christen Nielsen og flere med ham tage saadanne Syndere under Armen og vise dem Guds Ord og Bønnens Vej. En Dag hørte jeg to unge staa og tale sammen. De var noget ældre end jeg, og jeg stod derfor og lyttede interesseret til deres Samtale. De var enig om, at der skulde ske noget med dem. Jeg forstod dem, og jeg ønskede, at det maatte ske med mig først. Der blev holdt mange Vækkelsestaler, og Pastor Brostrøm var en af dem, der pløjede dybt.

Saa kom Vækkelsen i 1896.

Der var Vaartegn i Ikast særlig iblandt de unge. Stuen paa Frisenborg var overfyldt af Mennesker, naar vi havde vore Møder, og der var saa underligt stille. En Aften sang vi: „O Synder, hør, du, som lider Nød, Vejen til Korset er fri“. Da var der Syndere i Nød. Hvor kunde Christen Nielsen lægge Haanden paa Skulderen af en saadan ung Mand eller Kvinde, som han saa kæmpe med Graad, altid havde han et godt Trøstens Ord. Han sagde tit: „Begynd med at sige Tak for Frelsen, sig Tak for det, Jesus har gjort, og tro ham saa.“

Vi sang ogsaa „Saa skal det mit Alvor da være“. Eller vi sang „O sig, hvor findes paa Jord den Skat“, og Omkvædet lød „Paa Knæ maa du ned i Ydmyghed, ja, knæle saa dybt, at kun eet du ved, at Jesus døde i Syndres Sted, saa faar du Fred“. Ofte skete det ved Møderne, at en eller anden vovede Springet og kom til Tro paa Syndernes Forladelse, saa blev der sunget „Kimer, Himmelklokker“. Den ene kom med efter den anden. Det var Guds Aand, der gjorde sin Gerning iblandt os. Og Christen Nielsen og Pastor Brostrøm jublede af

Glæde. Selv kunde de jo ingen frelse, men de viste os Himmelvejen og fortalte, hvad Gud havde gjort imod dem. Guds Ord blev talt, og det blev til Liv snart for en og snart for en anden, og de, der oplevede det, gav sig til at prise og takke Gud. Det kunde de gøre under Mødet. Ja, undertiden bøjede et Menneske sine Knæ og begyndte at takke Gud, uden Hensyn til hvor mange Mennesker der var til Stede, et saadant Menneske havde det som Disciplene paa Bjerget efter Forklaringen, de saa ingen uden Jesus alene. De glemte alt omkring sig af bare Glæde. Det gjorde et vældigt Indtryk paa Omgivelserne, og mange gik over fra Mørke til Lys og blev lykkelige Guds Børn. Da blev der sunget Lovsange som aldrig før. Det var rigtig en Sangens Tid, der var kommet til Ikast. Og Ikast Kirke blev snart for lille.

De troende havde det godt sammen, og der var inderlig Bøn og Tak til Gud. Det, der skete, var jo Helligaandens Gerning. Vi blev altid mindet om, at vi skulde bede om Guds Helligaands Hjælp, Vejledning og Kraft. Jesus sagde til sine Venner, Johs. 16: „Det er eder gavnligt, at jeg gaar bort, thi gaar jeg ikke bort, kommer Talsmanden ikke til eder; men gaar jeg bort, saa vil jeg sende ham til eder. — — Men naar han, Sandhedens Aand, kommer, skal han vejlede eder til hele Sandheden. — — Han skal herliggøre mig; thi han skal tage tage af mit og forkynde eder“.

Hvad kan vi uden Helligaanden? Vi kan ikke faa noget ud af Guds Ord. Vi kan ikke bede. Vi kan ikke tro uden Helligaandens Vejledning, Lys og Kraft. Det blev vi til enhver Tid mindet om. Min ældste Broder, *Niels Nielsen Lund*, læste dengang paa Realskolen i Herning, han kom hjem hver Søndag og var med til Møde paa Frisenborg om Aftenen. En Søndag Aften, da Mødet var forbi, spurgte Christen Nielsen min Broder, om han havde sin Sag med Gud i Orden; han svarede Ja, men der kom nogle svære Dage for ham i den føl-

Pastor Niels Nielsen Lund og Hustru.

gende Uge; han blev mere og mere klar over, at det ikke var, som det skulde være, og han kom i stor Nød. Næste Søndag var han igen med til Møde paa Frisenborg, og saa sagde han til Christen Nielsen: „Det passede ikke, det, jeg sagde sidste Søndag, jeg har det skidt!“

Da Mødet var forbi, tog Christen Nielsen sin Bibel og viste ham nogle Ord fra den hellige Skrift, og de bad sammen. Det blev sent, for sent at tage til Herning, saa Niels blev paa Frisenborg om Natten. Da de var kommet til Ro, blev det lyst for min Broder. Han maatte op af sin Seng, og paa sine Knæ takkede han Gud for hans Naade. Et Par Aar efter var jeg paa Højskole i Horne i Vendsyssel. Og mens jeg var der, besøgte jeg en Dag Marie, Christen Nielsens Pige, som nu var Husbestyrerinde paa en Gaard i Vendsyssel. Da fortalte hun, hvordan det gik til, da min Broder blev omvendt. Hun sov i Værelset ved Siden af; men hun hørte, hvordan han langt ud paa Natten stod op af sin Seng for at sige Gud Tak for det, der var sket. Det var med Glæde, hun fortalte om Vækkelsen i Ikast.

Der var ogsaa unge, som rejste bort fra Ikast, som tog Plads i andre Egne af Landet for at komme langt bort fra

dette Røre, men Ordet havde ramt dem, og Helligaanden havde begyndt sin Gerning i deres Hjerter. Og de kom til at opleve dette, at ingen kan skjule sig for Gud. Og Samvittigheden blev ikke let og fri blot ved dette, at man flygtede bort. Synden fulgte jo ogsaa med. Pastor Brostrøm sammenlignede en Gang Synden med en lille Hund, en Køter, som man ikke kan rejse fra, den følger med overalt. Og der var unge, som der langt borte fra Hjemmet kom til at opleve dette, at Gud tog imod dem og gav dem Fred i deres Hjerter og Sind.

Ja, der var mange, der blev omvendt og kom til Tro paa Syndernes Forladelse, men det gik ikke altid til paa samme Maade. Gud har mange Veje at gaa, naar han skal naa et

Menneskehjerte. Det var ikke enhver, der saa let kom til Tro. Der var nogle, der gik længe, før de fik Fred med Gud, og iblandt dem var ogsaa jeg. Der var en Røst, som tit kom til mig, og som sagde, at jeg ikke kunde blive omvendt som andre, fordi jeg ikke havde været ude i Syndens Smuds, som mange andre havde været det. Jeg tror ogsaa, at jeg vilde føle og forstaa, skønt jeg godt vidste, at vi med Tak maa tage imod den Gave, som Gud giver os, førend vi faar Lov til at føle og se. I længere Tid gik det mig, som der staar i en Sang „Snart jeg troede, snart jeg tvivlede“, det gik „op og ned som Havets Baad“. Naar Pastor Brostrøm saa tit sagde paa Præ-

En helhjertet Personlighed.

dikestolen: „Hvis du ikke ved, hvilken Dag eller Time du er blevet omvendt, saa er du ikke blevet det, og saa har du ikke faaet Fred med Gud“, ja, saa laa jeg der i min Nød. Saa-dan gik der lang Tid.

En Dag fortalte jeg Christen Nielsen, hvordan jeg havde det. Han sagde: „Ved du, det er sket, saa er det godt.“ Saa kom der en Aften, hvor det var gruelig svært for mig. Jeg bøjede mine Knæ, og saa sagde jeg til Gud: „Om jeg saa ikke maa faa en glad Dag mere, saa faar det være, bare jeg da maa komme i Himmelen, naar jeg skal dø.“ Og saa skete det paa den Maade, at da jeg vaagnede næste Morgen, kunde jeg tro mine Synders Forladelse. Hvor blev jeg taknemmelig og glad. Gud gav mig det i Søvn (Salmernes Bog 127, 2).

Der var nogle, der gik som søgende Mennesker Aar efter Aar. Jeg kender en, der gik saadan i ti Aar (da havde vi Vækkelse igen). Til Tider kunde det blive saa svært for saadanne søgende Mennesker. Gang paa Gang kom det til dem, at det skulde have været dengang, da Kaldet lød, for da var Herren nær. Og dog er det jo sandt, hvad Jesus har sagt, at „den, der beder, han faar, og den, der søger, han finder, og den, der banker paa, for ham skal der lukkes op“ (Matth. 7, 8). Og det var der mange, der fik Lov at opleve. Gud være pris-set derfor.

Den 10. November 1897 var en Festdag i Ikast. Den Dag blev Missionshuset „Maranatha“ indviet. Og der var stor Glæde blandt de troende over dette nye Hus. Nu havde vi Plads til vore Møder. De Stuer, vi hidtil havde holdt Møder i, var jo forlængst blevet for smaa. Til Møderne i Missionshuset kom der nu mange fremmede Talere; vi var glade for at høre dem, og de var selv glade for at komme til Ikast. Vi havde ogsaa tit Eftermøde. En Aften stod der en Mand frem og sagde: „Dette her er usundt.“ Hans Datter græd og var i Syndenød. Men en anden Mand sagde: „Nej, det er ikke

usundt, forleden kom to af mine Børn hjem og var glade og lykkelige Mennesker; men det passer, hvad der staar i Salmen: „Den gamle Fjende led, er nu for Alvor vred, stor Magt og Argelist, han samler mod os vist, ej Jorden har hans Lige.“ Og det var jo heller ikke saa underligt, at den onde, Sjælefjenden, ogsaa havde travlt i saadanne Vækkelsestider.

Et Sted var der Bryllup, og Pastor Brostrøm var ogsaa budt med. Inde i Storstuen holdt han en Tale for Brudeparret og Gæsterne. Men i en anden Stue sad der en Flok Mænd og spillede Kort og drak Puns. En af deres Kammerater, som havde været med i Storstuen, kom ind til dem, da Talen var forbi. De grinede ad ham og sagde: „Nu har du nok faaet din Forandring!“

Saadan blev der spottet. Men Gud vendte det saadan, at det blev til Frelse for andre. Hvis man gik ude en Aften, kunde man nu høre Sang baade her og der. Luften var fyldt af Lovsng. Men det var ikke det eneste, man kunde mærke Forandringen paa. Der blev nu holdt Andagt i mange Hjem hver Dag. Og der var ogsaa unge, som fik Lov til at holde Andagt i de verdslige Hjem, hvor de opholdt sig. Og der var nogle, der fra nu af saa det som deres Opgave at besøge gamle og syge Mennesker og tale med dem.

Som tidligere nævnt døde gamle Pastor Klein i Efteraaret 1897, og da Pastor Brostrøm var for ung til at faa Embedet i Ikast, skulde man altsaa til at skifte Præst. Der var mange, som var kede af, at de skulde af med Pastor Brostrøm, især vilde mange af de unge gerne have beholdt ham, men det kunde ikke lade sig gøre. Den nye Sognepræst, som derefter kom til Ikast, var *F. L. Høeg*. Pastor Høeg var en flittig Præst, og han blev til stor Velsignelse i Ikast.

Christen Nielsen boede endnu paa Frisenborg og tog ivrig Del i Menighedsarbejdet. Han havde altid et Ord at sige i rette Tid, det er der mange, der kan bevidne. En Dag, da han

kom ind til en Mand, der havde et daarligt Knæ, sagde han til ham: „Snakker du et mæ Faa'er (Fader) om et?“ En anden Mand, som han skulde tale med, traf han ude paa Marken, og da han saa, at Manden havde travlt, sagde han: „Det

Sognepræst F. L. Høeg.

gør ingenting, at man har travlt, man kan godt tjene Gud for det.“ En Dag var han til Marked i Herning med et Par Stude. Der var en Pranger, som kunde se, de var billige, og som derfor sagde: „Der er nok en Døvl (Djævel) i dem.“ „Nej,“ sagde Christen Nielsen, „han vil hellere i Mennesker.“ En Mand, som altid var paa Nakken af de hellige, sagde om Christen Nielsen: „Ham ser jeg op til, for han staar bagved sine Ord, han viser det i Livet.“ Ogsaa i det timelige var Christen Nielsen en Foregangsmand, ikke blot paa sin

Gaard, men det var ham, der grundlagde Frisenborg Fabrikker i Ikast, hvor man den Dag i Dag fabrikkerer Tagpap og Tjære.

Christen Niensens Livsløb blev ikke langt. Han døde den 12. Oktober 1903 — kun 53 Aar gammel — og blev begravet paa Ikast Kirkegaard. Paa hans Gravsten staar der: „Herren var hans Styrke og Lovsang“ (Es. 12, 2).

Det var ikke alene unge, der i Vækkelsens Tid gik ind i Guds Rige, men ogsaa en Del ældre og nogle helt gamle blev omvendt og blev lykkelige Mennesker; iblandt dem var ogsaa *Laust Hagelskjær*, Johannes Hagelskjærs Fader. Om ham fortælles i Bogen „Hagelskjær-Slægterne“, Side 198: „Da saa den store Vækkelse kom sidst i Halvfemserne, og mange, især unge, valgte at tjene Gud, da blev det ogsaa Alvor med

Bedstefar, og da saa jeg ham græde over, at han ikke før havde givet Gud sit Hjerte. En Dag hørte jeg Bedstefar sige til en gammel Mand, som besøgte ham: „Vi skulde skamme os, vi gamle, at vi lader vore Børn gaa foran os.“ — Hans Søn, *Johannes Hagelskjær*, blev ogsaa omvendt dengang. Jeg husker, at Folk sagde: „Nu er Johannes Hagelskjær blevet omvendt. Gud har hørt Lises Bøn.“ Men saa blev der ogsaa sagt: „Mon han nu tør bekende Jesus for sine Kammerater?“

Jeg husker, at han kort Tid derefter var til Marked i Herning med Heste. Han solgte en af dem. Og saa var det Skik, at der skulde drikkes Lidkøb ovre i et af Teltene. De gik saa derover, en hel lille Flok af højrøstede Mænd, og Johannes Hagelskjær fulgte med. Jeg stod tæt ved Teltet og holdt ved Fars Stude, og saa tænkte jeg: „Nu skal jeg se efter, om det passer, det, som Folk siger om Johannes Hagelskjær.“ Da Pengene var ordnet, og de skulde til at drikke, sprang Johannes Hagelskjær paa Benene. Jeg hørte ham sige: „Jeg skal af Sted.“ Kammeraterne greb fat i ham, men han rev sig løs fra dem og løb, alt hvad han kunde over til sine Heste. Da var jeg klar over, at det passede, det, som jeg havde hørt om ham. Det kunde jeg selv bevidne. Han blev Afholdsmand og en af Pillerne i Ikast Menighedssamfund. Senere kom han ind i Blaa Kors's Hovedbestyrelse og blev Kredsformand for D. M. S. Og mange store Møder havde vi i Gammel Hagelskjær. Johannes Hagelskjær havde Talegaver og stor Frimodighed. Han gik Bønnens Vej og havde lært at hente Hjælp hos Gud.

Men der var andre, som ogsaa havde godt begyndt, men som gik i Staa og gav op igen. Det er bedrøveligt, naar noget saadant sker. Og vi trænger til at blive mindet om Salmens Ord: „Begyndt er ikke endt, det maa du vide, du har din Jesus kendt, bliv ved at stride“.

Tiden gik, og den Dag kom, da jeg skulde til Viborg som Soldat. Jeg bad Gud om Frimodighed til at bekende min

Frelser, saa jeg ikke skulde gøre hans Navn Skam. Men da jeg mødte Kammeraternes Raahed, var mit Humør og mit Mod langt nede. Jeg opdagede dog snart, at mine Kammeraters Mod heller ikke altid stod saa højt, men de vilde slaa det hen med Banden og store Ord. Ja, selv de civile Folk, de Mænd og Kvinder, vi boede hos, bandede og tog Guds Navn forfængeligt. Det var forfærdeligt for mig at høre paa. Jeg bøjede mine Knæ den første Aften og bad min Aftenbøn, som jeg plejede. En af Kammeraterne kom da og lagde Haanden paa min Skulder og spurgte, om jeg havde Hovedpine. Men en anden raabte: „Lad ham ligge, det er Andagt!“ Saa grinede de. Men siden lod de mig i Fred. Da der var gaaet nogle Dage, blev det saa svært for mig. Jeg følte, at der var ingen, der vidste, hvad jeg vilde. Jeg lignede jo dem. Saa skete det en Dag, at vor Oversergent, en stor og kraftig Mand, gik hen foran Delingen og spurgte, om vi ingen Missionsmænd havde i Aar. Delingsføreren svarede: „Jo, een.“ Alle saa paa mig. „Uha,“ tænkte jeg, „hvad sker der nu?“ „Ja, men dem har jeg ikke noget imod,“ sagde Oversergenten. Og jeg takkede Gud, fordi han havde hjulpet mig, saa alle i min Deling var klar over, hvor jeg stod.

Som tidligere nævnt var det F. L. Høeg, som nu var Sognepræst i Ikast. Og han var her fra 1898 til 1910.

Pastor Høeg havde Konfirmander som andre Præster, men han havde en særlig Evne til at holde fast ved dem ogsaa efter Konfirmationen. Mange af Konfirmanderne fra flere Hold samlede han til Bibellæsning hver anden Søndag. Pastor Høeg kaldte det Bibelklasse. De unge skiftedes til at læse et Kapitel op, og Pastor Høeg forklarede det for dem bagefter, og han gjorde det saa levende, at de unge nødig vilde undvære den Time i Præstegaarden. Før de skiltes, bøjede de deres Knæ og bad sammen. I 1906 var der igen Vækkelse i Ikast Sogn, og da viste det sig, at mange af de unge, som kom med

og blev lykkelige Mennesker, tidligere havde hørt til den Kreds, som Pastor Høeg samlede til Bibellæsning i Præstegaarden.

Pastor Høeg holdt ogsaa Bibellæsning andre Steder i Sognet, og der var altid god Tilslutning. Og hvør var det rart

Ikast Kirke.

at være med, naar vi samledes til Eftermøde i Missionshusets lille Sal. Det var dejligt at se unge paa Knæ for Gud, og da saa vi ofte Pastor Høeg paa Knæ ved Siden af en ung Mand eller Kvinde, som var i Nød.

Ikast Kirke, som allerede under den første Vækkelse i 1896 var blevet for lille til at rumme de mange Mennesker, som kom for at høre Ordet, nedbrændte i 1904. Der blev saa bygget en ny Kirke, som kunde rumme en Del flere, men ogsaa den blev fyldt. Og det viste sig, at det Menighedsliv, som blomstrede frem i Vækkelsens Tid, blev velsignet af Herren. Og efterhaanden, som de ældre Ledere gik bort, rykkede et

nyt Slægtled frem, og flere og flere tog aktivt Del i Menighedens Arbejde.

Men Opgaverne blev ogsaa større, efterhaanden som Byens Indbyggerantal voksede, saa der var nok at tage fat paa.

Maatte det, som begyndte i Halvfemserne, af Guds Naade videreføres fra Slægt til Slægt, saa at mange ogsaa i kommende Tider maatte vælge at følge i Fædrenes Fodspor paa Vej mod Livets Land.

Ja, „Hellige Fædres skønne Tro dybt i vor Sjæl skal evigt gro“.

FRA EN PRÆSTEGERNING PAA VESTERBRO I KØBENHAVN

AF PASTOR EMERITUS
N. C. HANSEN, ØSTERMARIE, BORNHOLM

Det hedder om *Apostelkirkens Tilblivelse* ganske kort, at det var en Komité med Kammerherre S. Barner som Formand, der fik Kirken bygget. Men vi skal fortælle nærmere derom, thi næppe nogen dansk Kirke har en mere ejendommelig Tilblivelseshistorie.

Det var en Dag i Februar 1897. To troende Mænd (Kirkefondets Sekretær Pastor Friis-Hansen og Kammerherre Barner) sad sammen i alvorlig Drøftelse af, hvad Kirkesagens Tarv krævede. Og idet de gik ud fra, at Sognene ikke burde være større end paa c. 10.000 Mennesker, kom de med Hensyn til Vesterbro til det Resultat, at det kunde være af Betydning for hele den københavnske Kirkesags Fremme, om der i en nær Fremtid blev opført en ny Kirke et Sted i Nærheden af Saxogade, vel at mærke naar Midlerne kunde skaffes tilveje uden offentlig Indsamling, altsaa ved Sammenskud af en mindre Kreds af velstaaende. Og de to Mænd knælede ned og bad sammen om, at dette maatte lykkes. Den første, de henvendte sig til, svarede med et hjerteligt: „Sig mig, hvor meget Herren vil have dertil fra mig, saa skal I faa det.“ Han blev den, som gav det største Bidrag til Kirken.

En kort Tid derefter, ogsaa i Februar 1897, var der samlet en lille Kreds af troende, velsituerede Mænd til et Dagligstue-møde i Grev A. Moltkes Hjem i Bredgade i Anledning af Københavns Kirkesag. Man havde nu erfaret, at en Kirke-

grund kunde købes foran i Saxogade. Pastor Friis Hansen talte indtrængende til denne Kreds af Rigmænd, og han havde Fri-modighed nok til at slutte sin Tale med det ganske ligefremme Spørgsmaal: „Vil De Herrer ikke bygge en Kirke ude paa Vesterbro blandt de allerfattigste?“ Sagen blev gennemdrøftet, og virkelig gik den lille Kreds ind paa hans Tanke. De vilde med Glæde gøre deres til at løse Kirkesagen paa Vesterbro, for, som Friis Hansen sagde, „forærer de rige ikke de fattige en Kirke, saa faar de ingen“. Og alle bøjede deres Knæ for at nedbede Herrens Velsignelse over Sagen, og de tegnede sig for 1000 eller 1500 eller 2000 Kr. aarlig i 3 Aar, og snart var der tegnet c. 30.000 Kr.

Kammerherre Barner og Grev Holstein-Holsteinsborg gik derefter i Spidsen med varm Begejstring, og de henvendte sig til c. 40 Standsfæller og andre velsituerede om at tegne sig for aarlige Bidrag, og i Løbet af et halvt Aar voksede Summen til c. 50,000 Kr. Man gik ud fra, at der ialt maatte tilve-jbringes 100,000 Kr. til en Kirke som paatænkt, og 100,000 Kr. var altsaa Maalet.

Imidlertid satte Kirkefondet sig i Bevægelse for at købe Grunden. Denne Byggegrund var fugtig, og det var i en Baggaard, men der førte en smal Smøge derind; ud mod Gaden vilde man opføre et Taarn, og en „Klostergang“ kunde føre ind til selve Kirken. Men snart viste det sig, at dette Grundsalg var blevet sat i Forbindelse med andre store Grundsalg, der syntes at udelukke Muligheden af en Kirkes Opførelse. Forskellige Kombinationer blev forsøgte, og 2—3 Gange saa det ud, som om Haabet om at faa en Kirke opført der maatte opgives. Endelig lykkedes det at faa en Overenskomst, og Grunden blev købt for en Pris af 50,000 Kr., hvoraf 28,000 Kr. blev udbetalt af de indsamlede Penge, der nu var vokset til omtrent 60,000 Kr.

Arkitekten blev sat i Gang med at tegne Kirken, saa at

Tegningerne kunde fremlægges, da Bidragyderne sammenkaldtes til et Møde i Begyndelsen af 1899. Man enedes her om at paabegynde Byggearbejdet snarest. Og da det, efter at Grunden havde kostet 50,000 Kr., var indlysende, at Kirken vilde komme til at staa i mindst 130,000 Kr., blev det besluttet endnu en Gang at henvende sig til Venner og Bekendte. Imidlertid kom den store Lockout, og Sagen maatte stilles i Bero, og saaledes hengik næsten hele 1899.

Endelig i December ved Juletid 1899 kunde man nedlægge Grundstenen. Og kort efter samlede Sagens mest trofaste Venner paany. En enkelt af dem havde i mange mindre Bidrag indsamlet c. 10,000 Kr.; ellers var der kun indkommet meget lidt, og Spørgsmaalet: „Hvad nu?“ bankede ret eftertrykkeligt paa Døren. Den Tanke fremkom da hos nogle: „Lad os fordoble vore Bidrag!“ Paa den Maade kom

et Bidrag op paa 11,000 Kr., et paa 10,000 Kr. Andre tegnede deres Aarsbidrag for 2 Aar til, saa at flere af Gaverne kom op paa 5000 Kr. Det var dog ikke noget stort Antal, der var med til dette. Alligevel steg Kapitalen paa denne Maade til lidt over 90,000.

I hele Aaret 1900 arbejdedes der nu rask paa Kirken, og Byggeriet skred godt frem. Facaden mod Gaden blev færdig, og selve Kirkehuset med tilhørende Sakristi blev fuldført ud-

Apostelkirken.

vendigt. Men ved Aarets Slutning var Pengene ogsaa omtrent opbrugte, skønt Kapitalen var vokset til ca. 106,000 Kr.

Paany samledes Kredsen da i Januar 1901. Til Stede var godt en halv Snes Mænd med deres Damer; de glædede sig alle over, at Kirken tegnede til at blive saa smuk, og mødtes i Ønsket om, at Arbejdet maatte fremmes af al Magt. Imidlertid blev det nu meddelt, at Kirken vilde løbe op til c. 150,000 Kr. Og man stod saa foran det store Spørgsmaal: Hvorfra faar vi de sidste 44,000 Kr.? Selv havde man givet, hvad man tænkte at ville give, og man antog, at Venner og Bekendte ligeledes havde tegnet deres Gave. Der fremkom Forslag om at henvende sig til en Del Mænd, med hvem der ikke tidligere var talt om Sagen. Men der blev hurtigt Enighed om, at man ikke var glad derved, idet man ikke gerne vilde henvende sig herom til Folk, om hvem man ikke vidste, at de stod med Kærlighed til Kirken. En enkelt Røst antydede ganske stille: „Saa var det bedre, at vi selv betalte det hele;“ men det blev ikke hørt. Almindelig Raadvildhed. Det blev foreslaet: „Kunde man ikke laane Pengene?“ — „Ja, men hvem skal betale dem tilbage?“ En anden: „Bankrenten er for Tiden 7 pCt.“ Atter Raadvildhed. En anden: „Jeg kunde nok skaffe Kapitalen tilveje og altsaa yde Laanet, men hvem betaler mig igen?“

Endelig siger en: „Naar hver af os skaffede 5000 Kr., havde vi Sagen klaret.“ En af de Mænd, som var med allerførst, sagde stille: „Det bliver vist for meget for den enkelte.“ — „Den Mand har lært Besindighed, siden han først fremsatte Sagen for os, thi da mente han, at 5 eller 10 Mand kunde overkomme hele Sagen.“ Efter en lille Stunds almindelig Samtale bemærkede en: „Skal vi saa hver især svare til 5000 Kr.?“ — „Ja, jeg tager 5000.“ — „Og jeg andre 5000.“ — „Jeg tager ogsaa 5000.“ Og i Løbet af nogle Minutter var der af dem, som forud havde ydet mest, under almindelig Glæde tegnet.

9 Gange 5000 Kr. samt et Par Bidrag paa 1000 Kr. Alle Sindene var løftede i Tak til Gud. Man glædede sig over nu at være ude over Vanskeligheden, saa at der kunde sættes fuld Kraft paa at faa det smukke Gudshus færdigt, og over, at Gud havde givet dem Tanken om selv at klare det; den kom over dem som en Overraskelse, hvorfor man takkede Gud. En af Giverne sagde glædesstraalende: „Dette er, som naar mine Børn hjemme skal fejre Fars Fødselsdag, saa giver jeg min lille Dreng en Tokrone, for at han kan købe en Gave til Far.“ De to Mænd, som allerførst havde delt Tanken om en Kirke, rejst paa denne Maade, vandrede frem og tilbage; da udbryder den ene: „Nu er Bønnerne opfyldte; dette er Herrens Svar.“ Mødet overværedes af et Par Mænd, som ikke hørte til Bidragyderne. Den ene udtalte: „Dette er en stor Dag i Kirkesagen; saadanne Dage bærer Sagen sejrrikt fremad.“ Den anden, Arkitekt V. Koch, sagde stille: „Aldrig har jeg oplevet noget saadant, ikke just det, at de gav deres Penge, men den Glæde, der var over Gaven; det var jo, som der time-des dem en Lykke, de maatte takke Gud for.“

Kirkebygningen kom til at tage sig smukt ud, skønt Arkitekten havde haft en meget vanskelig Opgave, idet Grunden var smal ud til Gaden, og dens bredere Del laa tilbage, 30 Alen fra Gaden; men det var absolut den eneste Grund, der var Mulighed for at erhverve i hele Kvarteret. Saa blev Taarnet bygget ud til Saxogade; det er slankt, og det bryder paa en smuk Maade Gadens triste Murrække. Under Spiret minder en beskeden anbragt Grevekrone om den Kreds, der saa stil-færdigt gav Vesterbro en ny Kirke. Og der blev opført en smuk, hvælvet Klosterindgang, hvorigennem man kommer ind i selve Kirken. Kirkerummet er ogsaa meget smukt, og det var ogsaa Meningen, at det skulde være det, for at det kunde ses, at man gerne vilde gøre det godt for de fattige Beboere. Det er treskibet og et højt og hvælvet Rum, der oplyses af Side-

lys og Ovenlys; der er 500 Siddepladser. Saa er der tillige tilbygget 2 Mødesale, hvoraf det, der er nærmest ved Kirkerummet, ogsaa anvendes som Sakristi.

Kirken fik Navnet *Apostelkirken* efter de 5 store og smukke

Den hvælvede Klosterindgang til Kirken.

Apostelbilleder, som Professor H. Olrik havde malet, og som hans Enke havde skænket Biskop Rørdam, der lod Gaven gaa videre til den nye Kirke i Saxogade. De er anbragt paa Kirkens søndre Væg og angives at være Matthæus, Jakob, Paulus, Johannes og Peter. Kirken er ogsaa undertiden blevet kaldt Godsejernes Kirke, fordi de har bygget den.

Kirkens Betjening valgtes jo første Gang af Kirkekomiteen. Søndag den 15. September 1901 fik jeg Opfordring til at blive Førstepræst ved Kirken, og efter nogle Dages Betænkningstid svarede jeg ja til Opfordringen. Som Andenpræst var valgt cand. theol. og Ungdomssekretær F. Friis Berg, og desuden var

C. Poulsen valgt til Klokker og Kordegn, E. Juel-Frederiksen til Organist og Kantor, P. Hansen til Kirkebetjent og hans Hustru til Kirkekone. Endvidere var P. Mortensen ansat som Bymissionær i Apostelkirkens Pastorat.

Sognene i København var dengang vokset enormt i Ind-

Apostelkirken.

byggerantal, især St. Johannes Sogn paa Nørrebro og St. Matthæus Sogn paa Vesterbro, som vist begge havde hver c. 70,000 Indbyggere. Præsterne kunde umuligt overkomme alle de mange kirkelige Handlinger paa sædvanlig Maade, og saaledes opstod da den fatale Ordning med Bunkebrylluper og Bunkebegravelser, der jo særlig gik ud over de fattige, dem, der ikke havde Raad til at betale for at faa den kirkelige Handling for sig selv. Og vi kan let forstaa, at det gav Bagslag, at der saaledes blev gjort Forskel mellem rige og fattige; det satte ondt Blod imod Kirken og dens Præster, saa at Folk vendte sig mere og mere bort fra at ville have noget med Kirken at gøre ud over de nødvendige, kirkelige Handlinger. Der

blev ogsaa fortalt Historier om, paa hvor kort Tid en Præst kunde besøge en hel Del Vielser paa een Gang eller kaste Jord paa en Samling Ligkister, og det sagdes at have passeret, at Parrene ved et Bunkebryllup ikke var blevet stillet rigtigt op, saa at da Præsten spurgte en Brudgom: „Vil du have hende, som staar ved din Side?“ svarede han: „Nej, Hr. Pastor, min staar derhenne.“

Dengang blev Sognene i København ikke delt, men der blev udskilt *Sognedistrikter* ved de nye Kirker, samtidig med at Kirkens Præster ogsaa var knyttede til Sognets Hovedkirke. *Apostelkirkens Pastorat*, der omfattede den Firkant, der begrænses af Absalonsgade, Istedgade, Oehlenschlægersgade og Vesterbrogade, og havde c. 10,000 Indbyggere, var saaledes St. Matthæus Sogns 3die Sognedistrikt, og officielt blev jeg udnævnt til „3die residerende Kapellan for St. Matthæus Sogn samt Førstepræst i St. Matthæus Sogns 3die Sognedistrikt“. Det var en afgjort Sag, at i Kirkefondets Kirker forrettedes aldrig Bunkebryllup eller Bunkebegravelse, og der var jo heller ikke Grund til det, naar Sognedistriktet ikke var paa mere end 10,000 Indbyggere. Men fra 1. April 1905 gik Sognedistrikterne over til at blive selvstændige, og jeg blev saa udnævnt til Sognepræst ved Apostelkirken og havde nu ikke mere med Matthæuskirken at gøre.

Da der ingen Embedsbolig var, rejste jeg i Slutningen af September over til København for at faa skaffet os *Bolig*, og det lykkedes mig at faa lejet en Lejlighed paa Hjørnet af Vesterbrogade og Saxogade; det var Kirkefondets Ønske, at Præsterne ved dets Kirker skulde bo i deres Sognedistrikt eller dog saa nær derved som muligt. Lejligheden havde Indgang fra Vesterbrogade, men var oppe paa 4. Sal, men der var en pæn Trappeopgang. Og mens vi endnu boede der, fik vi en Dag ganske uventet Besøg af en Mand fra Horne, mit første Pastorat. Det var jo et glædeligt Besøg, men jeg studsede ved, at han

kom paa Hosesokker, og spurgte ham, hvordan det kunde være. Jo, da han saa den pæne Trappeopgang, syntes han, at den var altfor pæn til at gaa op med Støvler paa, og saa trak han dem af og satte dem nede ved Foden af Trappen. Jeg maatte jo skynde mig ned efter dem, da der var yderlig Fare for, at de snart kunde forsvinde, men de stod der da heldigvis endnu. Senere, da Westend blev bygget i 1904, flyttede vi derhen; der kom vi til at bo paa 3. Sal i Nummer 10. Huslejen var 800 Kr., og da *Lønnen* var 4000 Kr., blev der kun 3200 Kr. tilbage til at leve for. At Lønnen ikke var større hængte sammen med, at det var Pastor Friis Hansens Princip, at Lønnen ikke maatte være saa stor, at den skulde friste til at tage derind for Lønnens Skyld. Det var jo et godt Princip, set fra een Side; men det gik ud over Præsterne, idet det kneb med at faa det til at gaa rundt; og det lettede, da jeg engang fik 500 Kr. i Tilskud fra Kirkefondslegatet.

Sognepræst N. C. Hansen,
Apostelkirkens første Sognepræst.

Efter nogle Afskeds møder i Rønne rejste vi den 18. November til København. Vi havde haft det saa godt i Rønne blandt Venner, at *min Hustru* ikke kunde lade være at græde, da vi skulde flytte til København; men saa maa jeg med det samme føje til, at vi voksede saa fast sammen med det Menigheds-samfund, der efterhaanden kom frem, at hun ogsaa græd, da vi skulde flytte derfra; hun havde aldrig tænkt, at det kunde være saa godt at være i København. Men for *Børnene* var det ikke noget Paradis at være i København, hvor de jo ikke kunde

move sig paa egen Haand, men altid skulde være ledsaget af voksne. Og vi havde netop to smaa Drengene paa 5 og 4 Aar. Selv om Sporvognene kunde være meget interessante, og især en Sporvognstur, var det dog ikke noget imod det frie, ubundne Liv paa Landet. Godt var det, at Frederiksberg Allé og Frederiksberg Have var i Nærheden, saa de kunde komme der og tumle sig. Og endnu bedre var den dejlige Sommerferie, som vi plejede at dele imellem mine Forældre paa Fyn og min Hustrus paa Falster; og i den første Tid var de to Drengene aldeles løsslupne, saa at de engang, da vi gik en Tur, løb foran os frem og tilbage og var aldeles ellevilde af Glæde, og naar der kom et Læs Tørv hjem fra Mosen, var de straks parate til at entre op paa Toppen. I 1904 tilbragte vi Sommerferien i Rønne, hvad der ogsaa var meget interessant for dem, ligesom det ogsaa i 1906 var nyt og interessant at være i Dragør paa Amager i Sommerferie, dette, fordi en tredie Søn, som blev født i Januar, inden Sommerferien fik Kighoste, saa vi ikke turde tage paa en længere Rejse med ham. Da han vel var et Par Aar gammel, havde jeg ham en Dag med mig i Sporvognen; han havde langt Haar med Krøller og sad paa mit Skød. Da vi saa skulde ud, siger Konduktøren ganske højt: „Du ska' klippes, Kresjan!“ Det syntes jeg ikke skulde gentage sig, saa meget mere som han netop hed Christian, og saa drog jeg da med ham ind til Frisøren, og Krøllerne faldt.

Vor gamle Konge Christian IX døde den 29. Januar og blev bisat i Roskilde Søndag den 18. Februar 1906, ved hvilken Lejlighed Biskop Rørdam holdt Talen. Der var fuldt op af høje Herskaber, og man saa ogsaa den tyske Kejser Wilhelm, der jo dengang var paa Toppen af sin Glans og Herlighed. Da vi var to Præster ved Kirken, kunde jeg komme med til denne store Begivenhed og i Ornat være med iblandt Præsterne i Domkirkens Kor og saaledes følge med i alt, hvad der foregik.

I København var vi ikke saa ensomt stillede, da der jo var

en hel Del Præster, som vi kunde dele det bedste sammen med, og det var heller ikke saa vanskeligt at komme sammen til Konvent. Af *Konventerne* skal jeg først nævne „Vesterbros Konvent“, der bestod af Indre Missions Præster og Kordegne paa Vesterbro, Pastor Friis Hansen og Kammerherre Barner, og som holdt fælles Bedemøde hos Kammerherre Barner Lørdag Middag, Konvent skiftevis hos de forskellige een eller to Gange om Maaneden og Julekonvent hos Kammerherre Barner. Vi kom ogsaa med i Tolvmandskonventet „Det fornyede Præstekonvent af 1892“, et Navn, der vist kom af, at det var en Genoptagelse af en Bibelkreds, hvor jeg var med i min Studentertid; der maatte kun være 12, og det var omtrent jævndrende Indre Missions Præster i København; der holdtes enkelte Sammenkomster og en meget fornøjelig, fælles Udflugt om Sommeren. Og i April 1907 dannede vi tre Familier: Holts, Gottschalck-Hansens og vi sammen et „lille Konvent“, hvor vi kom sammen skiftevis i Hjemmene til en fri, familiær Aftensammenkomst een Gang om Maaneden.

Gerningen i Pastoratet begyndte med Apostelkirkens Indvielse Søndag den 24. November 1901. Biskop Rørdam indviede Kirken og indsatte mig som Førstepræst; det var 25. Søndag efter Trinitatis, og jeg prædikede om Ødelæggelsens Vederstyggelighed og Frelse derfra; da var Kirken fuld af Folk, selv om der ikke var saa mange fra Pastoratet. Andenpræsten F. Friis Berg blev ikke indsat den Dag, da han endnu ikke var ordineret, men han blev saa ordineret i Frue Kirke Onsdag den 18. December og indsat Søndag den 22. December. Da der skulde være to Gudstjenester hver Søndag, holdt Pastor Friis Hansen Aftengudstjenesten Kl. 6 paa Indvielsesdagen, og saa maatte jeg se saavidt muligt at faa Hjælp hos Nabopræster de følgende Søndage inden Friis Bergs Indsættelse.

Man vil let af Kirkens Tilblivelseshistorie forstaa, at *der stod ikke nogen Menighed parat til at rykke ind i den nye*

Kirke, som det er Tilfældet, hvor der har været gjort et Arbejde blandt Befolkningen forud. Vi skulde begynde paa bar Bund. Det blev da vor Opgave at faa samlet en Menigheds-kreds, der havde sit aandelige Hjem i Kirken, og tillige at

Pastor F. Friis Berg.

komme i personlig Forbindelse med Beboerne og faa vakt aandelig Interesse hos dem og Trang til Frelse. Og i begge Henseender var Forholdene ikke særligt gunstige. Der havde nemlig været arbejdet en Tid i Gethsemanekirkens Sognedistrikt, og naturligvis havde saa de i Apostelkirkens Distrikt, der vilde være med i et saadant Menighedssamfund, sluttet sig til Gethsemane Samfund. Vi fik at vide, at det var ialt 39, og sendte da Bud til dem og bad dem om nu at slutte sig til

den Kirke, som de hørte til, efter hvor de boede; men af de 39 var der kun 12, der vilde, men dem fik vi da ogsaa Glæde og Gavn af. Og *Befolkningen* i Almindelighed var enten aldeles ligegyldig i aandelig Henseende eller mere eller mindre fjendtlig stemt over for Kirken. Blandt Grundene hertil maa man vist først nævne Halvfjerdsernes litterære Fritænkeri og det dermed følgende Frileveri, der i Aarenes Løb var sunket ned i Befolkningens jævneres Lag og havde bundfældet sig i fuldstændig, aandelig Ligegyldighed eller Kristendomsfjendskab og Præstehad. Saa var der ogsaa en grænseløs Fattigdom, der jo førte det med sig, at man blev helt optaget af det timelige, saa meget mere, som der ikke var nogen Socialhjælp dengang. Og naar saa tillige Kirken slog dem i Bunke ved Brylluper

og Begravelser, fordi de var fattige, kunde de saa bryde sig noget om den? Derfor blev Arbejdet over for Befolkningen i det væsentlige at tage sig af dem i Venlighed og Kærlighed for at vise dem, at Kirken i Virkeligheden var deres Ven og vilde dem noget godt, eller, som der var en, der udtrykte det: „at bryde Brosten op“.

Noget af det første, vi maatte gøre, var at *avertere* vor Eksistens og Sognedistriktets Udskillelse fra St. Matthæus Sogn, for hvem i Almindelighed i Distriktet anede, at det kom dem noget ved? Folk vidste i det hele taget ikke, hvor de hørte til i kirkelig Henseende, og for at give dem Besked udsendte vi da et koloreret Kort over Apostelkirkens Sognedistrikt og det endda med to Farver, rødt og grønt, til at vise, hvordan Distriktet var delt imellem Førstepræsten og Andenpræsten, og fremdeles med Angivelse af, hvor Præsterne og Klokkeren boede, og hvornaar de kunde træffes. Nu skulde de jo nemlig henvende sig til os i Stedet for paa Matthæuskirkens Klokkerkontor, som det havde været før, thi ved de store Sognes Kirker ordnedes saa at sige alt paa Klokkerkontoret, saa at Præsterne derved aflastedes for et stort og temmelig uoverkommeligt Arbejde. Men da Folk saaledes var blevet vant til at gaa til Matthæuskirkens Klokkerkontor om de kirkelige Handlinger, skete det fremdeles af og til, at de henvendte sig der. Kunde det saa ikke ordnes der paa Grund af Sognedistriktets Udskillelse, henvistes de til os; men var det en kirkelig Handling for mere velstillede Folk, kunde det alligevel nok ordnes, naar de blot vilde skrive under paa en Sognedistriktsbaandsløsning, som saa blev udfærdiget med det samme og blot skulde bringes til os. Saaledes kunde vi ikke vente nogen Hjælp fra Matthæuskirkens Klokkerkontor.

Jeg skal nævne et Eksempel. En ung Dame kom op til mig med en underskrevet Sognedistriktsbaandsløsning, fordi der skulde lyses til Ægteskab for hende, og det skulde jo være i

Sognedistriktets Kirke, Apostelkirken, men hun vilde vies i Matthæuskirken. Da jeg spurgte hende, hvorfor hun ikke vilde vies i Apostelkirken, svarede hun, at Apostelkirken havde hun ikke noget imod, men hun vilde ikke i Saxogade. Jeg fortalte hende da, at derfor behøvede hun ikke Distriktsbaandsløsning, thi jeg kunde godt vie hende i Matthæuskirken, da jeg ikke blot var Førstepræst ved Apostelkirken, men ogsaa Kapellan ved Matthæuskirken. Og da hun ikke havde noget derimod, blev vi enige om at sende Distriktsbaandsløsningen tilbage med Bemærkning om, at den ophævedes, da jeg skulde vie hende i Matthæuskirken. Foruden denne havde jeg endnu en Vielse i Matthæuskirken.

Da Saxogade var saa ilde anskrevet, og Westend skulde til at opføres, søgte vi Forhandling med Bygherren. Der var først Tale om at købe Ejendommen Westend 10, men det vilde Kirkefondet ikke gaa med til; derfor drejede Forhandlingen sig dernæst om at faa en Gennemgang gennem Ejendommen ind til Kirken, og det gik Kirkefondet med til. Saa blev der da i 1904 bygget en smuk „*Indgang til Apostelkirken*“ gennem Westend 10, som der aarlig skulde betales en vis Afgift for, og den blev indviet til Brug Søndag den 11. December 1904, saa nu kunde vi henvise dem, der ikke vilde gaa i Saxogade, til at komme ind i Kirken fra Westend, og vi havde da ogsaa kirkelige Handlinger, hvor de kom ind fra Westend; og da jeg i Oktober var flyttet hen i Westend 10, fik jeg nu en kort Kirkevej: blot ud af Døren og ind ad Døren ved Siden af.

Det stod heller ikke godt til med *Sædelighedstilstanden*, ikke blot i Saxogade, men i hele Sognedistriktet. Der var meget Drikkeri og ogsaa let Adgang dertil i de mange Beværtninger. Der var mange Ægteskaber, hvor Ægtefolkene ikke kunde forliges, men ønskede Skilsmisse, saa at jeg havde ca. 24 Mæglinger om Aaret eller altsaa gennemsnitlig 2 om Maaneden i mit Distrikt, og Pastor Friis Berg havde vist et lignende An-

tal i sit Distrikt. Og der var ogsaa en Del, der levede sammen uden at være gifte; naar vi traf paa saadanne, opfordrede vi dem til at blive gifte og tilbød, at vi vilde vie dem ganske gratis.

Jeg traf saaledes paa et Par, der havde levet sammen i 16 Aar og havde ikke mindre end 6 Børn i Alderen op til 14 Aar, hvoraf ingen var døbt. Hvordan jeg kom i Forbindelse med dem, husker jeg ikke. Men da jeg en Dag paa et Husbesøg talte med Konen om, at de skulde se at blive gifte, og at jeg vilde vie dem gratis, lod hun til at blive nok saa glad ved Tanken derom. Men det kom jo an paa Manden; han var nede i Gaarden, hvor han havde et Værksted, sagde hun. Jeg bad hende om at hente ham op, for at vi kunde faa Sagen afgjort. „Det gør han aldrig, for han er Præstehader“; hun mente, at han vilde ikke komme med op. Men hun gik alligevel ned efter ham og fik ham ogsaa med op; han var imidlertid slet ikke fjendtlig stemt, men meget skikkelig og gik da ogsaa med ind paa Sagen, og vi blev da ogsaa enige om, at Børnene skulde døbes. Saa begyndte Børnene at komme i Søndagsskole og Konen at komme i Kirke. Men saa kom det Spørgsmaal, hvordan vi skulde bære os ad med Hensyn til Børnenes Daab, thi Biskop Rørdam holdt paa, at naar Børn var 7 Aar gamle og gik i Skole, kunde de ikke døbes med Barnedaab, og de kunde først døbes med Voksendaab, naar de var i Konfirmationsalderen; og deraf fulgte jo, at vi ikke maatte døbe dem, der var imellem 7 og 13—14 Aar, og her var jo netop nogle i den Alder. Jeg vidste da ikke, hvad jeg skulde gøre, og gik derfor ud til min Provst, Provst Heiberg, for at spørge ham til Raads. Han sagde: „Døb De dem bare“, og det bestemte jeg mig da til. Saa blev det hele bestemt til Fredagen før Konfirmationsdagen, fordi den ældste, en Datter, havde gaaet til Præst og skulde konfirmeres. Saavidt jeg husker, fik vi skaffet noget Tøj til Børnene til Festdagen

gennem Menighedsplejen. Først blev de 2 Forældre viede, og Manden var saa glad, at han under Vielsen hoppede op paa Knæfaldet, men jeg fik ham da ned igen, saa at de kunde knæle Side om Side. Og saa blev alle 6 Børn døbt, de 5 med Barnedaab og den ældste med Voksendaab, idet nogle af Samfundet var Faddere og Daabsvidner. Det blev en rigtig Festsdag, som de alle var glade ved, og bagefter Højtiden i Kirken blev der afholdt Kaffefest med dem. Og ligesom Børnene fremdeles gik i Søndagsskole, kom deres Moder fremdeles i Kirke; hun var saa glad over at være blevet gift og syntes ogsaa at være blevet berørt i aandelig Henseende; men, saavidt jeg husker, kunde hun alligevel ikke faa Manden med i Kirke, og lidt efter lidt tabte det sig saa ogsaa med hendes Kirkegang.

I 1901 begyndte Gudstjenesterne og Torsdagsmøderne og Søndagsskolen. De holdtes af Præsterne eller andre Talere. Hvordan var saa Kirkebesøget? Det var kun smaat, navnlig da i den første Tid. Saa snart de udensogns Folk holdt op med at komme for at se Kirken og høre de ny Præster, og det væsentlig kun var Sognedistriktets Folk, der kom, var der ikke mange i Kirke; og man kunde jo heller ikke vente andet efter hele Situationen i Distriktet. Og det var ikke saaledes, at der kom flere, naar der var fremmede Talere, nej tværtimod! Distriktets Folk var slet ikke nysgerrige, saa at jeg undertiden tænkte, at selv om ogsaa selvste Paven skulde prædike, kom de ikke derfor; og de kom bedst, naar det var Kirkens egne Præster, der prædikede, for dem kendte de, og i den Tid, da Folk i Almindelighed skar alle Præster over een Kam, og mente, at det var nogle skrækelige Mennesker allesammen, begyndte de at tilføje „undtagen vore egne Præster“.

Vi mærkede heller ikke meget *Fjendskab*; det var kun lige i den første Tid og kun lidt. En Aften, da vi to Præster i Ornat fulgtes ad gennem Saxogade hen til Kirken, blev der kastet en Isklump efter os, men den ramte heldigvis ikke. Og

en anden Gang, da jeg om Dagen ogsaa gik i Saxogade i Ornat og kom forbi en Vogn, hvorpaa der stod en Mand og læssede Kul af, holdt han stille et Øjeblik med Arbejdet, saa lidt stift paa mig og sagde: „Se, der gaar een af dem, der siger, vi skal allesammen til Helvede“. Jeg var desværre ikke snarraadig nok til at svare: „Nej, vi vil have dem allesammen til Himmelen“.

Men da der var gaaet nogen Tid, mærkede jeg ikke til noget Fjendskab. Folk var altid venlige, naar jeg kom i deres Hjem paa *Husbesøg*, som vi Præster saavidt muligt altid gjorde, naar de havde haft en eller anden kirkelig Handling. Og naar jeg i den Henseende gik paa Trappegangene eller paa de lange Gange paa hver Etage i Husene med de mange smaa Lejligheder, hvor jeg ofte maatte have Lys med, fordi der ellers var ravende mørkt, mødte jeg saa tidt nogle Børn, som kendte mig, og de sagde da: „Skal De ikke ind til os i Dag?“ Og fremdeles, naar jeg skulde ind igennem Porten til et Hus i Saxogade med Tilnavnet „Forbryderkolonien“, og der som sædvanligt stod samlet en hel Del unge Mænd, flyttede de sig til Side og hilste pænt og venligt igen, naar jeg hilste paa dem.

Men hvor kunde Folk dog være uvidende i kirkelig Henseende! Da jeg en Dag paa *Husbesøg* opfordrede en Kone til at komme i Kirken, svarede hun: „Ja, men er det ikke en Missionskirke?“ Jeg svarede, at det var en Kirke ligesom de andre. Men da hun saa kom der en Aften, var der netop Hedningemissionsgudstjeneste, og saa var det altsaa alligevel en „Missionskirke“, som hun dog vilde vare sig for at komme mere i.

For at faa Folk i Kirke og hjælpe paa Kirkebesøget i det hele taget begyndte vi to Præster at holde „*Familiegudstjeneste*“ Søndag den 20. Marts 1904 om Aftenen i Stedet for den ordinære Aftengudstjeneste. Den bestod af fælles Salmesang

og Solosang og Prædiken af begge os Præster. Der kom ogsaa en Del flere Folk. Men saa var der en Dame, som hørte til Matthæuskirken, der ogsaa var kommet med, og da hun syntes, det var saa dejligt, gik hun til sin Sognepræst og spurgte, om de ikke ogsaa kunde faa noget saadant i Matthæuskirken. Men saa sendte Matthæuskirkens Præster en Forespørgsel ind til Biskop Rørdam, om det var tilladt at holde Familieunderholdning som i Apostelkirken i Stedet for ordinær Gudstjeneste. Og saa fik vi da fra Biskoppen en Næse derfor, som man siger, men han gjorde den saa lille som muligt, idet han skrev til os, at han forstod godt den gode Mening med den af os afholdte Familiegudstjeneste, men vi maatte alligevel ikke holde Familiegudstjeneste i Stedet for ordinær Gudstjeneste om Søndagen, men de søgne Dage maatte vi holde lige saa mange, vi vilde. Vi prøvede ogsaa at gøre det om Tirsdagen, men det var jo ikke nær det samme som om Søndagen, saa det blev kun til een eller to Gange. Men enten det var den ene eller den anden Slags Gudstjenester eller Møder i Kirken, saa var de, som havde sluttet sig til vort Menighedssamfund, trofaste til at komme — der var blot een Undtagelse, nemlig i September 1905, da Præsterne Møllerup og Fibiger holdt Vækelsesmøder i Koncertpalæet; de Møder kunde de ikke staa for, dem maatte de med til, og saa holdt vi ingen Torsdagsmøder i den Tid.

Et halvt Aars Tid i Forvejen gik der stort Ry af Pastor Brostrøm ved Esajaskirken, og vi havde ham da ogsaa ude at prædike i Apostelkirken, men der kom ikke flere i Kirke derfor; vore Folk var som sagt ikke nysgerrige. Men saa skulde han da ogsaa prædike i Gethsemanekirken til Formiddagstjeneste 5te Søndag efter Paaske 1905. Om Lørdagen blev jeg imidlertid ringet op om Eftermiddagen, om jeg ikke vilde prædike i Stedet for ham, da han var blevet syg, og da jeg først havde Gudstjeneste om Aftenen i Apostelkirken, sagde

jeg ja, uden at tænke over, hvad det kunde føre med sig. Men da jeg kom hen i Gethsemanekirken en halv Time før Gudstjenestetid for at holde Skriftemaal, sagde Klokker Frederiksen, at der kom nok en hel Del for at høre Pastor Brostrøm, hvad der ogsaa viste sig at blive Tilfældet. Og efter Skriftemaalet fortalte han mig, at der var en Dame med sin Pige, som gentagne Gange havde spurgt ham: „Det er da vel Brostrøm?“ og da han saa havde svaret: „Nej, det er, som jeg har sagt, Pastor Hansen,“ sagde hun: „Ja, saa gaar jeg virkelig hen i Mariæ Kirkesal!“ Men saa sagde Pigen i en klagende Tone: „Ja, men det er jo With!“ og saa blev de. Det var jo ikke saa lysteligt derefter at skulle gaa paa Prædikestolen, og jeg maatte jo da ogsaa allerførst til Undskyldning meddele, at Pastor Brostrøm var blevet syg, og min Prædiken blev 10 Minutter kortere end ellers, hvad den vist forresten ikke tabte noget ved.

Apostelkirkens Søndagsskole blev begyndt Søndag den 15. December 1901 og holdtes hver Søndag Eftermiddag Kl. 1½ i Kirkens Mødesale. Klokker Poulsen var lige fra først af Søndagsskoleforstander, og der var baade Klassedeling og holdtes Forstandertale. Det var naturligt, at der snarest muligt blev Søndagsskole i et Distrikt, hvis Gader vrimlede af Børn. Mødesalene fyldtes hurtigt af en broget Skare Smaafolk, der kom lige fra deres Leg paa Gaden uden at have givet sig Tid til saadanne Smaating som at vaske sig eller børste sig. Heri skete dog snart en Forandring til det bedre, saa det blev en Skare renvaskede Børn. Og Juleaften 1901 holdt vi to Præster Børnegudstjeneste i Kirken. Saa var vi med paa Søndagsskolens Skovtur om Sommeren 1902, holdt Forældremøde i Mødesalen om Efteraaret og Søndagsskolens Juletræsfest i Kirken. Og paa denne Maade tog vi fremdeles Del i Søndagsskolearbejdet, og vi fik megen Velsignelse fra Søndagsskolen gennem Børnene, der beredte aabne Døre for os til Hjemmene,

ligesom ogsaa Forældremøderne var som en Fest for Børnenes Forældre og i Reglen godt besøgte.

I 1902 begyndte Apostelkirkens Syforening, Bladomdeling, Menighedspleje, Menighedssamfund og Kredsforening for Hedningemissionen.

Apostelkirkens Syforening begyndte Mandag den 24. Februar 1902 og samledes skiftevis i Præsternes Hjem. Den forarbejdede Klædningsstykker til de fattige og særlig til Børnene, og den var saaledes til Støtte for Menighedsplejen. Senere, da Menighedssamfundet i 1906 blev delt i to Samfund, blev Syforeningen ogsaa delt i to Sykredse, som saa samledes hos hver sin Præst.

Et Træk, der nærmest knytter sig til Syforeningen, forinden den blev delt, skal jeg derfor her fortælle. Det er altid herligt at opleve Guds Aands Gerning i Menneskehjerner, men det er ligefrem vidunderligt, naar man faar Lov til at blive Vidne til Guds Aands Gerning paa en saadan Maade, at man ligesom ser den ske lige for sine Øjne, idet Hjertet i et Nu aldeles forandres, og dette giver sig Udtryk i Ansigt, Tale og hele Færd. Saadan var det med den Kvinde, jeg skal fortælle om.

Hun kom regelmæssigt med til Syforeningens Møder, og man fik Indtryk af, at det var hende alvorligt om at gøre at være med i Guds Rige, ligesom det ogsaa lod til, at hun følte sig hjemme, naar hun kom i det lille Samfund ved Apostelkirken. Ofte havde jeg tænkt paa at aflægge Besøg i hendes og hendes Mands Hjem, men det var alligevel ikke blevet til noget. Men endelig en Dag tog jeg over tvært og gik derhen.

Jeg blev altid modtaget med Velvilje og Venlighed alle Vegne i Pastoratet, naar jeg kom omkring og talte med Folk om baade timelige og aandelige Ting, og her mødtes jeg selvfølgelig af den samme Velvilje, skønt de boede udenfor Sognedistriktet,

og saa fik jeg endda en mild Bebrejdelse, fordi jeg ikke var kommet før i hendes Hjem.

Efter at Samtalen først havde drejet sig om deres Hjem og om Gerningen i Apostelkirkens Pastorat, som hun var interesseret i, kom den ogsaa ind paa det aandelige og det lige paa det allervigtigste: det personlige Forhold til Frelseren, vor Herre Jesus Kristus; og det kom da frem, at hun længtes efter og vilde gerne have Guds Fred i sin Sjæl, men at hun var bange for at tro Naaden, før hun blev noget bedre, netop det samme, som saa mange søgende Sjæle bliver hængende i. Jeg søgte derfor at vise hende, at hvis vi først skulde blive bedre, kunde vi aldrig komme til Fred, da vi jo aldrig kan komme dertil, at vi synes, at nu er vi gode nok; nej, Forholdet mellem Retfærdiggørelsen og Helliggørelsen er lige omvendt: Herren giver os ganske uforskyldt Syndernes Forladelse, saadan som vi er — det er Retfærdiggørelsen; og bagefter kommer saa Helliggørelsen, at vi mere og mere faar Synderne aflagte, som en Frugt af Syndernes Forladelse.

Saa spurgte hun ligefrem: „Skal jeg da ikke helliggøres, førend jeg maa tro Syndernes Forladelse?“ Og da jeg svarede nej, gik der som et Lysglimt hen over hendes Ansigtstryk, og ved Guds Aands Hjælp tilegnede hun sig Naaden i Jesus Kristus med Hjertet og udbrød: „Saa tror jeg Syndernes Forladelse nu, saadan som jeg er.“ Jeg maa tilstaa, at det kom mig saa brat, saa jeg næsten ikke vidste, hvad jeg skulde sige dertil. Men fra den Stund havde hun Guds Fred, og det viste sig i hele hendes Forhold, at det var ægte nok. Hendes Mand kom nu ogsaa med i Apostelkirken, og de viste paa mange Maader, at de elskede Gerningen ved Apostelkirken, saaledes f. Eks. ved at støtte vor Menighedspleje med en Gave af og til.

Bladomdelingen i Pastoratet begyndte i April 1902. Allerede Onsdag den 1. Januar blev det vedtaget, at den skulde begynde til April. Da jeg nu redigerede Søndagsbladet „*Et Ord med*

paa *Vejen*“, bestemtes det at uddele dette Blad, men saaledes, at det fik et nyt Hoved: „Apostelkirkens Søndagsblad“, og at 4de Side benyttedes til Bekendtgørelser, dels om Pastoratet og dets Præster og Klokkerkontor og dels om Gudstjenester og Møder. Det var saa dem, der havde sluttet sig til Apostelkirken, der paatog sig Arbejdet med at bringe Bladene omkring i Hjemmene Uge efter Uge, ligesom vi ogsaa selv maatte tage Del med deri, men vi kunde jo ikke have overkommet det, hvis vi ikke havde haft vore trofaste Medarbejdere.

Apostelkirkens Menighedspleje blev begyndt i Maj 1902, og den var højst tiltrængt i det meget fattige Sognedistrikt.

Der var dengang ikke nogen Socialhjælp at faa, og der var en ganske utrolig, ja, bundløs Fattigdom. Jeg kom engang ind i et Hjem for at se, hvordan det stod til, og jeg har aldrig set noget lignende. Foruden Manden var der 4 Børn, der gik omkring i en kold Stue halvnøgne, med blot et eller andet Klædningsstykke paa Overkroppen. Om end Gethsemanekirkens Distrikt var fattigt, var Apostelkirkens med Saxogade sikkert meget fattigere. I Begyndelsen henvendte Folk sig til os Præster om Hjælp, og vi forsøgte jo at skaffe Hjælp, saa vidt vi kunde, men det forslog saa uhyre lidt overfor den grænseløse Fattigdom, og jeg ønskede saa tidt, at vi havde en Million at trække Renter af til at hjælpe med, men den kom bare ikke. Og saa var der jo ogsaa det, at vi maatte have undersøgt, om de, der bad om Hjælp, nu talte Sandhed og virkelig trængte til Hjælp, og det kunde vi Præster ikke paa tage os.

Men kunde vi i det hele taget tænke paa at oprette en særskilt Menighedspleje og sige os løs fra St. Matthæus Sogns Plejeforening, der jo hidtil havde varetaget Fattigplejen ogsaa i Apostelkirkens Sognedistrikt? Da imidlertid en organiseret Menighedspleje i mange Maader vilde have Betydning for Gerningen i det hele taget, vovede vi Skridtet og begyndte

Apostelkirkens Menighedspleje Torsdag den 1. Maj 1902. Og da vi havde vor egen Menighedspleje, fik vi ogsaa Gaver til den fra forskellige, som interesserede sig for Gerningen ved Apostelkirken og kendte noget til, hvor stor en Fattigdom, der var i vort Pastorat, ligesom ogsaa de samvirkende Menighedsplejer viste os stor Imødekommenhed med økonomisk Støtte, og der blev tilstillet os Kronprinsens sædvanlige Gave til hver enkelt Menighedspleje. I det første Aar kunde vi da i Menighedsplejen anvende ca. 2200 Kr., og det steg i de følgende Aar til henimod 5000 Kr. I den første, vanskelige Tid blev Tømremester *H. P. Nielsen* i Saxogade en stor Hjælp for os, idet han paatog sig frivilligt at være Menighedsplejens Kasserer, som vi kunde henvise de fattige til, og lukkede sit Hjem op til Kontor og saaledes havde Indvandring i sine Stuer Dag efter Dag i et Par Aar. Og der var andre, der, ogsaa i den første, vanskelige Tid, tilbød deres Hjælp til at gaa til Hjemmene for at undersøge, om der virkelig var Trang til Stede, som f. Eks. Frk. Bæhr og Frk. Therkildsen.

Saa var der Glarmester *H. P. Jensen* og Hustru. Hun havde før været Diakonisse og var et godt Mellemlid mellem Diakonissstiftelsen og os, idet hun kunde fortælle, hvor meget vi trængte til at faa en Diakonisse til Hjælp, og hvordan de skulde være, som vilde passe til os i vort fattige Distrikt.

Fra Begyndelsen af 1904 blev Diakonisse *Elisabeth Krog* knyttet til vor Menighedspleje indtil Januar 1905. Hun afløstes af Diakonisse *Petrea Jakobsen*, „Søster Petrea“, der virkede i Apostelkirkens Menighedspleje til Slutningen af September 1909, og sammen med hende havde vi ogsaa Søster *Mariane Antonisen* fra Oktober 1906 til Efteraaret 1909. Søster Petrea interesserede sig saa meget for Børn og fik lejet sig en Lejlighed i Oehlschlägersgade 3, hvor hun fik dannet sig et lille Børnehjem, et Optagelses- og Iagttagelseshjem, som jeg indviede den 12. November 1908. Det var Meningens, at

det tillige skulde være et Hjem for vor Menighedspleje, men da det viste sig umuligt at drive begge Virksomheder tilfredsstillende samlet, blev de skilte efter et Aar, og Søster Petrea flyttede med Optagelseshjemmet ud paa Peter Bangs Vej og gik dermed ud af Menighedsplejen.

Der maatte en Undersøgelse til, om der virkelig trængtes til Hjælp, thi det var utroligt, som Folk dog kunde lyve. Og det strømmede ind med *Plattenslagere*, navnlig naar der kom nogle nye Præster til København; de kunde fortælle de mest rørende Historier om deres Fattigdom og Nød, og det saa troværdigt, at man i den første Tid ikke kunde andet end tro dem, og saa blev man saa grundig snydt.

Saaledes kom der en Mand fra Nørrebro, der var i saa voldsom en Nød, fordi de manglede Sengeklæder, og han tiggede og bad om at faa 30 Kr. til en Dyne; og jeg var naiv nok til at give ham dem og tænkte ikke engang paa, at han jo slet ikke var fra Apostelkirkens Pastorat. Og jeg er ganske vis paa, at jeg saa ham flere Gange senere, men han kendte naturligtvis slet ikke mig mere.

Imens vi endnu boede paa Vesterbrogade, kom der en Dag en ung Mand, der saa ud, som han lige var kommet ind fra Landet, og gjorde Indtryk af, at han talte Sandhed; vi var ved at spise til Middag, men jeg maatte jo afbryde Spisningen og gaa ind til ham paa mit Værelse. Han fortalte, at han boede hos sin Moder, Madam Jensen i Saxogade 34, og jeg maatte endelig komme hen og tale med hende, da hun var saa syg og vist ikke levede ret længe; det troede han da ikke, men saa vilde han saa nødigt, at hun ikke skulde faa sin Medicin, naar det nu maaske var det sidste, han kunde gøre for hende, inden hun døde; men han manglede Pengene, de 3 Kr., Medicinen kostede. „Hvorfra ved De, at den koster 3 Kr.?” — „Jo, det spurgte jeg om, da jeg var inde paa Apotheket,” og saa trak han en Kontrolseddel fra Apotheket op af Lom-

men og viste mig den. „Men hvorfor er De gaaet ud paa Hesteapotheket langt ude, da der jo er et Apothek her meget nærmere ved?“ — „Jo, for Dr. Jacobsen bor derude, og saa gik jeg med det samme lige overfor paa Apotheket.“ Saa fik han da, hvad jeg havde tilbage i Kassen, lidt over 3 Kr., og saa drog han afsted og var meget glad, for nu kunde hans Moder da faa Medicinen, der jo nok blev den sidste for hende, og endnu en Gang bad han mig endelig komme snart hen at se til hans dødssyge Moder, og jeg lovede at gaa derhen, saasnart jeg havde spist færdig. Jeg gik da ogsaa kort efter hen i Saxogade 34 for at tale med den syge Madam Jensen. Der var endda mange med Navnet Madam Jensen, men der var ingen af dem, der var syge. Saa var jo Sagen klar.

Men nogen Tid efter kom der et Efterspil. Der maa have været en eller anden, der havde meldt ham, for nu mødtes vi paa Politistationen, idet Pastor With og jeg var blevet anmodet om at komme derhen. Og nu saa han meget angergiven og sølle ud, som han stod der. Vi fik ogsaa at vide, at han havde brugt den samme Trafik flere andre Steder i København, og det var altid saadan, at hans Moder boede i vedkommende Præsts Sogn. Saaledes havde han da slaæet en Præst paa Nørrebro for 12 Kr.; men en anden Præst, han ogsaa vilde have Penge af, vilde gaa med ham med det samme op til hans Moder, men saa kom han undervejs heldigvis pludseligt i Tanke om, at hans Broder boede jo oppe i det Hus, de netop gik forbi, og han maatte da lige op at sige ham, hvordan deres Moder havde det, og han skyndte sig og forsvandt op ad Trappen, og Præsten saa ham ikke mere.

Ved et eller andet Møde hos Pastor Friis Berg kom der en ung Mand og bad om Hjælp fra Menighedsplejen, da han boede i Dannebrogsgade. „Saa gaar jeg med med det samme,“ sagde Søster Petrea, og saa fulgtes de ad ned ad Dannebrogsgade. Men da de var kommet et Stykke hen, vendte han om og gik

tilbage igen, som om han ikke kunde finde, hvor han boede; og det var ikke saa sært, thi da de havde gaaet lidt frem og tilbage, sagde han til Søster Petrea: „Nej, jeg har løjet for Dem, jeg bor ikke her.“

Efter at vi var flyttet hen i Westend, kom der en Dag en Mand op, som endelig vilde have nogle Penge; han saa ikke videre tiltalende ud, og jeg sagde, at jeg ikke vilde give ham Penge, men hvis han vilde have noget at spise, skulde han faa det. Og saa var jeg uforsigtig nok til at gaa fra ham efter noget Mad, thi det Øjeblik benyttede han til at fjerne sig og fra Entréen at medtage et Par Dameoverstykker, hvoraf det ene var ganske nyt.

En Lørdag Aften kom der to unge, arbejdsklædte Mænd op i Westend 10 og bad om Hjælp, da de ikke havde Arbejde, og de havde Kone og Børn, den ene endog 8, og de kunde jo ikke godt lade dem sulte. Da var jeg blevet klogere end i den første Tid og forklarede for dem, at vi kunde jo ikke hjælpe i andre Sogne, men havde nok i vore egne fattige, og at vi fik vore egne arbejdsløse til at tage ud paa Arbejdshjemmet Amerikavej 24, idet vi til den Løn, de der fik, gav Tilskud fra Menighedsplejen og endda yderligere Tilskud efter det Antal Børn, de havde. Jeg sagde, at jeg kun kunde hjælpe dem ved, at jeg vilde give dem hver 1 Kr., og anbefalede dem at tage ud paa Arbejdshjemmet og at henvende sig til deres eget Sogns Menighedspleje for at faa den samme Ordning, som vi havde hos os. Vi parlamenterede frem og tilbage i vistnok 1½ Time, og jeg holdt stadig fast ved, hvad jeg havde sagt, men de lod ikke til at ville gaa ind derpaa. Men saa — lige paa een Gang brød de af og sagde: „Nej, men vi vil hver give Dem 1 Kr. til Menighedsplejen, for vi er ikke arbejdsløse, men vi er Journalister, der i denne Tid gaar omkring og besøger Præsterne for at se, hvordan de tager imod og behandler de fattige og arbejdsløse“. Jeg sagde da, at saa maatte jeg give dem det Vid-

nesbyrd, at de havde spillet deres Rolle godt. Jeg fik de 2 Kr. til Menighedsplejen, og saa gik de, og jeg fik Ro til min Søndagsprædiken. Og kort efter kom jeg i, saavidt jeg husker, „Verdensspejlet“, hvor de beskrev deres Besøg hos mig med stor Velvilje og fortalte, at jeg „røg af en umanérlig lang Pibe“.

Apostelkirkens Menighedssamfund kunde selvfølgelig ikke dannes straks, da der jo ikke var gjort noget Arbejde i Distriktet forud for Kirkens Indvielse, og de 12, som fra Gethsemanekirkens Samfund sluttede sig til os, fordi de boede i Apostelkirkens Distrikt, maatte først komme til at føle sig hjemme i Apostelkirken. Men som Forberedelse til de senere Samfundsmøder begyndte vi allerede Tirsdag den 17. December 1901 med at holde Samtalemøder hver Tirsdag, skiftevis hos Præsterne eller i Kirkens ene Mødesal. Og da der saa var begyndt at samles en fast Kreds om Ordet og Sakramenterne, blev Menighedssamfundet dannet Tirsdag den 1. Juli 1902 med 57 Medlemmer og 38 Gæster.

Paa et Møde en Maanedstid forinden havde Pastor Friis Hansen foreslaaet, at hver Præst skulde have sit Menigheds-samfund, da han mente, at der saa blev udrettet dobbelt saa meget. Men Tanken vandt ikke Tilslutning hos de fleste af Kredsen, dog blev den senere virkeliggjort i 1906.

Saa blev der ogsaa valgt et Samfundsraad eller frivilligt Menighedsraad til sammen med Præsterne at tage sig af Arbejdet i Sognedistriktet, og det vedtog Onsdag den 29. April 1903 Love for Apostelkirkens Menighedssamfund, hvorefter man f. Eks. skulde have Gæstekort $\frac{1}{2}$ Aar, inden man kunde faa Medlemskort. Og da de officielle Menighedsraad blev indførte 1903, blev der ogsaa i Apostelkirkens Pastorat valgt et saadant, men det var iøvrigt ikke meget forskelligt fra Samfundsraadet, da det væsentlig blev valgt af de samme, idet det mest var dem, der meldte sig til Valglisten.

Der er flere, som jeg særlig mindes, og hvis Navne jeg her skal tilføje: Frk. Eriksen, Arbmd. Nielsens Hustru, den gamle, jyske Enke Trine Nielsen, som var saa meget tunghør, men saa lydhør for det rette Gudsforhold, Fru Eva Christensen eller „Tante“, Marskandiser Jacobsen og Hustru og Datter, fhv. Urtekræmmer F. Hansen og Hustru, Fru Leerbeck, Ekspeditør Chr. Clausen og Hustru, Arkitekt Lejmann og Hustru, Fru Henriksen, Husejer Knudsen og Hustru, Skræder H. P. Hansen og Hustru og Datter Agnes, Skræder Hjøllund, Cigarmager Sussemihl, Fru Schibler og Datter Petra, Frk. Løchte, Bymissionær Mortensen og Hustru, Frk. Ulrich, Købmand Philip Beck og Hustru, Maskinarbejder P. Petersen og Hustru, Cand. theol Ole Larsen og Hustru, som jeg kendte fra Studentertiden, Søstrene Petra og Juliane Petersen fra Rønne, Alma og hendes Moder, Frk. Krygell, Lygtetænder Zichermann og Hustru, Politibetjent Nielsen og Hustru, Fru Partikulier Lauritsen, Søstrene Marie og Gjertrud Rasmussen fra Fyn og Kirkens Betjening.

• Og der var den gamle og svagelige Fru *E. Jensen* i Dannebrogsgade. Hun var Enke efter Kongelig Hofmundskænk Jensen og var et forunderligt skønt Guds Barn. Hendes Datter, „lille Fru *Christensen*“, som boede sammen med hende, kom ofte og bad mig om at komme hen og tage hende til Alters, og det var Højtidstunder. Da hun døde, flyttede Datteren sammen med Fru Eva Christensen i en Lejlighed i Vesterbros Passage, og i deres Stuer samledes ofte en lille Kreds fra Samfundet.

Dernæst maa jeg omtale en Sønnesøn af den gamle Fru Jensen, den unge *Otto Jensen*, der kom til at gaa til Konfirmationsforberedelse hos mig. Vi kaldte ham „lille Otto“; det var nu ikke, fordi han var saa lille, nej, han var næsten stor af sin Alder; men det faldt ligesom af sig selv ved at se denne Dreng i Konfirmationsalderen komme og føle sig rigtig hjem-

me iblandt os, naar vi samledes om Guds Ord. Han var skrøbelig af Helbred, havde haft Gigtfeber tre Gange og led som Følge deraf af en Hjertefejl.

Han blev konfirmeret om Foraaret i 1904. Hvad skulde han nu, svag som han var? Han vilde saa gerne være Elektriker, og en Dag kom han med straalende Ansigt og fortalte mig, at nu var det blevet bestemt, og derfor skulde han nu i Smedelære. „Tror du nu ogsaa, du kan taale det, lille Otto?“ Jo, det mente han nok, ligesaa godt som hans Fætter.

Men det viste sig snart, at han ikke kunde. Hen paa Sommeren blev han syg og maatte holde op og skulde nu helst ud paa Landet en Tid. Vi fik ham ud i min Svigerfaders Præstegaard paa Falster, hvor han rigtig kunde hvile ud og have det godt og samle Kræfter til at tage fat igen. Det var i August Maaned.

Derude paa Landet i Præstegaarden med den store, dejlige Have kom han til at føle sig saa glad og levede op paany og navnlig ogsaa i aandelig Henseende. Det, der under hans Konfirmationsforberedelse var blevet hans Glæde: at høre Jesus til og være med til at samles om ham, var nemlig sløvet hen paa Smedeværkstedet, i hans Omgivelser der. Men nu kom det rigtig til Live igen, og hvor frydede han sig ved den daglige Husandagt og ved Gudstjenesten om Søndagen!

Dagen nærmede sig imidlertid, da han skulde hjem til København og tage fat igen. I Præstegaarden bad de ham blive Søndagen over, da han jo var saa glad ved at være med i Guds Hus. Men han havde ikke Ro paa sig længere og sagde: „Jo, jeg vil helst hjem, for om Søndagen er Fader hjemme“. Og saa rejste han da om Lørdagen den sidste September, blev modtaget paa Banegaarden af sin Fader og var glad sammen med ham og den øvrige Slægt om Aftenen derhjemme.

Men — ud paa Natten blev han syg og fik Feber, og den tog voldsomt til. Der gik Bud efter Lægen. Denne erklærede,

at der var ikke noget at gøre, Hjertet var opslidt; han gav ham lidt beroligende Medicin, saa at han fik det lidt bedre.

Noget senere, da de stod samlede om ham, satte Otto sig op i Sengen. Han havde faaet et Billede af Præsten og hans Hustru; det tog han nu frem og læste det Skriftsted, Præsten havde skrevet derpaa: „Gud er vor Tillid og Styrke, en Hjælp i Angester, prøvet tilfulde“ (Sal. 46, 2), og saa sagde han: „Det er sandt, Fader, vi har en Frelser, som vi kan gaa til med alt; giv mig nu din Haand paa, at du vil give Jesus dit Hjerte“. Derpaa bad han hver især om Tilgivelse for alt, de maatte ikke være vrede paa ham. „Jeg har ikke altid været en god Dreng, Tante; kan du tilgive mig det?“ Han lagde nu sit Hoved ned paa Pudren og sagde: „Aa, nu er jeg saa træt; vil du bede Jesus om, at jeg maa sove, for jeg er saa træt“. Og derefter laa han stille hen og gispede efter Vejret; hans Øjne var lukkede, og han sagde ikke mere, lige til han Mandag Morgen sov hen i sin Frelsers Favn.

Det kom saa brat, saa brat for os med „lille Otto“s Død; men gennem det hele lyste der Glimt af Guds Kærlighed i det altsammen: hvorfor han blev ført ud i Præstegaarden — hvorfor han skulde hjem igen tilsidst — og hvorfor Herren netop nu tog ham hjem til sit lyse Himmerige.

Købmand *Clausen* og Hustru var ogsaa med i Samfundet; han var Broder til Ekspeditør Clausen og havde en Kolonialforretning paa Hjørnet af Dannebrogsgade og Matthæusgade. Han overraskede os med, at han var begyndt at gaa ind for at høre Barat, der jo bragte Pinsebevægelsen her til Danmark; men saa kom han til mig og spurgte, om jeg ikke vilde gaa med derind for at se og høre, hvordan det var; det gjorde jeg, og foruden nogle Haandspaalæggelser med Bøn og et Par Tungetaler, der lød uforstaaeligt og ikke blev udlagt, var Mødet næsten een stor Forvirring med alt imellem hinanden. Det samme Indtryk fik Købmand Clausen ogsaa, og han kom der

ikke mere. Men senere blev vi næsten bestyrtede ved at erfare, at han og hans Hustru pludselig var rejst fra Forretningen og det hele helt over til Sydamerika, fordi han ikke kunde betale sine Kreditorer; men saa skal det føjes til, at da han i Argentina fik en god Stilling ved Jernbanen, sendte han efterhaanden sine Kreditorer alle de Penge, han skyldte dem.

Enkefru *Anna Grabau* i Matthæusgade laa det alvorligt paa Sinde at vandre paa Vejen til Himlen, men hun havde det saadan, at det nok skulde lykkes ved en alvorlig Stræben derefter, og det kostede mange Samtaler med hende at faa hende bort fra dette Selvarbejde og ind paa Naadens Vej.

Skomager *A. Larsen* havde været forfalden til Drik, men da han nok vilde gaa ind paa et Kurophold paa et Drankerhjem, fik vi det ordnet saaledes, at han kom ud paa „Solhjem“. Han var glad ved at være der, og han brugte ikke blot Appelsinskaller til Hjælp til at vaske den slemme, røde Ansigtssfarve af, men han gav ogsaa Herren sit Hjerte og kom tilbage som et omvendt og troende Menneske, der var saa glad ved at være med i Samfundet og ogsaa nok kunde tage Del med i Samtalen, ligesom han ikke kunde tie stille med, hvor godt det var at høre Herren til.

Saa var der Købmand *I. U. Christensen* og Hustru *Nanna* i Westend skraas overfor, hvor vi boede. Forbindelsen med dem begyndte ved, at han kom i Apostelkirken og sad paa en af de forreste Bænke, saa at man uvilkaarligt lagde Mærke til ham, saa meget mere som han var iført en flot Pels og stadig kom i Kirken. Da vi saa kom til at tale sammen, sagde han, at det kunde jo nok se ud, som han var velstaaende og rig, men det var ikke Tilfældet, og han indbød mig til at besøge dem.

Vi kom saa efterhaanden ind i deres Forhold. De var egentlig danske og havde deres Slægtninge her i Danmark; han havde f. Eks. en Broder, Købmand *Christensen*, som havde en stor Manufakturforretning i *Fredericia*, og hun en Broder, *Oberst*

Hansen, i København. Men deres Sprog var noget paavirket af, at de havde været 18 Aar i Sverige, hvor han havde været Førstemand i en stor Manufakturforretning i Stockholm. Og da nu Sønnen skulde overtage Forretningen efter sin Fader, var han blevet sagt op. Saa var de rejst her til Danmark, og de havde nu ikke andet at leve af end de Penge, de kunde faa ved at sætte deres Sølvtoj paa Laanekontoret. De havde 2 Sønner, hvoraf den ældste var blevet i Stockholm, medens de havde den yngste med, og han var omtrent jævnaldrende med vore 2 ældste Sønner og blev Kammerat med dem.

Fru Nanna Christensen, der først ikke gik med i Kirke, vistnok af Frygt for „Missionen“, kom nu efterhaanden med baade i Kirke og i Besøg hos os. Og ved et saadant Besøg fik hun ved et Ord af „Tante“, Fru Eva Christensen, vakt Trangen til aandeligt Liv, og saa varede det ikke saa længe, inden hun kom igennem til aandelig Klarhed; og hun blev et forunderligt skønt, troende Menneske, der med hele sit Hjerte sluttede sig til Menighedssamfundet. Hendes Mand var ogsaa aandelig vakt, men det kneb stadig for ham at komme til Tro og Fred; han var af Karakter meget uligevægtig, saa han snart var højt oppe og snart dybt nede, og han gik vist tillige med en Sygdom, der bidrog dertil. Det var derfor ikke saa let for hende i Hjemmet, og saa maatte hun desuden, da hun fik noget Sytøj fra en Forretning, arbejde strengt for at tjene saa meget som muligt til Livets Ophold. Men det hjalp saa en Del, da det ved Henvendelse til Lederen af et større Manufaktur-firma lykkedes at faa skaffet ham en Stilling i en Manufakturforretning, der vel ikke var saa stor, men dog gav dem en stadig Indtægt. De blev ogsaa vore trofaste Venner for Livet.

Udenfor Pastoratet kom vi ogsaa i Forbindelse med Ekspedient *Høilund* og Hustru. Tømrer Nielsen, der kendte Fru Høilund, fortalte mig nemlig, at hun kom i Apostelkirken, og at der vist var noget aandeligt Røre i hende, hvorfor han

anbefalede mig at gaa ud og besøge Familien. Da jeg gjorde det, viste det sig rigtigt, hvad han havde sagt, og hun kom siden til aandelig Klarhed og sluttede sig til Apostelkirken Menighedssamfund. Hendes Mand kom ogsaa med i Kirken, men blev snart efter syg og døde; men under sin Sygdom kom han til Troen og døde med Guds Fred i Hjertet. Vor Forbindelse med denne Familie er ogsaa blevet fortsat længe efter.

Paa Vesterbrogade boede der en Vognmand *Andersen*, hvis Hustru var syg og sengeliggende i lang Tid, og jeg kom der paa Sygebesøg og tog hende af og til til Alters. Hun havde i Salmebogen fundet Nr. 520 og valgt den som sin Salme, som jeg maatte synge for hende, naar jeg kom. Det er den dejlige Salme: „Taalmodighed behøves, naar man en Kristen være vil“, som bliver altfor lidt brugt, maaske ogsaa fordi den er saa lang, at man har fundet det nødvendigt at dele den.

Jeg maa endnu nævne Fru Larsens Datter *Oda* i Saxogade. Moderen bad mig komme og tale med hende, da hun var syg af Tuberkulose. Jeg kom der ogsaa af og til, men Guds Ord brød hun sig ikke om at høre; det sagde hun ligefrem, at det havde hun ingen Brug for; og da jeg derfor en Dag sagde til hende, at saa var hun vel ked af, at jeg kom der og saa til hende, svarede hun ganske ligefrem: „Nej, for det er dog en Afveksling.“ Saaledes gik der en lang Tid, men saa skete der en Forandring. Jeg formoder, at hun hele Tiden havde haabet paa at kunne leve, men opdagede nu, at det gik mod Døden. Saa fik hun Brug for Herrens Ord og hans Bord, og Moderen kom og bad mig komme og tage hende til Alters. Og aldrig glemmer jeg den Stund. Hun var fuldstændig forandret og sang med paa Salmerne med en Kraft, som man ikke kunde vente af en dødssyg. Og naar jeg har tænkt derpaa senere, har det altid staaet for mig, at det sikkert var fuld Sandhed med hende, for hun var af den Karakter, at hun sagde lige ud, som hun havde det.

Da Samfundet var vokset godt, dukkede saa den foreslaaede Tanke om Deling i 2 Samfund op paany. Delingen blev da vedtaget Mandag den 4. December 1905, men den blev først efter en Kaffefest ved Samfundsmødet Tirsdag den 6. Februar ført ud i Praksis Tirsdag den 13. Februar 1906, og det saaledes, at 1. Distrikts Samfund, som da bestod af noget over 70 Medlemmer foruden en Del Gæster, samledes som før i Kirkens Mødesal om Tirsdagen, medens 2. Distrikts Samfund valgte at samles om Onsdagen i det lejede Lokale i Westend 32, hvor Menighedsplejen dengang var til Huse. Saa valgtes der ogsaa et Samfundsraad eller frivilligt Menighedsraad for hvert af de 2 Samfund, medens naturligvis det officielle Menighedsraad var fælles. Og medens de 2 Samfund afholdt Møder hver for sig, plejede de at have fælles Skovtur om Sommeren og fælles Juletræsfest om Vinteren.

I 1. Distrikts Samfund havde vi det godt og følte os rigtig hjemme, og ligedan var det jo ogsaa nok i 2. Distrikts Samfund. Og begge Samfunds Medlemmer viste stor Offervillighed og Kærlighed til Kirkens Arbejde, og det var væsentlig ved frivillige, maanedlige Bidrag fra Samfundsmedlemmerne, at Kirken allerede dengang blev mere end halvt selvunderholdende, ligesom det jo var Samfundsmedlemmerne, der hver Uge uddelte „Apostelkirkens Søndagsblad“ i Hjemmene i Sognet. Der var megen Velsignelse at hente ved Samfundsmøderne, og der var ogsaa Vidnesbyrd om, at Herren brugte dem til Velsignelse for de Mennesker, der kom med til dem.

Da Menighedssamfundet blev dannet, blev det med det samme indmeldt som en *Kredsforening for D. M. S.* Torsdag den 1. Juli 1902. Og ved Samfundets Deling i 1906 blev dermed ogsaa delt i 2 Kredsforeninger. Og fremdeles: da Missionær Fru Agathe Berg i Sommeren 1907 var hjemme fra Madras, lagde hun hen til nogle af vore Sydamer den Opgave,

at underholde Bibelkvinden Fru Isak i Madras, og derved oprettedes Apostelkirkens Kvindeforening for D. M. S.

I Aaret 1903 begyndtes Apostelkirkens Konfirmandudstyrsforening, Bibelklasse, Møder for unge Mænd og K. F. U. K., altsaa i det hele taget Arbejdet for de unge.

Apostelkirkens Konfirmandudstyrsforening stiftedes Onsdag den 28. Januar 1903, og den første Uddeling af Hjælp til Konfirmander skete i Marts før Konfirmationen. Vi havde jo ikke meget at hjælpe med selv, men i flere Aar fik vi betydelig Støtte af en Fru Olsen, der hver Gang endogsaa skaffede os Udstyr til flere Konfirmander.

Vi havde ikke saa mange Konfirmander, da de fleste af Børnene jo helst vilde følge med Kammeraterne, og Matthæuskirkens Præster ogsaa tog imod Konfirmander fra vort Sogne-distrikt. De Børn, der gik til Præst hos os, var vistnok saadanne, som paa en eller anden Maade var kommet i Forbindelse med Apostelkirken.

Konfirmanderne skulde jo dengang komme med deres Konfirmandoffer ved Forberedelsens Slutning, og det gjorde de ogsaa den sidste Dag, de skulde møde inden Konfirmationen; men for hver Gang blev det færre og færre, der gjorde det, og det gik saa vidt, at der een Gang kun var een, der ofrede. Saa var det jo tydeligt nok, at de beholdt Pengene selv, og at det havde smittet mere og mere. Men saa fortalte Provst Heiberg mig, at han sagde til sine Konfirmander, at naar de nu den sidste Gang kom med deres Konfirmandoffer, saa sendte han bagefter en Tak til deres Forældre derfor med Angivelse af det Beløb, han havde faaet. Og da jeg saa begyndte at bære mig ad paa samme Maade, saa kom de alle med deres Konfirmandoffer!

Apostelkirkens Bibelklasse for unge Piger begyndte Onsdag den 22. April 1903 i Mødesalen, men jeg husker ikke nærmere, hvordan det gik. Derimod husker jeg godt, at da vi begyndte

med *Møder for unge Mænd* Søndag den 20. September 1903, gik det ikke allerbedst, thi de var saa fulde af Løjer, for ikke at sige vilde og uregerlige, at vi efter nogen Tids Forløb maatte indstille Møderne og vente til bedre Tider. Men da vi saa stiftede *Apostelkirkens K.F.U.K., Kristelig Forening for unge Kvinder*, Fredag den 11. December 1903, gik det godt med den; der var ikke mange Medlemmer, men den gik langsomt og sikkert frem og blev et velsignet Midtpunkt for de unge Pigers Trosliv i Apostelkirkens Distrikt.

I 1904 stiftedes *Apostelkirkens Blaa Kors Forening* Torsdag den 21. Januar. Det var Pastor Friis Berg, der stiftede den, fordi der var saa meget Drikkeri i Sognedistriktet, og han var Foreningens første Formand. Jeg gik ogsaa med i Foreningen for at være med i Arbejdet med at kæmpe imod det overhaandtagende Drikkeonde, der var værst i de fattige Hjem.

Der var en Familie i Matthæusgade, hvor Konen led under Mandens Drikkeri og derfor ogsaa vilde have ham ind i Blaa Kors. Jeg talte med ham derom, men han vilde ikke og nægtede, at han drak. Saa var det imidlertid en Dag, jeg gik i Matthæusgade, og pludselig ser jeg en Mand komme op af en Kælderhals, dingle og falde om i Rendestenen, og da jeg saa nærmere til, saa var det ham. Nu kunde han da ikke mere nægte, at han drak, for jeg fortalte ham jo, hvad jeg havde set med mine egne Øjne. Og saa gik han da ind paa at gaa i Blaa Kors sammen med sin Hustru. Og jeg kan ikke nægte, at jeg haabede paa, at de saa ogsaa efterhaanden vilde komme med i Samfundet og blive troende Mennesker. Men de kom aldrig til Samfundsmøderne, og jeg har siden hørt, at de gik til Adventistsamfundet.

Det var forøvrigt mærkeligt, at der for mig at se var saa faa, der fra Blaa Kors kom med i Samfundet. Men det skete ogsaa ofte, at de gik ud af Blaa Kors, fordi de flyttede bort, saa at der var Bølgegang op og ned i Medlemstallet. Sagen er

den, at naar de var blevet hjulpne, fik de Raad til at bo bedre, og saa flyttede de ud af og bort fra det fattige Sognedistrikt. Vi oplevede ogsaa det samme i Menighedssamfundet, at som omvendte og troende Mennesker fik de det bedre økonomisk og flyttede derfor udensogns, men saa var der her det Gode, at de var knyttede saaledes til Kirken og Samfundet, at de fremdeles sluttede sig til.

Blaa Kors Møderne holdtes paa meget forskellig Maade, selv om Guds Ord jo ogsaa altid førtes frem. Møderne holdtes i Mødesalen, og man fik ofte Translatør Blessing til at komme og holde Oplæsning. Han læste saa godt op, at engang, da han begyndte Oplæsningen med: „Aa, luk den Dør, lille Jensen!“ troede den lille Bymissionær Mortensen, at det var ham, han sagde det til, og skyndte sig hen at lukke Døren ind til Mødesalen.

Apostelkirkens Sangkor blev stiftet Mandag den 20. Februar 1905 og havde Kirkens Organist Juel-Frederiksen som Dirigent. Det var frivilligt og ulønnet, og ved Gudstjenesterne stod dets Medlemmer oppe ved Orgelet og ledede sammen med dette Afsyngelsen af Trosbekendelsen og Salmesangen i det hele taget, og ved andre Lejligheder glædede det os ogsaa med Korsang.

Apostelkirkens K. F. U. M., Kristelig Forening for unge Mænd, blev stiftet Mandag den 25. September 1905, fordi vi vilde gerne holde paa vore egne unge Mænd, der ellers søgte ind til den store K. F. U. M. i Gothersgade, hvor de jo forresten kunde byde paa langt mere, end vi kunde. Det gik godt med Foreningen, men den fik alligevel ikke nogen lang Levetid, idet der nemlig blev stiftet en fælles K. F. U. M. for Vesterbro, som den gik op i.

Saa var der ikke flere Grene af Arbejdet, der blev taget op i min Præstetid ved Apostelkirken; men saa vrimlede det jo med kirkelige Handlinger: Brylluper og særligt Begravelser,

foruden det daglige Overløb, saa at det næsten var som en Ferie, naar vi af og til blev kaldt ud til at tale ved Møder andre Steder, eller især naar vi efter Opfordring fra Kirkefondet rejste ud om Efteraaret for at holde en Række Møder for Kirkesagen. Og jeg var derfor ogsaa klar over, at jeg ikke kunde holde ud at blive i København; men saa maatte jeg søge bort, inden jeg blev for gammel til at blive flyttet, thi nu var der jo Menighedsraad, som skulde indstille.

Det var vistnok i Anledning af min første Ansøgning, at jeg uden at vide det havde Bispevisitats paa 3. Søndag i Fasten 1908, og det var jo meget godt, at jeg slet ikke vidste af det under min Prædiken; men da Klokkeren kom ind i Præsteværelset for at give mig Messetøjet paa inden Altergangen, sagde han: „De har haft Bispevisitats i Dag,“ og saa fortalte han, at Biskop Rørdam havde siddet nede i Kirken og dukket Hovedet ned, saa jeg hverken skulde eller kunde se ham, og var gaaet nu inden Altergangen.

Dengang gik vore to ældste Drengene i Skole i Østersøgadens Latin- og Realskole. Det var jo en temmelig lang Skolevej, men saa spadserede jeg med dem om Morgenen langs Søerne ud til Skolen og tog hjem med Sporvognen. Saa var der Lejlighed til at tale sammen, og da de var meget interesserede i at komme paa Landet, fortalte jeg dem om de Embeder, jeg søgte, og hvad jeg vidste om dem. Og det blev til en hel Del at fortælle om fra forskellige Egne af Danmark, og de var stadig lige optaget deraf, for det gjaldt jo bare om, at det kunde lykkes at komme ud paa Landet. Og saa skete det, at jeg i 1909 blev indstillet og udnævnt til Brændørup Sognekalde paa Fyn. Arbejdsdagen i Kongens København var endt.

